

ΠΕΤΡΙΕΣ ΣΤΟΝ ΗΛΙΟ

Φίλος μου και συντοπίτης, ὁ Σπύρος Τρισιμπάρδης, καθηγητῆς τῆς φιλολογίας, ἔγραψε κάποτε—δὲν ἔχει καμμιά χρονολογία,—αὐτὴ τὴ διήγησι. Βρέθηκε στὰ χαρτιά του πέρσου ποῦ πέθανε, κ' ἡ οἰκογένειά του μοῦ τὴν παράδωσε μὲ τὴν ἄδεια νὰ τὴν κάμω ὅ,τι θέλω. Μοῦ φάνηκε πῶς ἀξίζει καὶ τὴ δημοσιεύω σχεδὸν ὅπως γράφηκε. Μὲ τὸ ἀπλὸ ἐρωτικὸ ἐπεισόδιο ποῦ τὸ ἐξιστορεῖ καταλεπτῶς, ζωγραφίζει ὅλη τὴ ζωὴ του πέρα-πέρα καὶ, χωρὶς νὰ θέλῃ, φανεράνει ὅλη του τὴν ψυχὴ. Εἶν' ἕνας ἀνθρώπος μέσα σ' αὐτὴ τὴ διήγησι. Κι' ὁ ἀνθρώπος αὐτός, ποῦ "δὲν ἔκαμε ποτὲ του τίποτ' ἄλλο παρὰ νὰ πετροβολᾷ τὸν ἥλιο", μοιάζει μὲ πολλούς.

ΓΡ. Ξ.

Α'.

Ἐκεῖνο τὸ χρόνο ἤμουν καθηγητῆς στὴν Πάτρα. Νοσταλγοῦσα τὴν Ἀθήνα καὶ τὴ Ζακυνθοῦλα μου, στεναχωριόμουν, καὶ τὶς ὥρες ποῦ δὲν εἶχα δουλειὰ νὰ μὲ παρηγορῇ, μπορῶ νὰ πῶ πῶς ἤμουν δυστυχισμένος. Δὲν τῶδειχνα ὁμως. Οἱ καινούριοι μου φίλοι, στὸ Λεσχίδιο, στὰ Ψηλ'—Ἀλώνια, ἀκόμα καὶ στὸ Γυμνασιαρχεῖο, δὲν εἶχαν πιδ φαειρὸ σύντροφο ἀπὸ μένα. Μάλιστα οἱ συνομήλικοί μου,—εἶχα κλεισμένα τὰ σαράντα,—ἀποροῦσαν πῶς κατῶρθωνα νὰ διατηρῶ τόσο νεανικὴν ὄψι καὶ χαρά, κ' ἔλεγαν πῶς αἰτία πρέπει νὰ ἦταν ἡ λευτεριά μου κ' ἡ μοναξιά μου. Τόσο πολὺ, ποῦ μολονότι περνοῦσα γιὰ καλὸς γαμπρὸς κ' ὄχι λίγες Πατρινοποῦλες μὲ προικούλα θὰ μὲ θέλανε τρέχοντας, κανένας ποτὲ δὲν ἐτόλμησε νὰ μοῦ κάμῃ τὸν προξενητῆ. Ἦταν βέβαιοι πῶς δὲ θὰ μὲ τύλιγε οὔτε ἡ καλλίτερη τ' ὑ χ η, γιατί πολλές φορὲς ποῦ ἦλθε λόγος,—καὶ στὸ στενὸ μας ἐπαρχιακὸ κύκλο αὐτὸς ὁ λόγος ἐρχότανε τόσο συχνά!—εἶπα στοὺς φίλους μου καθαρὰ πῶς δὲν εἶχα τὴν παρυσική ὄρεξι νὰ παντρευθῶ. Καὶ τοὺς ἐξηγήσα πῶς δὲν ἤθελα σκοτοῦρες καὶ μελαδὲς στὸ κεφάλι μου, πῶς μ' ἐτρομάζε ἡ εὐθύνη τοῦ οἰκογενειάρχου καὶ μοῦ χρειαζόταν ὅλη μου ἡ ἡσυχία γιὰ τὰ εἶμαι ἀφωσιωμένος στὴν ἐπιστήμη μου καὶ νὰ μπορέσω νὰ ναιβῶ λιγάκι ψηλότερα.

— Τὸ ξέρουμε πῶς πηγαίνεις γιὰ καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου, μοῦ εἶπε μιὰ μέρα ὁ συνάδελφός μου τῶν Μαθηματικῶν, Ζακυνθινὸς σὰν ἐμεὶ καὶ φίλος μου ἀπὸ παιδί· μὰ ἕνας καλὸς γάμος ἄλλον θὰ σὲ βοηθοῦσε καὶ ἔς αὐτό. Θᾶκανες ἰσχυροὺς συγγενεῖς καὶ θᾶχες ὑποστηρίξι.

— Ὁ μόνος ποῦ θὰ δεχόμουν νὰ μὲ ὑποστηρίξῃ, τοῦ ἀποκοί-
θηκα, εἶνε ὁ ἑαυτός μου. Καὶ μοῦ φαίνεται πῶς ἴσιαμε τώρα, ὁ
κύριος αὐτὸς δὲν τῶκαμε ἄσχημα. Ἔπειτα, τὶ συγγενεῖς μοῦ λές ;
Ἐγὼ δοξάζω τὸ θεὸ ποῦ δὲν ἔχω στὸν κόσμον κανένα.

Τάλεγα ἄρα γε μὲ τὰ σωστά μου ; Ἡ ἀλήθεια εἶνε πῶς ἀπο-
ροῦσα κ' ὁ ἴδιος, πῶς κατόρθωσα νὰ γλυτώσω ἀπὸ τόσες παγίδες,
ἀπὸ τόσους πειρασμούς, ἂν θέλετ' ἀκόμα κ' ἀπὸ τόσες ὑποχρεώσεις
ποῦ εἶχαν δημιουργήσῃ οἱ ἀδυναμίες μου, καὶ νὰ μείνω ἴσιαμε τώρα
ἀνύπαντρος. Μοναχογιός, μὲ χῆρο πατέρα, ποῦ εἶχε μιὰ μικρὴ
περιουσία, καὶ ποῦ δὲν πέθανε παρ' ἀφοῦ ἐφρόντισε νὰ καλοπαν-
τρέψῃ τὴν ἀδελφή μου τὴ Τζούλια, — τὴ μόνη μου στενὴ συγγένισσα,
καλὴ τῆς ὥρα! — μ' ἐπιστήμη, μὲ κοινωνικὴ θέσι, μὲ μέλλον
καὶ μ' ἐξωτερικὸ ἴσως ὄχι δυσάρεστο, δὲν εἶνε καύχημα νὰ πῶ πῶς
ἤμουν πάντα πολιορκημένος, μπλεγμένος, ἀπ' τὰ πρώτ' μου νεῖατα
ὡς τὰ μεσοκοπίσματα. Στοχάζομαι ὁμῶς πῶς τὸ μόνο ποῦ μ' ἐγλύ-
τωσε ἀπὸ τόσες νυφάδες, εἶνε ἡ φυσικὴ μου ἀστασία. Σ' ὅλη μου
τὴ ζωὴ, μπορῶ νὰ τὸ πῶ κ' ἐγὼ, στάθηκα «πιστὸς στὴν ἀγάπη
μ' ἀπιστος στὴν ἀγαπητικιά». Δὲν ἐννοοῦσα, δὲν εὔρισκα συμφέρο
μου νὰ παντρευθῶ ἀλλοιώτικα παρ' ἀπὸ ἀγάπη. Ἐτύχαινε λοιπὸν
κάθε φορὰ, ἡ ἀγάπη ποῦ αἰσθανόμουν γιὰ ἓνα κορίτσι, κ' ἡ
πιδὸ ζωηρὴ, κ' ἡ πιδὸ φλογερὴ, νὰ μοῦ σβύνη ἄξαφνα πρὶν
προφθάσω νὰ παραγγείλω κἂν τὰ δαχτυλίδια τοῦ ἀρραβῶνα . . . Τί
φταίω ἐγὼ ἂν τέτοιο εἶνε τὸ φυσικὸ μου ; Καὶ ποῖος ἀκόμα θὰ
μποροῦσε νὰ πῆ, πῶς αὐτὸ δὲν εἶνε τὸ φυσικώτερο φυσικὸ, ποῦ
μόνο σὲ μιὰ κακοφτιασμένη, ψεύτικη κοινωνία, σὰν τὴ δική μας,
περνᾶ γι' ἀντικοινωνικὸ ; . . . Μιλῶ τώρα πολὺ σοβαρὰ καὶ δὲ θὰ
ἤθελα νὰ γελᾶσαι κανένας μ' αὐτὸ ποῦ θὰ πῶ : Ἐγὼ λοιπὸν θὰ ἤμουν
εὐτυχημένος ἄνθρωπος, μόνον ἂν μποροῦσα νὰ πάρω ὅλες ὅσες
ἀγάπησα στὴ ζωὴ μου. Καὶ μιὰ—μιὰ θὰ τις ἔπαιρνα ὄλες. Δὲ θὰ
μ' ἐτρόμαζε κάθε φορὰ τὸ Αἰώνιο ἐκεῖνο ποῦ ἀπαιτεῖ ἡ κοινωνία,
καὶ ποῦ δὲν αἰσθανόμουν τὸν ἑαυτό μου ἱκανὸ νὰ τὸ βαστάξῃ.
Χωρὶς αὐτὸ τὸ φόβο, ἡ ἐνωσί μου μὲ καθεμιὰ θὰ γενότανε τέλεια
τὴν ἐποχὴ τῆς φλογερότερης ἀγάπης καὶ θάταν ἡ εὐτυχία. Διστά-
ζοντας ὁμῶς κ' ἴσως ζητῶντας πάντα τὸ καλλίτερο, ἀφοῦ θὰ ἦταν
ἓνα καὶ μόνον, ἔφθανα κάθε φορὰ στὴν ἄρνησι καὶ στὴν ἀδιαφορία.
Τότε πιά, καὶ νὰ ἤθελα, ἦταν ἀργά. Τὶ τὰ θέλετε ! Ἐχω τὴν
ιδέα πῶς φυσικὸ στὸν ἄντρα εἶνε ἡ πολυγαμία. Συχωρέστε τὴν
τόλμη σ' ἓναν καθηγητὴ, ποῦ ἀπὸ τὴν ἔδρα του ὁμῶς ποτὲ δὲν
ἐδίδαζε τέτοια. Μὰ μοῦ φαίνεται πῶς τὸ τούρκικο χαρέμι εἶνε τὸ
πιδὸ λογικὸ σύστημα καὶ τὸ πιδὸ σύμφωνο μὲ τὴν ἀνθρώπινη φύσι.
Μιὰ μέρα ἡ πολιτισμένη κοινωνία θὰ τὸ πάρῃ, ἢ θὰ φτιάσῃ κάτι
τέτοιο καινούριο.

Ἐκεῖνο τὸ χρόνον ποῦ ἤμουν στὴν Πάτρα, πολὺ συχνά, δὲν
ξέρω γιατί, θυμώμουν τὸ χαμένο χαρέμι μου : Ὅλες τις γυναῖκες
ποῦ εἶχ' ἀγαπήσῃ, χωρὶς νὰ κάμω δική μου ἀπ' αὐτὲς καμμιά. Ἦταν
μ' ἀνέκφραστη, ὀψιμη μετάνοια γιὰ τὴν παντοτινὴ μου ἀστασία ;
Ἡ μήπως αἰσθανόμουν πῶς δὲν ἦταν πιά δυνατὸ ν' ἀγαπήσω, στὴν
ἡλικία ποῦ ἤμουν, καὶ ζητοῦσα νὰ ἱκανοποιῶ τὸν ἐλάχιστον ἐρωτικὸ

πόθο ποῦ μοῦμεινε, μὲ τὴν ἀνάμνησι ; Μπορεῖ, γιατί μ' ὅλη μου
τὴν ἀνθηρὴ ὄψι, ἀπὸ μέσα ἤμουν γέρος . . . Ἡ γυναῖκα δὲ μὲ
τραβοῦσε πιά μὲ τὴν πρώτη δύναμι κ' ἂν, καμμιά φορὰ, τύχαινε
νὰ προσέξω κανένα κορίτσι τοῦ γούστου μου, ποῦ ἄλλοτε θὰ μὲ
τρούλαινε, δὲν τ' ἀγαποῦσα παρὰ μ' ἓνα ξέθωρο, ἀδύνατον αἰσθημα,
ποῦ σὲ λίγο ἔσβυνε κ' ὀλότεια μὲ τὴν πικρὴ σκέψι : «Κοίμας νὰ
μὴν ἦταν δέκα χρόνια προτιότερα !» Κάποτε μάλιστα τὴν τωρινὴ
ἀγαπημένη τὴν εὔρισκα ὅμοια μὲ κάποια μου παλῆα κ' ἔλεγα : «εἶνε
σὰν τὴν Ἄννα, σὰν τὴν Ὀλγα, σὰν τὴ Μαρία . . . Ἔτσι καὶ τὸ
καινούριο αἰσθηματάκι, τὸ σχεδὸν γεροντικὸ, τρεφότανε μὲ τοῦ
παλῆου νεανικοῦ τὴν ἀνάμνησι' κ' ἀπὸ τις νῆες αὐτὲς Πατρινοπού-
λες δὲ μὲ συγκινοῦσε παρὰ ὅ,τι μποροῦσε νὰ μοῦ θυμίξῃ τις πρώ-
τες μου Ζακυνθινούλες καὶ τις κατοπινὲς Ἀθηναίτισσες.

Τέτοια, στοχάζομαι, — εἶνε τόσο δύσκολο νὰ παρατηρῇ κανεὶς
τὴν ψυχὴ του ! — ἦταν ἡ ψυχολογία μου ἐκεῖνο τὸν καιρὸ ! Μιὰ
Κυριακὴ, μεσημέρι, στὸ Λεσχίδιο ποῦ πίνουμε τὴ μαστίχα μας, ὁ
συναδέλφος μου τῶν Μαθηματικῶν, ὁ Ζακυνθινός, μὲ πῆρε στὴν
ἄκρη καὶ μοῦ εἶπε :

— Θέλεις νὰ ἰδῆς μιὰ παλῆά σου ἀγάπη ;

Ἐκαμα τὸν ἀδιάφορο :

— Νὰ σοῦ πῶ . . . ὄχι καὶ τόσο πολὺ.

— Καλὰ λοιπὸν, κ' ἐγὼ δὲ σοῦ λέω τίποτα !

Κ' ἔκαμε νὰ γυρίσῃ στοὺς ἄλλους.

Τὸν ἐκράτησα ἀπὸ τὸ μανίκι γελῶντας :

— Πές μου τουλάχιστο ποιὰ . . .

— Ἄ ! βλέπεις λοιπὸν πῶς σοῦ μπῆκαν οἱ ψύλλοι στ' αὐτιά ;

Ἐξακολούθησα νὰ γελῶ.

— Μὰ οὔτε τόση δὰ περιέργεια δὲ μπορῶ νάχω ;

— Ἄκου, γιατί ἐγὼ δὲν εἶμαι κακός. Ἡ Ὀλγα τοῦ Μπενε-
στάντε εἶνε ἴδι. Ἦρθε προχτὲς ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο μὲ τὸν ἄντρα τῆς,
τὸν Ἄντζολο τὸ Μπροχάλη. Ἄν θέλῃς νὰ τὴν ἰδῆς, πῆγαινε τὸ
βράδν στὸ θέατρο. Τώρα δὰ τοὺς ἀπάντησα στὴν Πλατεία καὶ
μοῦτσανε πῶς θὰ πάνε . . . Μπᾶ, μπᾶ ! ; πῶς δὲ γελᾶς καὶ τώρα ; . . .

— Δὲν πιστεύω νὰ εἶνε κανένα ἀστεῖο αὐτὸ ποῦ μοῦ λές . . .

— Ἄς τα, ἄς τα, καὶ σὲ βλέπω ἄγ' ὄχι γλώμισσες ! . . .

— Ἐχεις λάθος' σὲ βεβαιῶ πῶς δὲ μοῦ κάνει οὔτε ζέστη
οὔτε κρύο.

— Καὶ δὲ θὰ πᾶς, παναπῆ, ἀπόψε στὸ θέατρο ;

— Μπᾶ ! ἔχω πάρη μάλιστα καὶ μιλιλλίετο. Νά, ἰδὲς το, γιὰ νὰ
μὴ λές . . . Θὰ πάω νὰ ἰδῶ τὴν Κυβέλη.

— Ἄς εἶνε' ἐλπίζω νὰ μὴ σοῦ κακοφανεῖ ἂν, ἐκτὸς ἀπ' αὐτὴ,
ἰδῆς καὶ τὴν Ὀλγα. Ξέρω ποῦ δὲ βλέπεις εὐκόλα μέσα στὸν κόσμον,
μὰ θὰ εἶμαι ἄκει καὶ θὰ σοῦ τὴ δείξω.

— Μοιάζεις τώρα λιγάκι μὲ τὸ Μεφιστοφελῆ, ἔτσι ποῦ κάνεις
τὰ φρούδια σου . . .

— Καὶ σὺ μοιάζεις μὲ τὸ Φάουστ, ἔτσι γεροντόνεας ποῦ εἶ-
σαι . . . Δὲ μοῦ λές, ἀπὸ τὸν καιρὸ ἐκεῖνο, αὐτὴ τὴ Μαργαρίτα
δὲν τὴν ξαναεἶδες ;

— Τὴν Ὀλγα ; ποτέ. Ἔχω νὰ τὴν ἰδῶ δεκαπέντε... εἴκοσι χρόνια.

— Λαμπρά ! «Μετὰ εἴκοσιν ἔτη» λοιπόν !.. Γιὰ φαντάσου !.. Μὰ πῶς δὲν ἔτυχε ;.. Ἐν τῷ μεταξὺ πηγες κάμποσες φορὲς στὴ Ζάκυθο...

— Ἦταν πάντα καλοκαίρι κ' ἐπήγαινα στὴν ἔσοχί.

— Ἄ, ναί, ἔχεις δίκιο... Θυμᾶσαι μιὰ φορὰ ποῦ εἶχες ἀπόφασι ναυτοκτονήσης ἂν δὲ τὴν ἐπαιρνες ; χά, χά !.. Τὸ θυμᾶμαι ποῦ μοῦ τῶπες, λὲς κ' εἶνε ἡ ἴδια ὥρα... Ἀπομεισήμερο χειμωνιάτικο μὲ ἥλιο. Ἦρθα καὶ σὲ πῆρα ἀπὸ τὸ σπίτι σου καὶ πήγαμε περίπατο κατὰ τὸ Ἀργάσι. Πῶ, πῶς ἔκανες !... Ἦσουν γιὰ δαύτη τρελός... Ἐγραψες τὸνομά της μὲ τὸ μπαστοῦνί σου στὴν ἀμμουδιά κ' ἐπερίμενες νᾶλθῃ τὸ κῆμα...

— Οὐφ, καίμενε !.. τὰ παιδικασία μου καμώματα θὰ μοῦ θυμίζης τώρα ;.. Ἄσε με νὰ ζῆς !

— Μ' ἀλήθεια λοιπόν, τόσο πολὺ σὲ πείραξε, ποῦ εἶνε ἐδῶ καὶ μπορεῖ νὰ τὴν ἰδῆς ;...

— Ἡ ἰδέα σου.

Ἐκεῖνη τὴ στιγμὴ, ὁ Γυμνασιάρχης, πολὺ περιέργως ἀνθρώπος, μᾶς φώναξε :

— Ἔ! καλέ, τί λέτε κεῖ σεῖς οἱ δύο ; Συνωμοτεῖτε ;

Ἐπωφελήθηκα ἀπ' αὐτὴ τὴ διακοπὴ καὶ γύρισα στὴν παρέα.

— Τίποτα, εἶπα, ἄρες, μᾶρες...

— Καλέ, λέμε γιὰ τὸ μυθιστόρημα τοῦ Δουμᾶ «Μετὰ εἴκοσιν ἔτη»... εἶπε ὁ παιδικός μου φίλος. Τῶκαμαν, λέει, δρᾶμα κι' ἀπόψε τὸ παίξει ἡ Κυβέλη...

Οἱ ἄλλοι κατάλαβαν πῶς αὐτὸ ἦταν διαφοροῦμενο. Ἐνας γέρος ὅμως καθηγητῆς, ἀφελῆς ποῦ δὲν ἐσκάμπαζε τέτοια, ἀπόρησε πολὺ κ' εἶπε σοβαρώτατα :

— Ὅχι δά ! ἡ Κυβέλη ἀπόψε παίξει τὴν «Παριζιάναν» τοῦ κυρίου Μπέκ !

Μ' αὐτὸ γελάσαμε καὶ σηκωθήκαμε.

Β'.

Γιὰ νὰ κάνω ἔτσι τὸν ἀδιάφορο στὸ φίλο μου, θὰ πῆ πῶς δὲν ἀδιαφοροῦσα καὶ τόσο πολὺ γιὰ τὴν εἶδησι ποῦ μοῦ φερνε. Τελευταῖα εἶχε γίνῃ πολὺ πεζὸς καὶ τὸν φοβόμουν καὶ τοῦ κρυβόμουν. Δὲν θὰ τῶχε γιὰ τίποτα νὰ βεβηλώσῃ μιὰ τρυφερή, αἰσθηματικὴ μου ἐκδήλωσι μ' ἓνα σαρκασμὸ. Ἡ ἰδέα ὅμως πῶς θὰ ξανάβλεπα τὴν Ὀλγα τοῦ Μπενεστάντε μὲ συγκινοῦσε. Ὅταν ἤμουν δεκαοκτῶ χρονῶ παλληκάρι κ' ἐκεῖνη ἄλλω τόσω,—ἴσως κ' ἓνα-δύο χρόνια μεγαλύτερη,—τὴν εἶχ' ἀγαπήσῃ. Δὲν ἦταν ἡ πρώτη μου ἀγάπη, ἦταν ὅμως μι' ἀπὸ τὶς δυνατώτερες. Γι' αὐτό, ἂν καὶ δὲ βίασταζε καὶ πολὺ,—λίγους μῆνες μόνο,—ἄφισε στὴν ψυχὴ μου βαθύτατα ἔχνη κι' ἀπὸ τότε πολλὲς φορὲς στὴ ζωὴ μου ἀναθυμήθηκα μὲ γλύκα, μὲ πόθο καὶ μὲ κάποια τύψη, μιὰ νύχτ' ἀγωνίας

φρικτῆ, δυὸ δροσερὰ κόκκινα μάγουλα καὶ δυὸ γλυκὰ καστανό-μαυρα μάτια, ἔτοιμα πάντα νὰ δακρῦσουν...

Τὸ ἀπομεισήμερο, ὅταν ἔμεινα μόνος στὴν κάμαρά μου,—καθόμουν σὲ μιὰ οἰκογένεια,—καὶ πῆρα νὰ μελετήσω τ' αὐριανὰ μαθήματα, ὁ νοῦς μου ἔφευγε ἀπὸ τὸ βιβλίον καὶ πετοῦσε στὰ περασμένα. Χωρὶς νὰ τὸ θέλω ; Ὅχι, τὸ ἤθελα κ' ἐγώ... Μοῦ ἄρесе νὰναπλάσω ὅλη αὐτὴ τὴν παλῆν ἱστορία, νὰ τὴν ξαναθυμηθῶ μὲ ὅλες τῆς τὶς λεπτομέρειες, νὰ τὴ φρεσκάρω μέσα στὸ νοῦ μου, γιὰ νὰ εἶμαι, θάλεγες, προετοιμασμένος γιὰ τὴ βραδυνὴ συνάντησι. Ἔτσι ἄφισα γλήγορα τὴν προετοιμασία τῶν μαθημάτων καὶ καταπιάσθηκα μ' αὐτὴ. Πότε θυμούμουν δίκως κόπο, καὶ πότε κοπιάζα πολὺ γιὰ νὰ θυμηθῶ. Ἔτσι, ὡς τὴν ὥρα τοῦ περιπάτου, εἶχα πιά στὴ μνήμη μου ὀλάκαιρη τὴν παλῆν ἱστορία, σὰ νὰ μοῦ συνέβηκε χθές.

Ἐκεῖνο τὸ χρόνο, ποῦ λέτε, ἤμουν τριτοετῆς φοιτητῆς. Ἐπειδὴ ὅμως ἦταν ἀνώμαλα τὰ πράγματα,—ἐπιστρατεία, φοβέρα πολέμου μετὰ τὴν Τουρκία, ἄτακτα τὰ μαθήματα στὸ Πανεπιστήμιο, ἀνησυχία, ταραχές,—ὁ μακαρίτης ὁ πατέρας μου μ' ἐβίασε νὰ μείνω στὴ Ζάκυθο.

— Δὲν πειράζει μοῦ εἶπε μελετᾶς καὶ δῶ. Θὰ σοῦ πάρω καὶ δάσκαλο νὰ μάθης γερμανικά. Καὶ τοῦ χρόνου πιά, ἂν θέλῃ ὁ θεός, πάροουμε δὲν πάροουμε τὴν Πόλι, ἔξακολουθεῖς.

Αὐτὸ κ' ἔγινε. Κάθε πρωί, στὶς δέκα, ἔπαιρνα τὴ Μέθοδο τοῦ Ὄττο καὶ πήγαινα στὸ σπίτι τοῦ δασκάλου μου. Ἀπὸ κεῖ, πότε στὴ Βιβλιοθήκη, πότε στὸ Ἀναγνωστήριο τῆς Λέσχης, ὡς τὶς δώδεκα. Τὸ ἀπόγευμα λίγη μελέτη καὶ μεγάλος περίπατος. Καὶ τὸ βράδυ φλυαρία μὲ τοὺς φίλους στὸ Ζαχαροπλαστεῖο τοῦ Παρασκευᾶ. Ἐκεῖ μαζεύονταν κι' ἄλλοι φοιτηταί, ποῦ γιὰ τὸν ἴδιο λόγο ξεχειμώναζαν στὴ Ζάκυθο, καὶ κάποιος ἀπ' αὐτοὺς μοῦ σύστησε μιὰ μέρα τὸ νέο Καρέλη ἢ Μπενεστάντε,—Ἀλιβίζο ἢ Ἀλοῖσιο μὲ τὸ μικρὸ του ὄνομα,—πρωτοετῆ τῆς Ἱατρικῆς. Εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ὁ νέος αὐτὸς μοῦδειξε τόση συμπάθεια, τόση ἀγάπη, ὥστε χωρὶς νὰ εἶνε καθόλου τοῦ γούστου μου, τὸν ἔκαμα φίλο. Οἱ ἄλλοι μάλιστα τὸν ἔλεγαν «κατάπλασμα», τὸν ἀπόφευγαν ὅσο μποροῦσαν ἢ τὸν πείραζαν σκληρὰ ὅταν κολλοῦσε στὴν παρέα. Δὲν ἦταν ὅμως ἀπὸ κείνους τοὺς κουτούς, ποῦ μπορεῖ κανεὶς νὰ τοὺς κἀνῃ χάξι. Ἐνας οἶκτος ἀπὸ μέρος μου ἀνταποκρίθηκε στὸ ζωνερό του αἰσθημα κι' αὐτὸς μ' ἔκανε νὰ τὸν ὑποφέρω. Σὲ λίγο ἀνακάλυψα πῶς μποροῦσε νὰ μοῦ εἶνε χρήσιμος σὲ κάτι καὶ νὰ μὴν πηγαίνουν ὀλωσδιόλου χαμένες οἱ ὥρες ποῦ ἀναγκαστικῶς τὸν εἶχα κοντὰ μου. Ἦξερε καλὰ τὴν «κοινωνία». Ἦταν δηλαδὴ σὲ θέσι νὰ μοῦ ἀποκρίνεται μὲ κάθε λεπτομέρεια γιὰ ὅποιο Ζακυνθινὸ τὸν ρωτοῦσα. Πῶς τὸν ἔλεγαν, ποῦ κατοικοῦσε, ποῦ εἶχε κτήματα, τίνας κόρη, ἢ ἀνεψιά ἦταν ἢ γυναῖκά του, ποῖόν πῆρε ἢ κόρη του, ποῖόν ἀγαπᾶ ἢ ἀδελφή του, τί θὰ σπουδάσῃ ὁ γυιὸς του καὶ πᾶει λέωντας. Κ' ἐγὼ ποῦ, ἀφωσιωμένος ὡς τότε στὰ βιβλία μου, εἶχα μείνῃ ἀρχαῖα «ἀκοινωνητος» καὶ καλὰ-καλὰ δὲν ἤξερα οὔτε τὴ γειτονειά μου, εὔρισκα καὶ γιὰ τὸ χρησιμώτατο αὐτὸ μάθημα ἓνα καλὸ ζωντανὸ λεξικό.

Θυμοῦμαι, πῶς πολλές φορές ὑποδεχόμενοι τις πληροφορίες τοῦ Ἀλιβίζου μ' ἔκπληξι.

— Μπα, φώναζα ἔξαφνα ὥστε αὐτουνῶ ἀδελφός εἶνε ὁ Γιαννάκης ὁ Πικκολῆς, ποῦ εἶνε στήν Τράπεζα;...

Ἐὐ Ἀλιβίζος τότε ἔσκαζε στά γέλια :

— Μά οὔτε αὐτό δὲν ἤξερες; οὔτε αὐτό;.. Κύρι' ἔλεησον!

Τοῦ φαινόταν τόσο ἀστεῖο νὰ μὴν ξέρω ποιὸς εἶνε ὁ ἀδελφός τοῦ Γιαννάκη τοῦ Πικκολῆ ποῦ εἶνε στήν Τράπεζα!..

Ἐτσι, σὲ δυὸ μῆνες μέσα, ὁ Ἀλιβίζος Καρέλης Μπενεστάντες μοῦ ἔμαθε τὴ μισὴ Ζάκνθο. Καὶ μιὰ μέρα, τῶφερε ἡ κουβέντα νὰ μοῦ μάθῃ καὶ τὴ δική του οἰκογένεια.

— Ἐχω, μοῦ εἶπε, τέσσερις ἀδελφάδες καὶ δυὸ ἀδελφούς.

— Δὲν τοὺς ξέρω...

— Ἐ, σ' αὐτὸ ἔχεις δίκη. Γιατὶ ὁ μεγαλείτερος λείπει χρόνια στήν Ἀγγλία... Ἐμπορεῦεται... Κι' ὁ δεύτερος κακοπαντρεύτηκε ἀπὸ μικρὸς καὶ ζῆ μὲ τὴ γυναῖκά του στήν Πάτρα. Δὲ θέλουμε νὰ τὸν ξέρουμε... Φαντάσου, δεκοχτῶ χρονῶ παιδί, νὰ πάῃ νὰ στεφανωθῆ μιὰ τριαντάρα, ζωντοχήρα καί... παντρεμένη μὲ πολλοὺς. Μὴ μοῦ τὰ θυμῶζης!.. Ἄς τα!..

— Κι' ὁ πατέρας σου... τί δουλειὰ κάνει;

— Σπετσέρης, καλέ! Δὲν ξέρεις τὸ σπετσαρεῖο τοῦ Μπενεστάντες στήν Ἀγία Τριάδα;...

— Ὅχι...

— Περίεργο πρᾶμα! Μὰ οὔλη ἡ Ζάκνθο τὸν ξέρει τὸν πατέρα μου! Δὲ μπορεῖ... καὶ σὺ θὰ τὸν ξέρης, μὰ δὲ θὰ τὸν βάνης τώρα μὲ τὸ νοῦ σου. Ἐνας κοντός, γαλανός, μ' ἄσπρα γενάκια, κομψός, ὀμμορφάνθρωπος, ποῦ σουλατσάρει πάντα τὸ κοντόβραδο στὸ Μῶλο...

— Μὲ μιὰ ἑλῆὰ στὸ μάγουλο;...

— Ἄ, γειά σου! Δὲ σῶλεγα; Δὲ μποροῦσε νὰ μὴ τὸν ξέρης!

— Ναί, ναί... τὸν ἔχω προσέξῃ πολλές φορές... Τώρα θυμοῦμαι ποῦ καὶ σένα σὲ εἶδα κάποτε μαζί του... Πολὺ συμπαθητικὸς ἄνθρωπος... Σὲ παρακαλῶ, ὅποτε τύχη, νὰ μὲ συστήσης στὸν πατέρα σου.

— Μετὰ χαρᾶς... Κ' ἐκεῖνος, ξέρεις, θέλει νὰ σὲ γνωρίσῃ. Ἐμαθε πῶς εἴμαστε φίλοι καὶ τὸ καταχάρηκε. Γιατὶ ἐσὺ ἔχεις πολὺ καλὴ φήμη στήν κοινωνία. Οὔλοι τὸ λένε πῶς ἀνάμεσα στοὺς νέους εἶσαι ξεχωριστός.

— Ἡ καλωσύνη του... Τὴ μητέρα σου ὁμως καὶ τὶς ἀδελφές σου... λές νὰ τὶς ξέρω;

— Ὡ, σίγουρα! θὰ τὶς εἶδες χίλιες φορές. Κάθε Κυριακὴ βγαίνουν περίπατο, πότε στὸ Ψήλωμα, πότε στὴ Στράτα Μαρίνα. Οἱ δυὸ μεγάλες βάνουν στὴ μέση τὴ μητέρα, καὶ μπροστά τους πηγαίνουν οἱ δυὸ μικρές, ποῦ εἶνε, ξέρεις, δίδυμες.

— Μπα; δίδυμες;

— Βέβαια! γεννήθηκαν τὴν ἴδια μέρα...

Τὸ γέλιο μου, ἀκράτητο, τὸν ἔκοψε στὴ μέση σαστισμένο.

— Μὰ τί, εἶπε, τόσο ἀστεῖο σοῦ φάνηκε; Δίδυμες!

— Ὅχι, καλέ... Δίδυμες, τὸ ξέρω.

— Λοιπόν... δὲ θυμᾶσαι τώρα νὰ εἶδες καμμιά τέτοια παρέα;

— Πόσω χρονῶ εἶνε οἱ μικρές;

— Μά... ὡς δεκαπέντε, δεκάξῃ.

— Νὰ σοῦ ζήσουν. Καὶ οἱ μεγάλες καμμιά εἰκοσαριά;...

— Μμ! ἀπάνου-κάτου.

— Δὲ θυμοῦμαι νὰ τὶς εἶδα...

— Περίεργο! οὔλη ἡ Ζάκνθο τὶς ξέρει... Τὰ «Μπενεστάντα» μὲ τὸνομα... κοριτσομάνι... Μὰ ἐσύ, παιδί μου, κοντεύεις νὰ μὴν ξέρεις οὔτε τὸ Μέτιλα! (!)

Ἦταν ἡ μόνη «ἔξυπνάδα» ποῦ ἄκουσα ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Ἀλιβίζου, ἓνα χρόνο ποῦ τὸν εἶχα φίλο...

— Ἄς εἶνε, εἶπε σὲ λίγο, ἐλπίζω πῶς θὰ γνωρισθοῦμε καὶ οἰκογενειακῶς. Καὶ ἡ μητέρα μου, ξέρεις καὶ οἱ κοπέλλες τὸ θέλουνε πολὺ.

— Μεγάλῃ μου τιμῇ, φίλε μου!

— Νὰ σοῦ πῶ. Ἐρχεσαι λοιπόν αὔριο τὰπόγευμα στὸ σπίτι; Καθόμαστε λίγο κ' ἔπειτα βγαίνουμε μαζί.

— Εὐχαρίστως. Μά... θὰ εἶνε ἐκεῖ;...

— Οὔλες. Καθημερινῇ ποτὲ σχεδὸν δὲ βγαίνουν ὅξω.

— Σύμφωνοι. Στὶς πέντε νὰ μὲ περιμένῃς.

Γ'.

Κανένας δὲν πιστεύω νὰ παραξευνηθῆ, ἂν ἐκεῖνο τὰπόγευμα περιποιήθηκα κάπως περισσότερο τὴν τουαλέττα μου. Ἐπρόκειτο νὰ παρουσιασθῶ πρώτη φορὰ σ' ἓνα σπίτι ποῦ εἶχε τέσσερα κορίτσια. Μὰ γι' αὐτὸ μόνο τάχα πήγαινα μὲ τόση προθυμία; Ὅχι, τ' ὀρρίζουμαι. Περισσότερο τῶκανα γιὰ κείνον τὸν κακόμοιρο τὸν Ἀλιβίζο, ποῦ ἤθελε καὶ καλὰ νὰ δεῖξῃ στοὺς δικούς του πῶς εἶχε κ' ἓνα φίλο «σπουδαῖο». Γι' αὐτὸ μ' ἀνυπομονησία, μ' ἀγωνία μὲ περίμενε στὸ παράθυρο τοῦ μεγάλου παληόσπιτου ποῦ ἦταν στήν «Ἀπάνου-Μερία», καὶ μόλις μὲ εἶδε, ἔτρεξε νὰ καταίβῃ ὡς κάτω καὶ νὰ μανοίξῃ μόνος του τὴν πόρτα. Ἡ ξώπορτα αὐτὴ ἀνοίγε κ' ἀπὸ πάνω, μ' ἓνα σχοινὶ ποῦ θὰ τραβοῦσαν ἀπὸ τὸ παράθυρο τῆς αὐλῆς. Ὁ φίλος μου ὁμως ἤθελε νὰ μὲ ὑποδεθῆ, νὰ μὲ πιᾶσῃ ἀπὸ τὸ χέρι, νὰ μοῦ ἀγκαλιάσῃ τοὺς ὤμους καὶ νὰ μ' ἀναιβάσῃ ἔτσι τὴν πέτρινη σκάλα. Σ' αὐτὸ τὸ ἀναμεταξύ, τὰ παράθυρα τῆς αὐλῆς εἶχαν γεμίσῃ ἀπὸ γυναῖκια κεφάλια, προσωπάκια δροσερά, περίεργα καὶ γελαστά. Περάσαμε τὸν ἀντρέ, ὅπου στεκότανε σὲ προσοχὴ μὲ δουλίτσα μ' ἄσπρη ποδιά καὶ μπήκαμε στὴ σάλα. Ἡ κυρία Καρέλη ἢ Μπενεστάνταινα, χοντρή κ' ὀμμορφη, καθότανε στὸν καναπέ μὲ μιὰ φιλενάδα τῆς ἴδιας ἡλικίας, λιγνὴ καὶ ἄσχημη.

(!) Τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἀγγλου Ἀρμοστή Μάιτλανδ, ποῦ ὁ λαὸς τὸν ἔκαμε Μέτιλα, στημένο στήν κεντρικώτερη Πλατεία.

— Ἡ μετέρα μου, εἶπε ὁ Ἀλιβίζος καὶ ἡ δεσποινὶς Καραντινᾶ...

Μὲ χαϊρέτησαν μὲ μεγάλη εὐγένεια, ἀλλὰ χωρὶς νὰ σηκωθοῦν. Μόνο ἡ γεροντοκόρη κουνήθηκε λιγάκι, γιὰ νὰ ἡσυχάσῃ ἓνα μικροῦτσικο σκυλί, μαῦρο, μαλλιαρό, τυλιγμένο μὲ μιὰ μπερτα καὶ καθισμένο στὴ ζέστη ἀνάμεσό τους, ποῦ ἄρχισε νὰ μὲ γανγίξῃ μὲ θυμό.

— Χαίρω πολὺ ποῦ εἴσαστε ἀγαπημένοι μὲ τὸν Ἀλιβίζο μου! μοῦ εἶπε ἡ Μπενεστάνταινα. Τὶ κάνετε; πῶς εἶνε στὸ σπίτι;... ἡ ἀδελφή σας;... Οἱ θυγατέρες μου θὰ εἶνε πολὺ εὐτυχισμένες νὰ τὴ γνωρίσουν... Δὲν κάθεστε; ὀρίστε!—Σύχασε, Φλόξ!

Δὲν πρόφθασα οὔτε νὰ καθήσω, οὔτε νὰ προσφέρω λέξι. Γιατὶ τὰ κορίτσια ἔκαναν εἰσβολή. Πρώτῃ ἡ μεγάλη, ἔπειτα ἡ δεύτερη κ' ἀπὸ πίσω οἱ μικρὲς μὲ μιὰ φιλενάδα τους λίγο μεγαλειότερη. Ὁ Ἀλιβίζος μοῦ τῆς ἐσύστανε κατὰ τάξιν ἡλικίας:

— Ἡ Ὀλγα... ἡ Παρασκευή... ἡ Κατίνα... ἡ Ζωή... καὶ ἡ δεσποινὶς Καραντινᾶ... νούμερο δύο.

Γελαστὲς, σιωπηλές, μοῦ ἔδιναν τὰ χέρια τους καὶ πήγαιναν νὰ καθήσουν. Ἔτσι στὸ μεσόφωτο τῆς σάλας μὲ τὰ παλιὰ ξέθωρα ἔπιπλα, σχηματίσθηκε ἓνας κύκλος ἀπὸ νειᾶτα καὶ χαριτωμένα χαμόγελα. Βρέθηκα στὴ μέση ἀρκετὰ σαστισμένος καὶ μοῦ φαινόταν πῶς ἡ πολυθρόνισσα μου δὲν ἦταν καθόλου ἀναπαυτική... Τόσα μάτια, καρφωμένα ἀπάνω μου, μὲ στενοχωροῦσαν καὶ μετὰ δυσκολίας εὗρισκα τὰ πιδ συνειθισμένα λόγια γιὰ νὰπαντῶ στὶς πιδ συνειθισμένες ἐρωτήσεις ποῦ μοῦ ἔκαναν. Ἀλλὰ χάρις στὴν Παρασκευή, βρήκα γρήγορα τὸ θάρρος μου. Ἡ δεύτερη κόρη τοῦ Μπενεστάντε, ποῦ εἶχε καθήσῃ δίπλα μου, ἦταν ἔξυπνη, ὀμιλητικὴ καὶ μᾶλλον ἄσημη. Μποροῦσα λοιπὸν νὰ τὴν κυτᾶζω καὶ νὰ τῆς μιλῶ χωρὶς πολλὴ στενοχώρια. Κάτι καταλάβαινε αὐτὴ παραπάνου καὶ δὲν ἦταν ἀνάγκη νὰ τῆς μιλῶ μὲ τὰ στερεότυπα, ποῦ ἐγὼ τοῦλάχιστο, σὲ τέτοιες περιστάσεις, τὰ ξεχνῶ καὶ τὰ μπερδεύω. Μιὰ στιγμή μάλιστα, μπόρεσα νὰ γελᾶσω μὲ τὴν καρδιά μου γιὰ κάτι νόστιμο ποῦ εἶπε. Ἔτσι ξεθαροῦντηκα στὴν ἐντέλεια κ' ἄρχισα νὰ φλυαρῶ μαζί της γιὰ χίλια πράγματα. Ἡμαστέ πιδ φίλοι. Οἱ ἄλλες μᾶς ἀκούγαν μὲ προσοχή, φαίνονταν εὐχαριστημένες καὶ κάθε τόσο τοποθετοῦσαν καμμιὰ λέξι. Ὅσο γιὰ τὸν Ἀλιβίζο, αὐτὸς περιορίζονταν νὰ διατηρῇ στὸ ἀγαθὸ πρόσωπό του τὸ πιδ γλυκανάλατο χαμόγελο καὶ κάπου-κάπου νὰ χαχανίξῃ μὲ κάτι παραφωνίες ποῦ μᾶνατρίχιζαν.

Ἡ δουλίτσα μὲ τὴν ἄσπρη ποδιά, μετὰ μισὴ ὥρα, μοῦ ἔφερε ἓνα φλυτζάνι καφέ μ' ἓνα... κουλουράκι. Κι' ἀναψε τὴ λάμπα, γιὰτ' εἶχε σκοτεινιάσῃ γιὰ καλά. Ὅμως ἔμεινα ἀκόμη μισὴ ὥρα, — δὲ μούκανε καρδιά νὰ φύγω, — καὶ κατόπι βγήκαμε περίπατο μὲ τὸν τρισευτυχισμένο μου φίλο.

Ἀπ' ὅλα ἐκεῖνα τὰ κορίτσια ποῦ γνώρισα, τὴ μεγαλειότερη ἐντύπωση μοῦ ἄφισε ἡ Ὀλγα. Γιὰ τὴ λιγνὴ γεροντοκόρη ποῦ καθόταν ἄφωνα στὸν καναπέ μὲ τὸ σκυλάκι της καὶ μὲ τὴ Μπενεστάνταινα, οὔτε λόγος. Ἡ μικρότερη πάλι ἀδελφή της, — θὰ ἦταν ὡς δεκαεπτὰ χρονῶ, — εἶχ' ἓνα πάχος ἀποτρόπαιο ποῦ τὴν ἔδειχνε σὰν τριαντάρα. Ἡ ἔξυπνη Παρασκευή ἦταν ἄσημη, γλωμῆ, μὲ

μεγάλο στόμα, μὲ ἀνώμαλα δόντια, μὲ μύτη γυρισμένη σὰν πουλιοῦ καὶ μὲ μάτια, νὰ μὲν μαῦρα καὶ μεγάλα, μ' ἄγριωπά. Ἀπὸ τὶς δίδυμες, ἡ Κατίνα ἔμοιαζε τῆς Παρασκευῆς, μὲ τὴ διαφορὰ πῶς ἦταν ἀκόμη πιδ ζαρωμένη, κ' ἡ Ζωὴ ἦταν ἡ Ὀλγα ἀπαράλλακτη, μὲ τὴ διαφορὰ πῶς, ἔξ αἰτίας τῆς ἡλικίας, τῆς ἔλειπε ἀκόμη τὸ ἀνάστημα καὶ τὸ πολὺ πλούσιο στήθος. Τώρα ποῦ εἶνε περασμένα τόσα χρόνια, βρίζω πῶς φυσικώτερο θάταν ἂν ἡ προτίμησί μου ἔπεφτεν ἔξ ἀρχῆς στὴ Ζωή. Αὐτὴ ἦταν ἔμμορφη, καὶ μοῦ ταίριαζε στὴν ἡλικία, καὶ θὰ μποροῦσε, ἂν τὴν ἀγαποῦσα λίγο, νὰ μάγαπήσῃ τρελλά. Κι' ὅμως μοῦ φάνηκε μωρό, περιφρόνησα ὡς κ' αὐτὲς τὶς μεστωμένες καὶ πονηροῦτσικες ματιὲς ποῦ μοῦ εἶχε κρυφορίξῃ, κ' ἄρχισα νὰ καλοσυλλογίζουμαι τὴν Ὀλγα. Αὐτὴ ποῦ μόλις μὲ εἶχε καταδεχθῆ... Αὐτὴ ποῦ ἀπὸ ἀπλῆ ὑποχρέωσι, ἔλεγα, ἦ μὴν ἔχοντας τὶ ἄλλο νὰ κάμῃ, παρουσιάσθηκε στὸ σαλόνι καὶ μάλιστα δὲν ἔμεινε κ' ὅλη τὴν ὥρα... Αὐτὴ ποῦ μούδειχνε τὴν εὐμορφία της καὶ μ' ἐκύτταζε περηφανα σὰ νὰ μούλεγε: «δὲν εἶνε γιὰ τὰ μούτρά σου, παιδαρέλι!» Αὐτὴ, ποῦ ὅταν παρουσιάσθηκε ἄξαφνα ἐμπρὸς μου, ἀψηλὴ, γεμάτη, μὲ τὰ τριανταφυλλένια τῆς μύγουλα, ὅλο δροσιά, μὲ τὰ φωτεινά της καστανόμαυρα μάτια, ὅλο φλόγα, μὲ τὴ χαριτωμένη της κορμοστασιά, μὲ τὸ γλαφυρὸ στήθός της ὡς ἐκεῖ-ἀπάνω, καὶ μούδωσε τὸ χέρι της, μακρὺ καὶ κρινόλενο καὶ σταθερό, μόλις ἐτόλμησα νὰ τὸ ἀγγίξω...

Ἡμουν σχεδὸν παιδὶ κ' ἡ Ὀλγα ἦταν σωστὴ γυναῖκα. Θὰ μποροῦσε ἀρά γε νὰ μάγαπήσῃ, — ρωτοῦσα μὲ τρόπο τὸν ἐαυτό μου, — ἂν τολμοῦσα ποτὲ νὰ τῆς δείξω ἀγάπη; Πότε ἔλεγα: «γιατὶ ὄχι; ἐπὶ τέλους ἔχουμε τὴν ἴδια ἡλικία· τὸ πολὺ-πολὺ νὰ μὲ περνᾶ ἓνα χρόνος· τί εἶνε;» Καὶ τότε συλλογιζόμουν: «ἀδύνατο!.. αὐτὴ; μὲ τόσην ὀμορφιά; ποιὸς ξέρει ποιὸν θάγαπᾶ; ἐμένα, βλέπεις, περίμενε νὰ... μεγαλώσω!..» Ἀλλὰ τότε μὲ παρηγοροῦσε ἡ σκέψι: Κι' εἶνε καμμιὰ ἀνάγκη νάγαπήσῃ τὴν Ὀλγα; ἢ, κ' ἂν τὸ πάθω, εἶνε ἀνάγκη νὰ μάγαπήσῃ κ' αὐτὴ; Ἀγάπη χωρὶς ἐλπίδα εἶνε πιδ ποιητικὴ. Κ' ἔπειτα, ποιὸς ξέρει, μὲ τὸν καιρό...» Μ' ὄλ' αὐτά, εἶχα πάρῃ τὴ φρόνιμη ἀπόφασιν νὰ μὴν ἀφίσω τὸν θανμασμό μου νὰ γίνῃ πάρα πολὺ ἀποκλειστικός, πρὶν νὰ γνωρίσω καλλίτερα τὴν Ὀλγα καὶ τὴ διάθεσί της. Ὅσο προσπαθοῦσα ὅμως γι' αὐτὸ νὰ τὴ συλλογίζουμαι λιγώτερο, τόσο περισσότερο τὸ πάθαινα καὶ δὲν ἔβλεπα τὴν ὥρα νὰ τὴν ξαναἰδῶ.

— Ἐχεις δίκην νὰ λὲς πῶς δὲν ξέρω τὴ Ζάκυνθο, εἶπα στὸν Ἀλιβίζο. Νὰ ὑπάρχη τόσο ἔμμορφο κορίτσι σὰν τὴν Ὀλγα κ' οὔτε νὰ τὸ φαντάζουμαι!

Ὁ Ἀγαπητός μου κουτεντὲς ἔβαλε τὰ χάχανα κ' ἀποκριθῆκε.

Ἄ, μᾶ! καλέ, τί λὲς; Ἡ Ὀλγα; Ἡ Ζωὴ μας εἶνε πολὺ πιδ ἔμμορφη. Ἡ Ζωὴ μας θὰ βάλῃ κάτω τὴν Ὀλγα!

Αὐτὸ μ' ἄρεσε κ' ἔκανα πῶς συμφωνῶ.

— Μπορεῖ, εἶπα, καὶ ἡ Ζωὴ μεγαλόνωντας... Φαίνεται δὰ ἀπὸ τώρα, ὅπως ἡ καλὴ μέρ' ἀπὸ τὴν αὐγὴ.

Κ' ἐσυλλογίσθηκα: «Καλὰ σ' ἔγω. Ἐσὺ θὰ μὲ φυλᾶς ἀπὸ τὴ Ζωή, κ' ἐγὼ θὰ τὰ ψήνω μὲ τὴν Ὀλγα.»

— Ἀλήθεια, εἶπα ἔξαφνα στὸ φίλο μου, (σὰν νὰ μὴν εἶχε αὐτὸ καμμιά σχέσι μὲ τὴν ἔμμορφη τῶν ἀδελφάδων του,) τώρα πρέπει νὰ ἔλθω καμμιά μέρα στὸ σπίτι καὶ μὲ τὴ Τζούλια. Ἄ, θὰ τοὺς τὴν πάγω χωρὶς ἄλλο! Τὰ κορίτσια πρέπει νὰ γνωρισθοῦν.

Τὸ εἶπα τῆς Τζούλιας, κ' αὐτὴ ἔδειξε μεγάλη προθυμία. Ἔπειτα ποῖς ξέρει; Ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασμό ποὺ τῆς μίλησα γιὰ τὴν Ὀλγα, μπορεῖ νὰ κατάλαβε ἐκεῖνο ποὺ δὲν εἶχα καταλάβῃ ἀκόμη ἐγώ, καί, ἀπὸ ἀδελφικὴ ἀγάπη, νὰ ἤθελε νὰ μ' εὐκολύνῃ. Ὁ πατέρας μου ὅμως ποὺ ἦταν πολὺ προσεκτικὸς στὶς σχέσεις του, — νὰ ἕνας λόγος ποὺ δὲν ἤξερα καλὰ τὴν «κοινωνία», — ὅταν τοῦ γυρέψαμε τὴν ἄδεια, μᾶς εἶπε:

— Ἄ, μαῖ, μαῖ! Δὲν τοὺς γνωρίζω τοὺς ἀνθρώπους. Σταθῆτε πρῶτα νὰ ρωτήσω.

Τὶ νὰ κάμουμε; σταθίσαμε. Ἐγὼ ὅμως, στὸ ἀναμεταξύ, πέρασα πάλι, ἐν' ἀπόγευμα ἀπὸ τὸ μπενεσταντέικο, μὲ τὴν πρόφασιν πὼς ἤθελα τὸν Ἀλιβίζο καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ ἰδῶ τὴν Ὀλγα, τουλάχιστο μιὰ στιγμὴ στὸ παράθυρο. Ἡ δουλίτσα ποὺ μᾶνοιξε τὴν πόρτα, μοῦ εἶπε πὼς ὁ Ἀλιβίζος ὅ,τι βγήκε, κ' ἐπικύρωσε τὴν πληροφορία ἀμέσως ἢ μικρὴ Ζωή, ποὺ πετάχθηκε ἀμέσως μὲ τὰ γέλια τῆς στὸ παράθυρο τῆς αὐλῆς. Ἐγὼ εἶχα μείνῃ στὴ σκάλα.

— Μὰ δὲ θᾶνεβῆτε ἀπάνου; μοῦ εἶπε ἡ Ζωή.

— Ὁχι, ἀποκρίθηκα κἀνωνας τὸ βιαστικό· ἀφοῦ δὲν εἶν' ἐδῶ ὁ Ἀλιβίζος...

— Θέλετε νὰ τοῦ ποῦμε τίποτε;

— Εὐχαριστῶ· θὰ κυτιάξω νὰ τὸν εἶρω τώρα... Ἀντίο σας, χαιρετίσματα μέσα.

— Ἀντίο σας! χαιρετίσματα στὴν κυρία Τζούλια. Δὲ θὰ μᾶς τὴ φέρετε λοιπὸν καμμιά μέρα;

— Ὁ, χωρὶς ἄλλο!..

Τσακίσθηκα νὰ φύγω χωρὶς νὰ ἰδῶ τὴν Ὀλγα. Μὰ μόλις ἔστηριξα τὸ κατουρὶν, μετάνιωσα φοβερὰ ποὺ δὲν ἀνέβηκα στὸ σπίτι καὶ θύμωσα μὲ τὸν ἑαυτό μου. «Δειλέ, ἄτολμε, τοῦ ἔλεγα, ἔτσι μοῦ τὰ καταφέρνεις πάντα!..» Τὴν ἄλλῃ μέρα ἦταν Κυριακὴ. Καὶ στὸ Ψήλωμα, στὸν ὠραῖον περίπατο, ποὺ τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη ἦταν σ' ὅλη του τὴν ἀκμὴ, τὴν ὥρα ποὺ ἀνέβαινα μὲ τὸν αἰώνιο Ἀλιβίζο κατέβαιναν τὰ «μπενεσταντέα». Μπροστὰ οἱ δίδυμες καὶ πίσω οἱ μεγάλες μὲ τὴ μάννα στὴ μέση. Ἀπαντηθήκαμε στὸν Ἅγιο Σπυριδῶνα, κοντὰ στὴ βουσοῦλα, σταματήσαμε, κουβεντιάσαμε... Ἡ Ὀλγα ὅμως δὲ μοῦ φάνηκε τόσ' ὀμιμορφὴ σὰν τὴ πρώτη φορὰ. Ἦταν τὸ μαῦρο βελουδένιο καπελάκι, τόκα μὲ ἄσπρο φτερό, ποὺ τῆς ἔδειχνε τὴ μύτη μεγάλη; Ἦταν ὁ ἀψηλὸς γιακάς τῆς ζακέτας τῆς ποὺ τῆς ἔσφιγγε τὸ λαιμὸ καὶ τῆς μίκραινε τὸ μοῦτρο; Ἦταν ἕνα ἄσχημο πουνδράρισμα, πολὺ κυριακάτικο, ποὺ ἀδυνατίζε τὰ δροσερὰ ροδοκάλλια τῆς;.. Δὲν ξέρω, μὰ δὲ μοῦκανε τὴν ἐντύπασιν ποὺ μοῦχε κάμῃ 'στὸ σπίτι. Τὸ περίεργον εἶνε ποὺ αἰσθάνθηκα γι' αὐτὸ σὰ μιὰ χαρὰ, σὰ μὴ ἀνακούφισιν. Γιατὶ ἄρᾳ γε; Μοῦ φαινότανε καλλίτερον νὰ μὴν εἶνε τόσ' ὀμιμορφὴ ἐκεῖνη ποὺ ἔλεγα πὼς θᾶ-

ταν δύσκολο νὰ μάγαπήσῃ; Ἡ ἐνόμιζα πὼς ἂν δὲν ἦταν, θὰ μάγαποῦσε ἴσως εὐκολώτερα; Γύρευε!.. Ἐξέρω ὅμως πὼς ἡ ἀνυπομονησία μου νὰ τὴν ξαναἰδῶ στὸ σπίτι ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα λιγότερε, μὰ τὴν ἄλλη, ἔτσι, χωρὶς λόγο, μ' ἐκυρίεψε πάλι δυνατώτερη. Καλὲ δὲν εἶχε θεραπεία· «δὲν εἶχε τσερότο», ὅπως τὸ λέμε οἱ Ζακυνθῖνοι: ἤμουν ἐρωτοκτυπημένος γιὰ καλὰ.

Εὐτυχῶς ποῦ ὁ πατέρας μου θυμήθηκε νὰ ρωτήσῃ κ' ἔμαθε καλὰ.

— Τίμο σπίτι, μοῦ εἶπε· φτωχούληδες οἱ καϊμένοι, γιατί τὸ σπετσαρεῖο τοῦ γέρου, στὴν Ἁγία Τριάδα, δὲ βγάνει πολλὰ· μὰ καλοὶ ἀνθρώποι κ' ἀπὸ σοῖ. Καὶ τὰ κορίτσια, λέει, δὲν ἀκούστηκαν ποτὲ γιὰ τὸ παραμικρό.

— Καὶ ποῖς 'σ τὰ εἶπε; ρώτησα ζωηρὰ τὸν πατέρα μου.

Μὲ κύτταξε σὰ νὰ ξαφνιάστηκε, ἔπειτα χαμογέλασε καὶ ἤσυχαιήσχηκα μοῦ ἀποκρίθηκε:

— Τί σὲ νοιάζει τώρα!... Πάρε τὴ Τζούλια καὶ πηγαίνετε νὰ τοὺς κάμετε βίζιτα· κ' ὅποτε θέλουνε νὰ ἔρθουν, τὸ σπίτι μας εἶνε ἀνοικτό. Σοῦ δίνω τὴν ἄδεια. Αὐτὸ δὲν ἤθελες; Ἔ, αὐτό!

Ἡ Τζούλια κύπησε τὰ παλαμάκια.

— Μπράβο, μπράβο! φώναζε· λοιπὸν, πᾶμε αὔριο;

— Νὰ τοὺς μὴνύσουμε.

Ἀλήθεια, ἔπρεπε νὰ τοὺς τὸ μὴνύσουμε. Ἐκεῖνα τὰ χρόνια, ἡ ἐθιμοταξία τοῦ δευτέρου σπιτιοῦ στὴν πατρίδα μου, — καὶ τὰ σπίτια μας δὲν ἦταν ἀπὸ τὰ πρῶτα, — δὲ συγχωροῦσε βίζιτες ἀμήνυτες, ξαφνικές, καὶ μάλιστα στὴν ἀρχὴ τῆς γνωριμίας. Τὸ πρῶτ' αἰτιολογία εἶπε ἔστειλαμε τὴν ὑπερέτριά μας, τὴ γρηᾷ· Ἀγγέλικα, ὀρμημένη νὰ βοῆ ρωτῶντας τὸ μπενεσταντέικο καὶ νὰ πῆ ἔτσι:

— Καλημέρα τ'ς ἀφεντιάς σας! Πολλὰ-πολλὰ χαιρετίσματα ἀπὸ τὴν κυρά μου, τὴ σόρα-Τζούλια τοῦ Τρισμπάρδη, κ' ἔχετε εὐχαρίστησιν νὰ ἔρθῃ σήμερα τ' ἀπόγευμα μὲ τὸ σιδὸρ - Πίπη νὰ σᾶς κάμῃ βίζιτα;

Ἔτσι ἐπισήμως μοῦ ἦλθε κ' ἡ ἀπάντησι ἀπὸ τὴν κυρὰ Μπενεστανταῖνα.

— Ἀντί!...! Μεγάλῃ τιμῇ κ' εὐχαρίστησι. Νὰ κοπιᾶσουν. Πολλὰ χαιρετίσματα ἀπὸ μὲ κ' ἀπὸ τὶς κοπέλλες, καὶ τοὺς περιμένουμε τὸ δίχως ἄλλο μετὰ χαρᾶς.

Ἔπειτα ἀπ' ὅλα αὐτὰ, μπορούσαμε νὰ μὴν πᾶμε καὶ μ' ἄμαξιν;... Στὶς τέσσερες, τὸ καινούριον καρρουνσίνο τοῦ Σκαπούτσου μᾶς πήρε τὴ Τζούλια κ' ἐμὲ καὶ μᾶς ἀνέβασε στὴν «Ἀπάνου Μερία» μὲ κόπο καὶ μὲ κρότο μεγάλο. Ὁλ' ἡ γειτονεὶα βγήκε στὰ παράθυρα καὶ στὸ μπενεσταντέικο μᾶς ἔκαμαν τὴν καλλίτερον ὑποδοχὴ. Τὸ σπίτι συγυρισμένο, τὰ κορίτσια λουσαρισμένα, ἡ Μπενεστανταῖνα μὲ τὴ γούνα τῆς στὸν καναπέ, δίπλα τῆς ἡ γεροντοκόρη, ἀνάμεσα τοὺς ἡ μαύρη Φλόξ, λουλούδια στὰ βάζα κ' ἡ δουλίτσα μὲ καινούρια ποδιά. Τὴν καϊμένη τὴ Τζούλια τὴν τρέλλαναν ὅλες στὰ φιλιὰ, ἐνῶ τὸ συζυγάκι δὲν ἔπαυε

1 Πολυσήμαντο στὴ Ζακυνθινὴ γλῶσσα· Ἐδῶ σημαίνει: ἀ κ ο ὺ ς ἐ κ ε ἰ!

νά γαυγίζη σὰ λυσσασμένο. Καίχαδια, καί κομπλιμέντα, καί τραταμέντα, μὴν τὰ ρωτᾶτε ! ὡς καὶ μουσταλευριά. Κ' ἡ βίζιτά μας σωστή ἀ ρ μ ἔ ν ι κ η . Ἄπο τίς τέσσερες μείναμε ὡς τίς δικτῶ ! Ἐνωμεταξὺ ἦλθε κι' ὁ γέρος, καὶ γνωριστήκαμε, καὶ κάμαμε χίλιες κουβέντες, καὶ γελάσαμε, καὶ σοβαρευτήκαμε, κι' εἶπαμε πολιτικά, καὶ φυλλομετρήσαμε λευκώματα μὲ παλιῆς φωτογραφίες, καὶ στὸ τέλος— εἶχαμε περάση στὴν τραπεζαρία, — παίξαμε κι' ἓνα παιγνίδι, «τὰ χαρτάκια», ὅπου ἔλαμψε ὅλη ἡ βλακεία τοῦ Ἀλιβίζου.

Τελοσπάντων, γόρτασα νὰ βλέπω Ὀλγα ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα. Τέσσερες ὥρες δὲν τὴν ἔχασ' ἀπ' τὰ μάτια μου οὔτε στιγμή. Κι' ὅσο τὴν κῦτταξα, — τὴν κρυφοκῦτταξα καλλίτερα, κουβεντιάζοντας μὲ τὴ φιλενάδα μου τὴν Παρασκευή, — τόσο εὗρισκα πάνω τῆς καινούριες ὁμορφιές. Τὸ βλέμμα τῆς προπάντων καὶ τὸ χαμόγελό τῆς μοῦ φαίνονταν ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ «ἀνοίγουν Παράδεισο», ὅπως εἶχε πῆ τίς ἡμέρες ἐκεῖνες κάποιος Ζακυθινὸς ποιητής. Μόνο ποῦ δὲ μοῦ τὸ χάριζε τόσο συχνά. Ξακολουθοῦσε νὰ μοῦ δείχνεται περήφανη κι' ἀκατάδεκτη. Ὅσες φορὲς ξεθαρορεύτηκα νὰ τὴν πλησιάσω, νάνοίξω ψιλὴ κουβέντα, μοῦκοψε τὸ βῆμα μὲ μιὰν ἀπάντησι πολὺ εὐγενική, μὰ ποῦ δὲν ἐσῆκωνε συνέχεια. Κι' ἔφυγα μαγεμένος ἀπὸ τὰ κάλλη τῆς, ἀπὸ τὴ δροσιὰ τῶν ροδοκαλλιών τῆς, — οὔτε σπυράκι ποῦδρας δὲν εἶχε βάλῃ ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα, — ἀπὸ τὴ φλόγα τῶν ματιῶν τῆς, ἀπὸ τὴ γλῆκα τῆς φωνῆς τῆς, ἀπὸ τὴ χάρι τῆς κορμοστασιάς τῆς, μὰ καὶ λυπημένους βαθειά, ἀπελπισμένους πῶς θὰ μποροῦσα ποτὲ νὰ τὴ συγκινήσω.

Ποιὸς ξέρει — κανεὶς δὲ θὰ μοῦ τῶβγαζε, — ποιὸν ἀγαποῦσε ! . . . Κι' ὁμως μοῦ τῶβγαλε ἡ Τζούλια . . . Γυρίζοντας στὸ σπίτι, μοῦ ἔλεγε γιὰ τίς καινούριες τῆς γνωριμιές. Τί ἔξυπνο, τί παρατηρητικὸ κορίτσι ἡ ἀδελφοῦλα μου ! Μὰ ὅλα νὰ τὰ ἰδῆ σὲ τέσσερις ὥρες μέσα καὶ νὰ τοὺς μάθη σὰ νὰ τοὺς γνώριζε τέσσερα χρόνια !

Γιὰ τὸν Ἀλιβίζο μοῦ εἶπε :

— Βλάκας, κουτεντές, μηδενικό, τρία πουλάκια κἀθονται. Μὰ ποῦ πᾶς καὶ διαλὲς τοὺς φίλους σου, καϊμένε ! . . . Εἶνε νὰ κάμη κανεὶς τὸ σταυρό του μὲ τὰ δύο του χέρια !

Γιὰ τὴ γορᾶ μοῦ εἶπε :

— Περσασμένα μεγαλεῖα καὶ διηγῶντάς τα . . . νὰ γελᾷς. Δέκα φορὲς βροῖχ' εὐκαιρία νὰ μᾶς πῆ πῶς εἶνε ἀ π ὀ π ε ρ ρ ὀ υ ἰ κ α . ¹ Δὲ βάσταξα κ' ἐγὼ νὰ μὴν τῆς πῶ : « Ἄν πέσανε τὰ δαχτυλίδια, τὰ δάχτυλα μείνανε » ² Κι' ἀπὸ μέσα μου : « Γιὰ νὰ μουντζώνουν ». Ἄ, τί ξιπασμένη ! καὶ στὸ βάθος μοῦ φαίνεται κακὴ, ζηλιάρα, προστηγούλα. Στὸν καιρὸ τῆς ὅμως θὰ ἦταν πλάσμα.

Γιὰ τὸ γέρο μοῦ εἶπε :

— Δὲν ἐκτιμᾶει τίποτα στὸν κόσμον ἐξὸν ἀπὸ τοὺς παραδες. Εἶδες μὲ τί σεβασμὸ μιλοῦσε γιὰ τὸν πλούσιον μπακάλη ; . . . Θὰ πούλοῦσε μὲ τὸ δράμι ὅλα τὰ οἰκόσημα τῆς γυναίκας του, ἂν μποροῦσε

¹ Ἀπὸ ἀριστοκρατικὴ οἰκογένεια.

² Παροιμία γιὰ τοὺς ξεπεσμένους εὐγενεῖς.

νὰ τὰ κάμη γιαιτοικὰ στὸ φαρμακεῖο του. Γουστόζος ὁμως, ὁμορφάνθρωπος καὶ ἔξυπνος. Μὰ νὰ μὴ τοῦ μοιάση καθόλου ὁ γυιόκας του !

Γιὰ τὴν Παρασκευὴ μοῦ εἶπε :

— Σπίρτο μονάχο μὰ . . . ἄτυχη στὶς ἀγάπες τῆς. Τὰ ἔχει μὲ τὸν Ἡλιακόπουλο ¹ ποῦ ἔγραψε πῶς θέλει « νὰ εἶναι πάντα ἐραστής κι' οὐδέποτε νυμφίος ». — Ἀκοῦς ἐκεῖ ! ποῦ νὰ σκάση ! . . . ἔλεγε. Φαίνεται πῶς κάποιος τῆς πούλησε αἰσθήματα, κι' ἅμα ἔμαθε πῶς εἶνε μ ε μ π ρ ὀ ν α ², ἀποτραβήχτηκε.

Γιὰ τίς μικρὲς μοῦ εἶπε :

— Ἀστεῖες δὲν εἶνε αὐτὲς οἱ δίδυμες ; Τὰ φασουλᾶκια ! Ἡ Κατίνα σὰ νὰ βλέπῃ τὴν Παρασκευὴ μὲ τὸ κιάλι ἀνάποδα κ' ἡ Ζωὴ σὰ νὰ βλέπῃ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο τὴν Ὀλγα. Μοῦλθε νὰ ρωτήσω τίς μεγάλες : Μὰ καὶ σεῖς λοιπὸν εἴσαστε δίδυμες ; Τελοσπάντων, πολυτέλεια περιττή. Τὸ σόι, μοῦ φαίνεται, μποροῦσε νὰ διατηρηθῆ καὶ μὲ τίς δυὸ πρώτες.

Γελοῦσα πολὺ, ξεκαρδιζόμουν, ἴσως καὶ γιὰ νὰ κρύβω τὴν ἀνυπομονησία μου ὡς νὰ ἔλθῃ ἡ σειρά τῆς Ὀλγας. Ἐξαφνα ὁμως ἡ μπερλίνα τῆς Τζούλιας σταμάτησε. Τί διάβολο ! ἐπίτηδες τῶκαμε ἢ τὴν ξέχασε ἀλήθεια ; Δὲ βάσταξα καὶ τῆς εἶπα :

— Ἀμὴ ἡ Ὀλγα ;

— Ὦ, ἔκαμε ἡ Τζούλια εὐθύς· αὐτὴ σ' ἔχει στὸ μάτι.

— Ἐμένα ;

Ἦμουν βέβαιος πῶς ἡ ἀδελφὴ μου τῶλεγε σ' ἀστεῖα, γιὰ νὰ μὲ πειράξῃ. Κι' ὁμως μὲ τὴν εἰλικρινέστερη ἀπορία μὲ ρώτησε :

— Μ' ἀλήθεια, δὲν τὸ κατάλαβες ;

— Ἐγὼ κατάλαβα τὸ ἐναντίο, τῆς ἀποκρίθηκα.

— Περίεργο ! . . . Μ' αὐτὴ δὲν ἔβγαλε τὰ μάτια τῆς ἀπὸ πάνω σου. Ὀλη τὴν ὥρα σὲ κρυφοκῦτταξε . . . Κι' ὅταν μιλοῦσες, πῶ, πῶς ἔκανε ! . . . Καθαρὸ ποῦ λένε, κρεμασμένη ἀπ' τὸ στόμα σου. Τὴν ἔχεις τρελάνῃ, τὴν κακομοῖρα ! Ἄγκαλὰ μοῦ φαίνεται πολὺ φυσικό.

— Μὰ, Τζούλια, μὲ κοροϊδεύεις ;

— Ἄ, ἔμένα δὲ μὲ γελοῦν αὐτά . . . Δὲν εἶδες τὸν τρόπο τῆς ; . . . Σοῦ μιλοῦσε λίγο καὶ σὰ φοβισμένη . . . μὲ συγκίνησε . . . Μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς πῶς σ' ἀπόφευγε γιὰ νὰ μὴν προδοθῆ . . . Ἄ, ἔμένα δὲ μὲ γελοῦν αὐτά !

— Ἄς εἶνε κι' ἔτσι . . . Μὰ δὲν μοῦ εἶπες, ἀλήθεια, πῶς σοῦ φαίνεται ἡ Ὀλγα ;

— Μὰ . . . τὴν ἀγάπησες ;

— Ὅχι.

— Ψεύτη !

— Οὐ, τώρα, καϊμένη ! . . .

— Ἄς εἶνε. Ἐγὼ τὴν ἀγάπησα. Σοῦ ὀρζίζομαι . . . Μοῦ φαίνεται πῶς εἶνε ὁ μόνος ἄνθρωπος ἐκεῖ-μέσα. Καὶ μὲ μυαλὸ καὶ μὲ καρδιά.

¹ Γνωστὸς Ζακυθινὸς ποιητής.

² Ἀπένταρη. Λέγανε καὶ μ ε μ π ρ ο .

— Κι' ὄμορφη ;

— 'Α, ναι' ἐμένα μάρεσει πολύ.

Μοῦ ἤλθε νάγκαλιάσω τὴν ἀδελφή μου στὴ μέση τοῦ δρόμου καὶ νὰ τὴ φιλήσω. Κρατήθηκα ὅμως κι' ὅσο μπορούσα καμώθηκα τὸν ἀδιάφορο, — πρᾶγμα πολὺ περιττό, γιατί τὴ Τζούλια, ἀλήθεια, «δὲν τὴ γελοῦσαν αὐτά» . . . Ἄπο' κείνη τὴν ὥρα, ἀναποδογυρίσθη— καν οἱ ἰδέες μου κι' ἔγινε φαιδρός, σχεδὸν εὐτυχής. Πολὺ διαφορετικά, μὲ καινούριο τώρα φῶς, ἐξηγοῦσα τὸν τρόπο, τὴ συμπεριφορὰ τῆς Ὀλγας, κι' ἄρχισα νὰ πλάττω τὰ τολμηρότερα ὄνειρα. Μοῦ φαινόταν πῶς ἡ Τζούλια εἶχε δίκιο. Πῆρα θάρρος, ἐλπίδα, καὶ τὴν πρώτη φορὰ ποῦ ξαναεἶδα τὴν Ὀλγα, τὴν κῦτταξα πὺ ἀφοβαστὰ μάτια, προσπαθώντας νὰ τῆς πῶ μὲ τὸ βλέμμα «σ' ἀγαπῶ». Ἐγινε κατακόκκινη καὶ χαμήλωσε τὰ βλέφαρά της μὲ τὸν τρόπο ποῦ συνήθιζε, μὰ καὶ μ' ἕνα γλυκό, γλυκὸ χαμόγελο, ποῦ φανέρωνε μιὰ κατάβαθη χαρά. Τὴν ἡμέρα ἐκείνη, στὸ σπίτι της, — εἶχα περᾶση πάλι γιὰ νὰ πάρω τὸν Ἀλιβίζο, — αὐτὸ ἔγινε κάμποσες φορὲς. Ἀρχίσαιε μιὰν ἀληθινὴ ἀνταπόκρισι μὲ τὰ μάτια. Ἦταν στιγμὲς ποῦ κῦτταζόμαστε τόσο ἐπίμονα, ὥστε τὰ μάτια τῆς Ὀλγας γύριζαν ἀλλοῦ ἔτοιμα νὰ δακρῶσουν. Αὐτό, φυσικά, μ' ἔκαμε πὺ τολμηρὸ καὶ πῆρα τὴν ἀπόφασιν νὰ φθάσω τὸ γρηγορώτερον στὴν καθαρὴ καὶ ξάστερη ἐξομολόγησι, βέβαιος τώρα πῶς καὶ τὸ στόμα δὲ θάδινε διαφορετικὴ ἀπάντησι ἀπὸ τὰ μάτια . . .

Σχεδὸν καθεμέρα πῆγαινα στὸ σπίτι της. Τὸ πρῶν, γυρίζοντας ἀπὸ τὸ γερμανικὸ μάθημα, περνοῦσα ἀπὸ τὸ μενεεσταντέικο καὶ τὶς περισσότερες φορὲς ἡ Ὀλγα τύχαινε στὸ παράθυρο. Τ' ἀπόγευμα πάλι ἦταν ἡ ἴστορία τοῦ Ἀλιβίζου. Μιὰ μέρα, ὁ γέρος μὲ προσκάλεσε καὶ τὸ βράδυ, μετὰ τὸ φαγητό, νὰ παίξουμε τὰ «χαρτάκια». Ἐτσι, στὸ διάστημα μιᾶς ἐβδομάδας, ἀπὸ τὴ βίβλιτά μας μὲ τὴ Τζούλια, προχώρησα πολὺ. Ἐφθασαν ἀρίθμω π ο ὑ ν τ ο υ ς, μισόλογα, διαφοροῦμενα ἀπὸ τὰ συνειθισμένα τῶν ἐρωτευμένων, ποῦ ἐνόμιζα πῶς μόνον ἡ Ὀλγα θὰ τὰ καταλάβαινε. Δυστυχῶς, τᾶρπαξε στὸ πέρασμά τους ἡ Παρασκευὴ ἡ ἔξυπνη, κι' ἀπαντοῦσε αὐτῇ. Μὰ μ' ἕναν τρόπο ποῦ μ' ἐδαιμόνιζε. Σὰ νὰ τῶχε βάλῃ πείσμα νὰ μοῦ κἀνῃ χαλάστρες. Μυρίστικε τίποτα κι' ἄρχισε νὰ ζηλεύῃ ; Τῶκανε ἔτσι γιὰ γοῦστο, χωρὶς κακία ; Ἦ μιλοῦσε στὸ βρόντο, χωρὶς νὰ καταλαβαίνῃ, μὲ τὴ μανίαν ποῦ εἶχε νὰ βγάξῃ πάντα τὰ σπύρτα της ; Δὲ μπορούσα νὰ τὸ ἐξιχνιάσω. Ὅσες φορὲς ὅμως ἐπροσπάθησα νὰ δώσω μιὰν ἐξήγησιν στὰ μισόλογά της, δὲν εἴρισκα παρὰ πῶς ἤθελε νὰ μοῦ πῇ : «Τοῦ κάκου χάνεις τὸν καιρό σου, ἡ Ὀλγα δὲ σ'ἀγαπᾷ !» Ἐρχονται ὅμως ἔπειτα οἱ εὐγλωττες ἐκείνες ματιὲς τῆς Ὀλγας καί, κάπου-κάπου, τὶς σπάνιες στιγμὲς ποῦ ἔλειπε ἀπὸ τὴ μέση ἡ Παρασκευὴ, κάτι μισόλογά της ποῦ μοῦλεγαν τὸ ἐναντίον. Ἐτσι ἀπὸ τὴν ἐλπίδα ἔφερτα στὸ φόβο, καὶ πάλι ἀπὸ τὸ φόβο στὴν ἐλπίδα, κ' ἔλεγα πῶς αὐτὸ ἦταν ἕνα μαρτύριο ποῦ ἔπρεπε ὁπωσδήποτε νὰ πάρῃ τέλος γιὰτ' εἶχε βασιτάξῃ πολὺ : τέσσερες ἡμέρες, φαντασθῆτε ! Καὶ δὲν ἦταν ἄλλος τρόπος παρὰ νὰ μιλήσω τῆς Ὀλγας καθαρὰ ἢ νὰ τῆς γράψω . . .

* Ἀκολουθεῖ.

ΜΕ ΚΑΘΕ ΘΥΣΙΑ*

ΠΡΑΞΗ ΤΡΙΤΗ

Ἄπο' χορός' ἡ μεγάλη σάλα κατάφωτη ἀπὸ πολυέλαιους καὶ γυναῖκες. Ἡ μουσικὴ ἀκούγεται νὰ παίζει εὐθύμα κομμάτια. Κυρίες καὶ Κύριοι μασκέ. Μουσμὲ, ὀδάλισκες, ἀρχαῖες Ἑλληνίδες κ.λ.π. κ.λ.π. Ἡ Πόπη ντυμένη τορεαντόρ, ἡ Ρίτα τσιγγάνα. Ὁ Νονὸς σὲ μιὰ γωνιά ἤρεμος μὲ τὸ μονόκλ κῦττάζει. Τὴ στιγμὴ ποῦ ἀνοίγει ἡ ἀυλαία, ξεύγη στὴ σάλα χορεύουν καὶ παιζογελοῦν.

Ἐνα σαλονάκι μπροστὰ χωρίζεται ἀπὸ τὴ σάλα μὲ βυρὸν μισανοιγμένο παραπέτασμα. Ἀπὸ τὴ χώριση τοῦ παραπετάσματος φαίνεται ἡ σάλα τοῦ χοροῦ καὶ τὸ πηγαινοέλα τῶν προσκαλεσμένων.

ΡΙΤΑ. Μοῖρες ! Μοῖρες ! περνᾷ βιαστικὴ ἀπὸ τὸ σαλονάκι.

Τὴν ὥρα ποῦ τρέχει νὰ μπεῖ στὴ σάλα ὁ Νονὸς προβαίνει στὸ κατώφλι τοῦ σαλονοῦ καὶ χαμογελαστὸς ἀνοίγει τὰ χέρια του καὶ σταματᾷ τὴ Ρίτα. Ἀποπίσω του κρατεῖ μὲ τὰ χέρια του κλειστὸ τὸ παραπέτασμα. Γεμάτος θρίαμβο χαμογελᾷ καὶ λέει :

ΝΟΝΟΣ. Λοιπόν ;

ΡΙΤΑ. Λοιπόν, νονέ μου, δὲ μεταμφιεστήκατε σεῖς ἀπόψε ;

ΝΟΝΟΣ. χαμογελᾷ. Μεταμφιεστήκα.

ΡΙΤΑ. Σὲ τί ;

ΝΟΝΟΣ. Σὲ χρυσὴ βροχή. . . Ἡ Ρίτα ἀηδιάζει καὶ κάνει νὰ φύγει, Φεύγεις ;

ΡΙΤΑ. μὲ ἀγκομαχητό. Ναι. . . ναι. . .

ΝΟΝΟΣ. Στάσου, τί φεύγεις ; Κάτι ἔχεις νὰ μοῦ πεις !

ΡΙΤΑ. γελᾷ βιασμένα. Ἐγώ ;

ΝΟΝΟΣ. Τοῦ κάκου γελᾷς ! Μὴν ξεχνᾷς τὶ σοῦ εἶπα χτές. . . εἶμαι τὸ γέρικον φίδι ποῦ κάθεται καὶ περιμένει τὸ πουλάκι ποῦ κλαδεῖ καὶ δίνεται.

ΡΙΤΑ. Καλὲ τί λέτε ; Μὲ τί πεποίθησι μιλάτε !

ΝΟΝΟΣ. Μὰ τί ἐλπίζεις ; Βλέπεις ; ὅλοι σὲ σπρώγουνε σὲ μένα. Ὁ θεὸς σου γιατί ἐγὼ τοῦ πλερώνω ὅλες του τὶς γεροντικὲς ἀκολασίες. . . Ὁ ἄντρας σου γιατί ἀπὸ μένα κρέμεται ὅλη του ἡ φιλοδοξία. . . Βλέπεις. . . τί ἐλπίζεις ; Τί ;

ΡΙΤΑ. Τί ἐλπίζω ;

ΝΟΝΟΣ. Ναι, ναι τί ἐλπίζεις ;

ΡΙΤΑ. Τὸ θαῦμα !

* Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελίδα 70.

ΝΟΝΟΣ. Τὸ θαῦμα ;

ΡΙΤΑ. Εἶδατε στὰ μυθιστορήματα ; Χιλιάδες ἔχτροι σπρώχνουνε τὸν ἥρωα καὶ τὸ στριμώχνουνε σὲ μιὰ γωνιά, μὰ αὐτὸς ἤσυχος-ἤσυχος, χαμογελαστὸς ὀπισθοχωρεῖ. Καὶ ξάφνου! πατεῖ ἓνα μυστικὸ κουμπὶ στὸν τοῖχο, καὶ ἀνοίγει μιὰ πόρτα κρυφὴ καὶ χάνεται. Κι ἀπομένουν οἱ ἔχτροι ἀποσβολωμένοι καὶ τρίβουνε τὰ μάτια τους μπροστὰ στὸ ἀνέλπιστο θαῦμα ; θυμᾶστε; θυμᾶστε; ἔτσι κ' ἐγώ. Περιμένω τὸ θαῦμα.

ΝΟΝΟΣ. Χαχαχά. Μόνο στὰ μυθιστορήματα γίνονται τὰ θαύματα, ἢ ζωὴ δὲν εἶνε μυθιστόρημα.

ΡΙΤΑ. μὲ σαρκασμὸ. Ἔτσι; Τί λέτε; σοβαρά. Στὰ χέρια μου κρατῶ τὸ θαῦμα. Θὰ τὸ ξεπολύσω ὅταν ἐγὼ θέλω! ὅταν μὲ στριμώξουν στὴν ὑστερνὴ γωνιά καὶ θριαμβευτικὰ θὰ φωνάζουν, ἐγὼ θ' ἀνοίξω τὴ μυστικὴ πόρτα καὶ θὰ σωθῶ! Καὶ γ' αὐτὸ δὲ μὲ μέλει ὅσο καὶ ἂν μὲ στριμώχνετε! Ἐγὼ σᾶς κυττάζω καὶ γελῶ! Ναί, ναί δὲ σᾶς φοβοῦμαι! Κανένα δὲ φοβοῦμαι! Μὴ γελᾶτε! μὴ γελᾶτε!

Ὁ νονὸς γελᾷ καὶ φεύγει. Μένει ἡ Ρίτα. Μὲ ἀγωνία καὶ σαρκασμὸ τὸν κυττάζει καὶ ψιθυρίζει :

ΡΙΤΑ. Γελᾷ! γελᾷ!...

Ἔρχεται ὁ σύζυγος πὸ ἀνήσυχος τοὺς παρακολουθοῦσε πηγαίνοντες μπροστὰ στὸ σαλόνι. Ρωτᾷ μὲ ἀγωνία :

ΣΥΖΥΓΟΣ. Τοῦ τῶπες ;

ΡΙΤΑ. Ἀκόμα! ἀκόμα! Στέφανε λυπήσου με! μὴν ἐπιμένετε! τώρα ἤθελα νὰ τοῦ τὸ πῶ καὶ δὲν μπόρεσα!

ΣΥΖΥΓΟΣ. Κάνεις σὰν παιδί καυμένη Ρίτα! τί φοβᾶσαι; Γιατί τρέμεις ἔτσι;

ΡΙΤΑ. σὰ νὰ παραμιλεῖ. Ξέρω τί θὰ μοῦ πεῖ! ξέρω τί θὰ μοῦ πεῖ!

ΣΥΖΥΓΟΣ. Ρίτα εἶνα ἀνάγκη. Δὲ βλέπεις πῶς πηγαίνοντες οἱ δημοσιογράφοι; Ὅλο καὶ στέλνει καὶ μὲ ρωτᾷ ὁ Πρόεδρος. Ναί ἢ ὄχι πρέπει νὰ ξέρω ἀπόψε...

ΡΙΤΑ. μὲ ἀγωνία. Καλά...καλά.

Ἡ πόρτα τοῦ γραφείου ἀνοίγει κ' ἔρχεται βιαστικὸς ὁ θεῖος.

ΣΥΖΥΓΟΣ. τρομερὰ ἀνήσυχος. Λοιπὸν ;

ΘΕΙΟΣ. Τίποτα ἀκόμα. Οἱ κορυφαῖοι ἔχουν συναχθεῖ στὸ σπίτι τοῦ Προέδρου. Φαίνεται τίποτα ὀριστικὸ δὲν ἀποφάσισαν ἀκόμα... Περιμένουν...

ΣΥΖΥΓΟΣ. Τοὺς εἶπες...

ΘΕΙΟΣ. Ναί...ναί...Σὲ δυὸ τρεῖς ὥρες θ' ἄχουν τοὺς εἶπα ὀριστικὴν ἀπάντησιν...σὴν. Δείχνει τὴ Ρίτα. Κ' ἡ Ρίτα;

ΣΥΖΥΓΟΣ. Δὲν τοῦ τῶπε ἀκόμα...

ΘΕΙΟΣ. Ρίτα!.. τὴ σπρώχνει χαιδευτικὰ καὶ ἀπότομα. Μὰ πῆγαινε...Μὰ σκέψου χανόμεσθε! Πῆγαινε! πῆγαινε!

ΡΙΤΑ. Πῶς μὲ σπρώχνετε ἔτσι! πῶς μὲ σπρώχνετε ἔτσι!

ΘΕΙΟΣ. Μὰ πῶς κάνεις καημένη Ρίτα... πρᾶμα ἀπλὸ σοῦ ζητοῦμε καὶ σὺ πονεῖς!

ΡΙΤΑ. ξεσπᾷ. Σοῦ φαίνεται παράξενο θεῖε πῶς πονῶ; Μὰ εἶμαι ἀλήθεια κιόλας τίποτα ἐπιπλο, καρτέλα, καθρέφτης, βεντάλια καὶ ὅταν τὸ σπᾷ κανεὶς τοῦ φαίνεται παράξενο ἂν ἀρχίσει νὰ φωνάζει ἀπὸ τὸν πόνο; φεύγει.

Ἔρχεται ἓνας ὑπηρέτης.

ΥΠΗΡΕΤΗΣ. Κύριε, τώρα φέραν αὐτὸ τὸ γράμμα βιαστικὸ γιὰ τὸν κ. Δρακόπουλο...

ΘΕΙΟΣ. κυττάζοντας τὴν ὑπογραφή. Τὸ γράψιμο τοῦ προέδρου!

ΣΥΖΥΓΟΣ. κυττάζει μὲ ἀγωνία. Τοῦ προέδρου! στὸν ὑπηρέτη. Ἐκεῖ πέρα αὐτὸς ὁ ἀψηλός! φεύγει ὁ ὑπηρέτης.

ΘΕΙΟΣ. Χαθήκαμε!

ΣΥΖΥΓΟΣ. Ὁ πρόεδρος τοῦ γράφει! Τί νὰ τὸν θέλει;

ΘΕΙΟΣ. Χαθήκαμε! Μὰ δὲν ἐννοεῖς; στὴ θέση σου τότε καλεῖ ὁ Πρόεδρος! οἱ ὄρες περνοῦν καὶ δὲ μποροῦνε πιά νὰ περιμένουν.

ΣΥΖΥΓΟΣ. Σώπα! Μὴν τὰ λές!

ΘΕΙΟΣ. Ἄ! τὴν ὄχεντρα! Κύτταξέ τον πῶς λυγίεται κ' ἔρχεται! ὅλος γελᾷ! ἔρχεται στὸ σαλόνι ὁ Δρακόπουλος λιπόσαρκος, κίτρινος.

ΔΡΑΚΟΠ. μὲ θρίαμβο. Ἀγαπημένε μου φίλε...θὰ μὲ συγχωρήσετε μιὰ στιγμὴ... Ἔρχομαι ἀμέσως! Εἶναι ἀνάγκη... Ἀπόλυτη ἀνάγκη. Φεύγει κ' ὕστερα γυρίζει θριαμβευτικὰ. Ξέρετε ὁ κ. πρόεδρος μὲ καλεῖ!..

Τὴ στιγμὴ ἐκείνη ἡ γυναίκα τοῦ Δρακόπουλου ἡ Μαίρη καταφτάνει χαρούμενη.

ΜΑΙΡΗ. Ὁ κ. Πρόεδρος τὸν καλεῖ! ὁ κ. Πρόεδρος, περιποιεῖται τὸ Δρακόπουλο, τοῦ διορθώνει τὸ παλτό, τὸν χαιδεύει. Σκεπᾶσθε καλά, μὴ μου κρυώσετε!

Φεύγει ὁ Δρακόπουλος' στὸ κατώφλι στέκεται ὅλος δηλητήριο καὶ λείει.

ΔΡΑΚΟΠ. Ὁρεβουὰρ φίλε μου, Ὁρεβουὰρ...

Φεύγει πολλοὶ τότε συνοδεύουν. Ὁ Φωκᾶς πέφτει ἀπελπισμένος στὴν πολυθρόνα.

ΣΥΖΥΓΟΣ. Ὁχι! δὲ μπορῶ πιά! Δὲ μπορῶ! ὁ θεῖος σκύβει ἀπὸ πάνω καὶ τὸν ἠσυχάζει.

Λαχανιασμένη κατάχλωμη γυρίζει στὸ σαλονάκι ἡ Ρίτα, ὅπου μένουν ἀκόμα ὁ σύζυγος καὶ ὁ θεῖος. Ὅλοι τρομερὰ ἀνήσυχτοι φανατευνόμενοι σὲ φριχτὴ προσδοκία.

ΡΙΤΑ. Τοῦ τόπα !

ΣΥΖΥΓΟΣ. Λοιπόν ! τί εἶπε ; Λέγε !

ΘΕΙΟΣ. ἔντρομος. Δὲ δέχεται ;

ΡΙΤΑ. Δέχεται.

ΘΕΙΟΣ. χαρούμενος. Λοιπόν ;

ΡΙΤΑ. Δέχεται μὰ μὲ μιὰ συμφωνία.. Ἀκούσετε... Εἶναι ἀστεῖο... μὰ δὲ μπορῶ, θὰ σπάσω ἀπὸ τὰ γέλοια, τρομαχτικὸ τὸ γέλοιο τῆς. Ἀκούσετε... Δέχεται, ἂν ἐγὼ θελήσω νὰ γενῶ... μαιτρῆσα του ! Χαχαχά ! μὰ δὲν εἶναι ἀστεῖο ; γιατί δὲ γελᾶτε ; Καὶ θέλει λέει ἀπόψε ! ἀπόψε !

ΣΥΖΥΓΟΣ. Σώπα ! Σώπα ! Ἄ ! θέλει νὰ ὀρμήσει πρὸς τὸ νομό.

ΘΕΙΟΣ. τὸν συγκρατεῖ. Ἡσύχασε... ἡσύχασε... Μὴν κάνεις σκάνταλο... μᾶς βλέπουν... στὸ βάθος, στὴ σάλα, βάλς, μουσική, γέλοια.

ΣΥΖΥΓΟΣ. Τὸν ἄτιμο !

ΘΕΙΟΣ. Καὶ τώρα ;

ΣΥΖΥΓΟΣ. ἔξω φρενῶν. Τί τώρα ; Ἄ ! τολμᾶς ! Ποτέ ! ὡς τώρα ἔδινα τὴ ζωὴ μου, τὸ νοῦ μου, τὴ χαρὰ, τὸ αἷμα μου γιὰ νὰ νικήσω ! Τώρα καὶ τὴν τιμὴ μου ! καὶ τὴν τιμὴ μου μοῦ ζητοῦνε ! Ποτέ ! ἄ ! ὄχι ! Καλῆτερα σπασμένος στὴν ἄκρα τοῦ δρόμου νὰ ριχτῶ καὶ τίμιος, παρὰ ντροπιασμένος καὶ νικητῆς !

ΡΙΤΑ. Περιμένει. Τὸν βλέπετε ; Ἐκεῖ στέκεται ἡσυχος καὶ περιμένει.

ΣΥΖΥΓΟΣ. Ἄ ! τὸν ἄτιμο ! καὶ μοῦκανε τόσο καιρὸ τὸν προστάτη καὶ τὸ φίλο !

ΡΙΤΑ. Χαχά ! τὸ φίλο ! Δίνε μου νὰ σοῦ δίνω ! ἀκοῦς Στέφανε ; Δίνε μου νὰ σοῦ δίνω ! Ἔτσι μοῦπε νὰ σοῦ πῶ !

ΘΕΙΟΣ. Σώπα ! σκέψου ! Μὴν παραφέρεις ! βέβαια ἔχεις δίκη... Μὰ πάλι σκέψου ! οἱ ὄρες περνοῦνε...

ΣΥΖΥΓΟΣ. μὲ λύσσα. Σώπα ! Δὲ ντρέπεσαι σύ !

ΡΙΤΑ. μὲ τρομαχτικὴ ἠρεμία. Ἄφηνε τὸ θεῖο... ἄφηνέ τονε... ἐγὼ περιμένω... Συζητήσετε ὅ,τι ἀποφασίσετε, ἐγὼ τοῦ τὸ λέω. Ἐγὼ τί εἶμαι ; Ἐνα ἐμπόρευμα λοιπόν ;

ΣΥΖΥΓΟΣ. Σώπα Ρίτα ! ἄ ὄχι ! ποτέ ! !

ΡΙΤΑ. μὲ ξέσπασμα χαρᾶς. Ἄ ! ἐπιτέλους ! Δὲ θές ! Πῆς πὼς δὲ θές ! !

ΘΕΙΟΣ. Εὐγενικὸς ὁ θυμὸς σοῦ Στέφανε, μὰ γιὰ σκέψου τί χάνεις ! Ἔτσι εἶναι ἡ ζωὴ. Ἡ θὰ σκοτώσεις ἢ θὰ σκοτωθεῖς ! Ἡ δυνατὸς θᾶσαι κι ὅπλα σου θὰ τὰ μεταχειρίζεσαι ὅλα γιὰ νὰ φτάσεις τὸ σκοπὸ σου, ἢ ἀδύνατος καὶ θὰ σκύφεις σκλάβος καὶ περιγέλο τοῦ κόσμου. Διᾶλεξε. Σκέψου ! Ὑπουργός ! τί δόξα ! τί

θρίαμβος ! ἔννοεῖς ; Τὸ ὄνειρο ὅλης σου τῆς ζωῆς. Νὰ ἔτσι ἀπλώνεις τὸ χέρι σου καὶ τὸ ἀδράχνεις... ἔτσι... καὶ τώρα ; σιγὴ ἀπότομη. Θᾶρθεῖ ἕνας Δρακόπουλος καὶ θὰ σὲ πατήσει καὶ θ' ἀνεβεῖ !

ΣΥΖΥΓΟΣ. Σώπα ! πέφτει στὸ ντιβάνι καὶ σκεπάζει ἀπελπισμένος τὸ πρόσωπο. Σώπα ! ἄ θεέ μου ! θεέ μου !

ΡΙΤΑ. Ἐγὼ περιμένω.

ΘΕΙΟΣ. θέλει νὰ σκύψει καὶ νὰ μιλήσει τοῦ συζύγου. Καὶ ἕνα ἄλλο.

ΣΥΖΥΓΟΣ. πετιέται ἔξω φρενῶν καὶ τοῦ σφίγγει τὸ μπράτσο καὶ τὸν σπρώχνει. Φύγε ! νὰ μὴ σὲ βλέπω ! νὰ μὴ σ' ἀκούω ! Μεσίτη ! μαστροπέ ! φύγε ! τὸν διώχνει. Πέφτει πάλι στὸ ντιβάνι ἐξαντλημένος. Ἄ ! Ρίτα μου ! Ρίτα μου ! θέλει νὰ τὴν ἀγγίσει μὰ ἡ Ρίτα φεύγει μὲ ἀγωνία.

Σιγὴ. Ἀκούγεται στὴ σάλα ὁ χορὸς καὶ ἡ μουσική.

Χαρούμενος ἐπιστρέφει ὁ Δρακόπουλος. Τρέχει καὶ βρίσκει τὸ σύζυγο. Τοὺς ἀφήνουν μόνους. Τρεμουλιάζει ἡ ἔρρινη φωνὴ τοῦ Δρακόπουλου ἀπὸ τὴν πολλὴ χαρὰ.

ΔΡΑΚΟΠ. Ὁ κ. Πρόεδρος μοῦ ἀνάθεσε νὰ σᾶς πῶ... Μὲ μεγάλη μου λύπη... Δὲ φαντάζεστε πόσο μοῦ κοστίζει κ. Φωκᾶ...

ΣΥΖΥΓΟΣ. Μιλήστε. Πέστε γρήγορα ὅ,τι ἔχετε νὰ πεῖτε...

ΔΡΑΚΟΠ. Δὲν ξέρω πὼς νὰ τὸ πῶ... Θὰ σᾶς στενοχωρήσω... Θάρρος !...

ΣΥΖΥΓΟΣ. τὸν ἀδράχνει ἀπὸ τὸ χέρι. Μιλήστε λοιπόν !

ΔΡΑΚΟΠ. Ἐννοῶ τὴν ἀγωνία σας... Εἶναι σκληρὸ νὰ τὴν παρατείνω... Εἶναι σκληρό... Λοιπὸν μὲ δυὸ λόγια : Ὁ κ. Πρόεδρος φοβήθηκε τὸ σκάνταλο : σιγὰ καὶ μὲ κακία. Ἐῆρετε, τὸ σκάνταλο... Μοῦ τὰ εἶπε ὅλα... Καὶ δὲ μπορεῖ νὰ σᾶς προσλάβει. Ἀδύνατον. Περιμένε ὡς τώρα νὰ βρεθοῦνε τὰ λεφτὰ καὶ νὰ σκεπαστεῖ τὸ ἔλλειμμα... Μὰ τώρα πιά...

ΣΥΖΥΓΟΣ. Ἄ ! δὲ μπορεῖ νὰ μὲ προσλάβει ! Φοβᾶται τὸ σκάνταλο ! Καὶ μ' ἀφήνει ! Μὰ ἐγὼ εἶμαι πὸν ἔρριξα τὴν Κυβέρνηση. Ἐγὼ ! Καὶ τώρα ;

ΔΡΑΚΟΠ. Ἐννοῶ τὴν ἀγανάκτησή σας... Μὰ σκεφτεῖτε... ὅλος ὁ τύπος θὰ ἐξεγερθεῖ... ὕστερα ἀπὸ τέτοια κατάχρηση ὑπουργός ! Ἐλᾶτε, μὴν τὸ παίρνετε κατάκαρδα... θάρρος φίλε μου... ἕνα ταξιδάκι... Μήτε ὁ πρῶτος εἶστε μήτε ὁ ὕστερος. Ἐνα ταξιδάκι... Θὰ δεῖτε... Θὰ σᾶς κάμει καλό... Τόσα χρόνια τώρα πὸν ἐργάζεστε ! Νὰ ξεκουραστεῖτε πιά !

Χορὸς, μουσικὴ στὴ σάλα.

ΣΥΖΥΓΟΣ. Καὶ ποιὸς στὴ θέση μου ;

ΔΡΑΚΟΠ. Νομίσανε καλὸ, ἀπὸ ἐπιείκεια βέβαια... πὼς ἐγὼ...

ΣΥΖΥΓΟΣ. με βαθύτατη περιφρόνηση. Έσύ! χαχαχά! έσύ!
 ΔΡΑΚΟΠ. πειραγμένος. Παρακαλώ. Δε σās επιτρέπω να γελάτε.
 Ή δυστυχία σās παραφέρει και σās συγχωρω. Δυστυχημένε. Όλη
 σας ή ζωή πάει χαμένη! Σās έννοω! ένα ταξιδάκι... ένα τα-
 ξιδάκι...

ΣΥΖΥΓΟΣ. έξω φρενών. Ά! πηγαίνετε λοιπόν να του πείτε, πώς
 έχω τὰ λεφτά στην τσέπη μου και θα πλερώσω! Τις 50,000 έδω,
 στην τσέπη μου! Ναί, ναί. Μη χαμογελάς! Ά! θαρρείς πώς
 έτσι εύκολα με ρίχνουν έμένα στο δρόμο, σαν ψόφιο σκυλί. Πηγαί-
 νετε να του πείτε, θα πλερώσω!

ΔΡΑΚΟΠ. Θάρρος, θάρρος. Παραφέρεστε... Θα πλερώσετε;
 Χαχαχά! Και πώς; πώς; Ά! τον καημένο το φίλο μου! τον
 καημένο το φίλο μου! του χτυπά προστατευτικά τον ώμο. Έρχεται ανυπό-
 μονα ή Μαίρη.

ΜΑΙΡΗ. Λοιπόν;

ΔΡΑΚΟΠ. γελαστός τρέχει και την παίρνει από το μπράτσο. Όλα
 πάνε καλά αγάπη μου! γελαστοί φεύγουν στη σάλα. Τους κυκλώνουν.

Ό σύζυγος κέφτει έξαντλημένος. Σιγά σιγά έρχεται ό θεϊός.

ΘΕΙΟΣ. ανάβει τη φλόγα του συζύγου. Ά! την όχεντρα, Κύτταξε!
 κύτταξε! Θριαμβεύει! όλοι τον περικυκλώνουν και τονε συγχαί-
 ρονται. Ά! και συ ριγμένος στην άκρα του δρόμου, περιφρονη-
 μένος κι αδύνατος!

ΣΥΖΥΓΟΣ. ίκετευτικά. Σώπα!

ΘΕΙΟΣ. Να σωπάσω; Όχι, δεν κρατιέμαι! Όχι! Άκουσε...
 Θα πάω να τής το πω!

ΣΥΖΥΓΟΣ. Σώπα! Είναι φριχτό! είναι φριχτό!

ΘΕΙΟΣ. Όλη σου ή ζωή χαμένη! είκοσι χρόνων αγώνες και
 τώρα... Όχι! όχι! Και να συλλογασαι πώς ένας Δρακόπουλος...
 Κύτταξέ τον! Πηγαυοέρχεται νικητής μέσα στο σπίτι σου και δέ-
 χεται συγχαρητήρια... Ά! όχι! Δεν κρατιέμαι! Και να συλλογού-
 μαι πώς μ' ένα λόγο σωζόμαστε... Μ' ένα λόγο... Έννοείς;

ΣΥΖΥΓΟΣ. Είναι φριχτό! είναι φριχτό!

ΘΕΙΟΣ. Ναί, ναί το ξέρω... Μά είναι ανάγκη. Αύριο θάρθουν,
 σκέψου! δικαστικοί κλητήρες να σου σφραγίσουν όλα αυτά τὰ
 πράματα. Κι όλος ό τύπος θα βουά και θα κυλιέται τ'όνομά σου
 στις λάσπες. Περίγelo όλου του κόσμου θα γενεΐς. Σκέψου! Βλέπεις
 άλλη σωτηρία δεν υπάρχει! Θα τής το πω... Κάνει να φύγει.

ΣΥΖΥΓΟΣ. τον συγκρατεί με λυγμούς. Μή! μή!

ΘΕΙΟΣ. Άφηνέ με! πάω... φεύγει.

ΣΥΖΥΓΟΣ. Όωω! Μιά αγωνία σά διαρκής λυγμός του τραντάζει το
 σώμα. Σκεπασμένο έχει το πρόσωπό του με τὰ χέρια του και σκύβει. Ό
 θεϊός τρεχάτοςβρίσκει τη Ρίτα, τής μιλεί, πάνε προς το σαλόνι. Ός να τη
 δει ό σύζυγος νάρχεται, τρέχει έντρομος στο γραφείο του και κλει την
 πόρτα. Στη σάλα χορός και μουσική.

ΡΙΤΑ. με μιá άγρια χαρά σφίγγει το μπράτσο του θεϊού. Σου
 τόπε ό ίδιος; Ό ίδιος; Έστειλε κιόλας στού Προέδρου να του πει
 πώς βρεθήκανε οι 50,000! Άλήθεια; άλήθεια;

ΘΕΙΟΣ. Μά ήσυχασε... ναί, ναί... Κάθισε... Βλέπεις άλλη
 σωτηρία... άλλη σωτηρία...

ΡΙΤΑ. Όστε δέχεται; δέχεται; ξάφνου. Ά! αυτό κ' εγώ πε-
 ρίμενα!

ΘΕΙΟΣ. ξαφνίζεται. Αυτό περίμενες;

ΡΙΤΑ. Ναί, ναί, τί με κυττάζεις έτσι; θα δεις, τώρα θα ξαπο-
 λύσω το θαύμα...

ΘΕΙΟΣ. Το θαύμα; ποιό θαύμα; Μά είσαι τρελλή!

ΡΙΤΑ. Ναί, ναί... Όλοι έσείς είστε φρόνιμοι και γνωστικοί...
 Μόνο εγώ... Όστε δέχεται; Θέλω να μου το πει ό ίδιος!

ΘΕΙΟΣ. Λυτήσου τον! Δεν τον λυπάσαι;

ΡΙΤΑ. Όχι! όχι! ποιός με λυπάται έμένα! Θέλω να μου
 το πει ό ίδιος, θέλω από τὰ ίδια του τὰ χείλια να το άκούσω!

ΘΕΙΟΣ. Δεν το πιστεύεις;

ΡΙΤΑ. Όχι! όχι! Δεν το πιστεύω! Πήγαινε! νάρθει ό ίδιος!
 τονε σπρώχνει, ό ίδιος! θέλω νάρθει ό ίδιος! Πήγαινε! Φεύγει ό
 θεϊός. Σιγή φριχτή στο σαλόνι. Όρθια ή Ρίτα περιμένει. Στη σάλα χορός
 και γέλοια... Προβαίνει ό Φιόρος.

ΦΙΟΡΟΣ. Ρίτα! τί τρέχει; Γιατί είσαι έτσι χλωμή;

ΡΙΤΑ. Πήγαινε! πήγαινε! έπειτα σου λέω... έπειτα... έπει-
 τα... μιλεί γρήγορα, γρήγορα. Σαν έτοιμοθάνατη είναι.

ΦΙΟΡΟΣ. Κλαΐς;

ΡΙΤΑ. Όχι! όχι! Δεν κλαίω! Πήγαινε έρχονται, φεύγει ό
 Φιόρος.

Άνοίγει ή πόρτα του γραφείου. Κατάχλωμος ό σύζυγος με το θεϊο.

ΡΙΤΑ. Ένα τρομερό πράμα μου λέει ό θεϊός... ένα τρομερό...
 Άκουσε!

ΣΥΖΥΓΟΣ. ανατριχιάζει. Σώπα!

ΡΙΤΑ. Είναι άλήθεια;

ΣΥΖΥΓΟΣ. Είναι ανάγκη!!

ΡΙΤΑ. Ά! μιá κραυγή δεν ξέρεις θριάμβος είναι ή χαμός.

ΣΥΖΥΓΟΣ. Μή με κυττάξεις έτσι! Λυπήσου με!

Θέλει ἴσως νὰ τῆς πιάσει τὸ χέρι καὶ νὰ τὴν παρακαλέσει. Ἡ Ρίτα μὲ ἀηδία ρίχνει πίσω τὸ κορμί της καὶ μπροστὰ τὰ χέρια φωνάζοντας.

ΡΙΤΑ. Μή! μή! μή μ' ἀγγίζεις! Πήγαινε!

Μὲ σκυφτὸ τὸ κεφάλι ὁ σύζυγος κρύβεται στὸ γραφεῖο του.

ΡΙΤΑ. Ἄ! αὐτὸ κ' ἐγὼ περίμενα! ἄφηνέ με μόνη! θεῖε ἄφηνέ με μόνη! Μή! λίγο - λίγο νὰ μ' ἀγγίσεις, θὰ πεθάνω! Ἄφηνέ με! ἄφηνέ με! φεύγει ὁ θεῖος. ὦ! ἐπιτέλους! ἔχω ἐπιτέλους τὸ δικαίωμα νὰ σωθῶ!

Ἐρχεται ἀνήσυχος ὁ Φιόρος, πού ἀπὸ τὴ σάλα παρακολουθεῖ τὴ Ρίτα.

ΡΙΤΑ. ἀπὸ τὰ σπλάχνα της μέσα ρίχνει κραυγὴ χαρᾶς. Ἔλα! ἔλα! συκρατιέται. Σιγότερα: ἔλα πιὸ κοντά μου... Κάθισε... Δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἀκούσει κανεὶς... Πιὸ κοντά... Σῶσε με... Δόσε μου τὸ χέρι σου νὰ μὴν πεθάνω!

ΦΙΟΡΟΣ. Μὰ τί τρέχει ἀγάπη μου... Μὴν τρέμεις έτσι... Φοβοῦμαι...

ΡΙΤΑ. χαμηλώνει τὴ φωνή της. Ἄκουσε... ἐδῶ εἶναι λησταιρχεῖο... Δὲν εἶναι σπίτι. Ναί, ναί... μὴ με διακόφτετε! Βλέπετε εἶμαι ἡρεμῆ... Μαζί σου κανένα δὲ φοβοῦμαι... μαζί σου εἶμαι παντοδύναμη...

ΦΙΟΡΟΣ. Ἀγάπη μου, πόσο ζεστὸ εἶναι τὸ κορμί σου... Ἀγάπη μου...

ΡΙΤΑ. Ἄκουσε... Αὐτὸ πού θὰ σοῦ πῶ, τὸ σκέφτηκα πολὺ... πολὺ... Δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν πυρετὸ τῆς ἀγάπης... Ὅχι! Πάλευσα... θέλησα πότε ἀπὸ τὸν ἕνα νὰ πιαστῶ, πότε ἀπὸ τὸν ἄλλο... Πρῶτα ἀπὸ τὸ νομό, ὕστερα ἀπὸ τὸ θεῖο, ὕστερα ἀπὸ τὸν ἄντρα... εἶδες κανένα, ὅταν κατοραυλᾷ, πῶς πιάνεται ἀπὸ τὰ δεντρούλκια πού φρυτρώνουν στοὺς γκρεμούς; Κι ὅλα ξεριζωθῆκαν κι ἀπομείνανε στὰ χέρια μου... Δὲν ἐννοεῖς ἐσύ... δὲν ἐννοεῖς...

ΦΙΟΡΟΣ. Ἀγάπη μου μὲ τρομάζεις... Μὰ ἡσύχασε... Δὲν εἶμαι ἐγὼ ἐδῶ κοντά σου πού σ' ἀγαπῶ; Τί ἔχεις; τί σοῦ κάμανε; Σὰ νὰ παραμιλεῖς...

ΡΙΤΑ. Ὅχι, δὲν παραμιλῶ... ὄχι δὲν εἶμαι τρελλή. Δὲν ξέρεις ἐσὺ πόσον ὠρίμασε ἡ ζωὴ μου ἀπὸ χτὲς ὡς σήμερα... Ὡς χτὲς εἶμουναι παιδί... Τίποτα δὲν καταλάβαινα ἀπ' ὅ,τι γινότανε γύρω μου... Ξάφνου! ὦ! τί εἶδα! τί ἄκουσα! πόσο γνώρισα τοὺς ἀνθρώπους, τὴν προσοχιά! τὴ φρίκη! Ἀπὸ χτὲς ὡς σήμερα! θέλει νὰ τὴ διακόψει. Δὲν ξέρεις ἐσύ... δὲν ξέρεις. Ὅλοι μὲ σπρώχνουνε... ὅλο καὶ στενέβει ὁ κύκλος γύρω μου... Νά! τώρα, τώρα ἀκριβῶς, εἶδες πῶς μὲ εἶχαν στριμώξει ἐδῶ στὴ στερνὴ γωνιά, ὁ ἄντρας μου

κι ὁ θεῖος μου γιὰ νὰ παραδοθῶ; ὅλοι σίγουρο τῶχανε πῶς θὰ παραδοθῶ... ἀλλάζει τόνο. Μὰ ἐγὼ κρατῶ τὸ θαῦμα! κυττάζει τὰ χέρια της.

ΦΙΟΡΟΣ. Τὸ θαῦμα;!

ΡΙΤΑ. Ναί, ναί... Τὸ θαῦμα ἀγάπη μου... Μέσα στὰ χέρια κρατῶ τὸ κλειδί πού θ' ἀνοίξει τὴ μυστικὴ πόρτα τῆς εὐτυχίας καὶ θὰ μποῦμε μέσα...

ΦΙΟΡΟΣ. Ἀγάπη μου... ἐπιτέλους! Δὲ βαστοῦσα πιά! ἔννοιωθα τὰ χεῖλια σου πού ποτέ μου δὲν τᾶγγισα καὶ δὲν τὰ χάρηκα ποτέ μου, τᾶννοιωθα ἀπάνω στὸ στόμα μου ὅλη νύχτα... Καὶ δὲ βαστοῦσα πιά... ναί, ναί, ἀγάπη μου... Στὰ χέρια μας μέσα κρατοῦμε τὴν εὐτυχία... Γιατί ν' ἀφήνομε τὴ νιότη μας νὰ χάνεται έτσι; γιατί; τῆς φιλεῖ τὰ χέρια.

ΡΙΤΑ. ὦ! κλεῖ τὰ μάτια της σὰ λιγωμένη ἀπὸ τὴν εὐτυχία.

ΦΙΟΡΟΣ. Ἀγάπη μου, πόσο ἀγαπῶ τὰ χέρια σου, τὰ γλωμά σου τὰ χέρια, πού κρατοῦνε τὸ θαῦμα καὶ φεγγοβολοῦνε...

ΡΙΤΑ. Κλείσε τὰ μάτια σου... κλείσε τὰ μάτια σου... Ποιὰ ἔναι ἡ μεγαλειτέρα εὐτυχία πού μπορεῖς νὰ φαντασθεῖς; αὐτὴ τὴν εὐτυχία ἀπόψε σοῦ φέρνω... Νὰ τὸ μυστικὸ μου!

ΦΙΟΡΟΣ. θριαμβευτικά. Ἀπόψε! ἀπόψε!

ΡΙΤΑ. Ναί, ναί ἀπόψε! ἕνα ἀμάξι θὰ βροῦμε κάτω, καὶ στὸ τέλος τοῦ χοροῦ, ὅταν θὰ φεύγουν ὅλοι... Κανένας δὲ θὰ μᾶς δεῖ... Ἀγάπη μου, μακρὰ τους, μακρὰ τους νὰ φύγουμε! Νὰ ζήσομε εὐτυχισμένοι οἱ δύο μας, οἱ δύο μας, συλλογίσου! Θεέ μου, θεέ μου! πνίγομαι ἀπὸ τὴ χαρά. Νᾶμαστε νέοι καὶ ν' ἀγαπιόμαστε!

ΦΙΟΡΟΣ. τρομαγμένος. Νὰ φύγουμε!

ΡΙΤΑ. Ναί, ναί ἀγάπη μου νὰ φύγουμε ἀπὸ μιὰ τέτοια κοινω-νία... Σῶσε με! ἐσὺ μόνο μπορεῖς νὰ μὲ σώσεις! νοιώθω μέσα μου κάτι καλὸ, τίμιο, ἄγνό. Καὶ νοιώθω ἀκόμα πῶς ὅ,τι καλὸ καὶ ἅγιο ἔχω μέσα μου θὰ λερωθεῖ καὶ θὰ κουρελιαστεῖ ἂν μείνω ἀκόμα λίγο καιρὸ μαζί τους... Τώρα προπάντων πού ξέρω, πού βλέπω τί θένε καὶ τί ζητοῦν ἀπὸ μένα... Σῶσε με... Δόσε μου τὸ χέρι σου! Μαζί σου δὲ φοβοῦμαι κανένα! ἔλα! νὰ φύγουμε! νὰ φύγω, νὰ ἡσυχάσω!

ΦΙΟΡΟΣ. Νὰ φύγουμε! μὰ σκέψου καλῆτερα... Ρίτα μου... σκέψου. Ποιὰ ἡ ἀνάγκη νὰ φύγουμε... Δὲ συλλογᾶσαι τὸ σκάνταλο; τί θὰ πεῖ ὁ κόσμος. Ποιὰ ἡ ἀνάγκη νὰ γίνομε ἐτσι εὐτυχισμένοι... ἐνῶ κρυφά... Πιὸ γλυκειά ἔναι ἡ εὐτυχία ὅταν εἶναι κρυφὴ... ναί, ναί μὴν κάνεις ἐτσι... Σκέψου! Κανένας δὲ θὰ τὸ μάθει...

ΡΙΤΑ. ἀνατινάξεται σὰν πληγωμένο θεριό. ὦω! πάψη. Τί εἶπες; τί εἶπες; σὰν τρελλή. Πές το πάλι! ὄχι! ὄχι! θάμαι τρελλή τί εἶπες;

ΠΟΛΛΟΙ. μπαίνουν μασκὲ μέσα στὸ σαλόνι. Ἔλα! ἔλα Ρίτα!

ΠΟΠΗ. Ἔλα λοιπόν! τώρα θὰ τραγουδήσω! ἔλα!

ΡΙΤΑ. Τώρα, μιὰ στιγμή... Κάτι ἀστεῖο μοῦ διηγᾶται ὁ κ. Φιόρος... Μιὰ στιγμή, Πόπη μου, κ' ἔρχομαι...

Φεύγουν. Θόρυβος στὴ σάλα ταχτοποιούμενων καρεκλῶν. Οἱ κυρίες ἔχουν καθίσει, οἱ κύριοι ὄρθιοι, κυττάζουν πρὸς τὸ πάλκο τῆς σάλας.

ΡΙΤΑ. ὑπόκωφα, ἀγάπη μου ὄχι! Δὲν εἶπες τίποτα! ἔλα νὰ φύγομε. Ἔλα! Σὲ μιὰ γωνίτσα θὰ κάθομαι ἡσυχα, ἡσυχα... Νὰ λίγο λίγο τόπο θὰ πιάνω... Θὰ γενῶ μικρὴ μικρὴ σὰν κούκλα... καὶ δὲ θὰ σ' ἐνοχλῶ καθόλου... Κ' ἔπειτα, κύτταξε... εἶμαι ὁμορφη εἶμαι ὁμορφη ἔλα! στὸ πάλκο ἡ Πόπη τραγουδεῖ κ' ἡ μουσικὴ παίξει. Κύτταξε... τὰ μπράτσα μου, τὰ χέρια μου, τὸ κορμί μου, ὅλα μου εἶναι ὠραῖα καὶ σ' ἀγαποῦνε... Πάρε με! Ἡ ζωὴ νὰί τόσο μικρὴ καὶ ὁ θάνατος τόσο μεγάλος. Ἀγάπη μου σωπαίνεις; Πάρε με! ὅλα τὰ ὑπόφερα ἔδω μέσα γιατί εἴσουνε σύ! Τοὺς κύτταξα ἀγνή καὶ δυνατὴ καὶ χαμογελοῦσα... Στὴν ἄκρη τοῦ γκρεμοῦ, ἔβλεπα μὲ περιμένε ἡ πόρτα τῆς εὐτυχίας. Γιατί ὅσο περισσότερο μὲ στριμώνανε, τόσο περισσότερο μὲ σπρώχνανε σὲ Σένα... Τόσο περισσότερο μοῦ δίνανε τὸ δικαίωμα νὰ φύγω μαζί σου καὶ νὰ σωθῶ... Καὶ τώρα; Θεέ μου! Δὲ μιλεῖς; Γιατί δὲ μιλεῖς; Ἄν μοῦ λείψεις ἐσύ, μοῦ λείπει κάθε ἀγνὸ καὶ τίμιο πού ἔχω μέσα στὸ αἷμα μου... Θεέ μου! Σὺ εἴσουνε τὸ θαῦμα πού θὰ μ' ἔσωζε... Ἔννοεῖς; σὺ εἴσουνε τὸ θαῦμα... κλαίει.

ΦΙΟΡΟΣ. Κάνεις σὰν παιδὶ καημένη Ρίτα... Κάνεις σὰν παιδί... Γιατί νὰ μὴν εἶσαι πραχτική; Νὰ φύγομε; Καὶ πῶς θὰ ζήσομε; Δὲ συλλογᾶσαι πῶς εὐτὺς θὰ μ' ἀποκληρώσει ὁ θεὸς μου; καὶ τότε; τότε; Ρίτα μου, ἀγάπη μου, γιατί νὰ μὴν εἶσαι πραχτική;

ΡΙΤΑ. Πραχτική; νὰ γίνω πραχτική; χαχαχά! πάψη. Ναί, ναί ἔχεις δίκην πραχτική! χαχαχά!

ΦΙΟΡΟΣ. Ναί, ναί θὰ δεῖς θᾶναι ὠραῖα ἔτσι κρουφὰ κρουφὰ... θέλει νὰ τὴν πλησιάσει ἡ Ρίτα ἀνατινάξεται.

ΡΙΤΑ. Μὴ μ' ἀγγίζεις ἄ! κ' ἐσύ! κ' ἐσύ! ἄ, ἔτσι λοιπόν; τὸ θαῦμα! χαχαχά! Νὰ φύγεις! !

ΦΙΟΡΟΣ. ὀπισθοχωρεῖ. Ρίτα! φοβοῦμαι! τί συλλογᾶσαι; πῶς γελᾶς ἔτσι! Κάτι φοιχτὸ ἔχεις στὸ νοῦ σου! Φοβοῦμαι!

ΡΙΤΑ. γελᾶ. Φοβᾶσαι μὴ σκοτωθῶ; Νὰ σκοτωθῶ; χαχαχά!

ἔγινε ἡ μὸδα. Τώρα πὰ δὲ σκοτώνονται. Νὰ σκοτωθῶ; χαχαχά! τὸν διώχνει.

Μέσα στὴ σάλα σ' ὅλο τὸ τέλος τῆς προηγούμενης σκηνῆς, τραγουδοῦσε ἡ Πόπη. Τὰ τελευταῖα λόγια τῆς Ρίτας, σκεπάζονται μὲ τὰ χειροκροτήματα τῶν προσκαλεσμένων. Κ' ἡ Ρίτα πού τ' ἀκούει καὶ αὐτὴ, χύνεται στὸν κόσμο σὰν τρελλή—χειροκροτώντας καὶ αὐτὴ.

Τὴν ὥρα πού φεύγει ἡ Ρίτα σταματᾶ ἀπότομα γιατί συναντᾶ στὸ κατώφλι τὸ Νονὸ πού γελαστός περιμένει.

ΡΙΤΑ. ἀποφασιστικά. Δέχομαι! μιλεῖ κυνικά καὶ ἀπότομα σὲ ὑπέρτατη νευρικὴ ἀνάταση ὅλος τῆς ὁ ὀργανισμός.

ΝΟΝΟΣ. Πῶς τὸ λὲς ἔτσι!

ΡΙΤΑ. Πῶς θὲς νὰ τὸ πῶ; Παιδιὰ δὲν εἶμαστε... Κύτταξέ με κατάματα... Ξέρεις γιατί θὰ σοῦ δοθῶ; ἂν σ' ἀγαπῶ; Πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ σ' ἀγαπῶ; Τὰ προσχήματα; ὁ νονὸς μιλεῖ σιγὰ καὶ ὑπόκωφα: Τί... τί... Τὰ προσχήματα; γιατί; Πίσω ἀπὸ τὸ δάχτυλό μας δὲν εἶναι γελοῖο νὰ κρυβόμαστε; Ἡ ζωὴ; ναί, ναί ἡ Ζωὴ! αὐτὴ νὰί ἡ Ζωὴ! ὅποιος μπορεῖ νὰ βαστάξει γειὰ του! ὅποιος δὲ μπορεῖ ἄς τοῦ δίνει!

ΝΟΝΟΣ. σκύφτει καὶ μιλεῖ σιγὰ.....

ΡΙΤΑ. Πῶς; ἐγώ; Φοβήθηκες νὰ σκοτωθῶ ἐγώ; καὶ γιὰ ποιόν νὰ σκοτωθῶ; Σκοτώνεται κανεὶς σὰν εἶναι εὐτυχημένος καὶ δὲ θέλει νὰ ξεπέσει, σκοτώνεται κανεὶς, ὅταν ἀγαπᾶ καὶ ὅταν τὸν ἀγαποῦνε, καὶ ὅταν ξέρει πῶς θὰ τονε κλάψουνε... Μὰ ἐγώ! Μ' ἄς τᾶφήσομε τὰ λόγια. Κουβέντες τώρα θ' ἀρχίσουμε; δείχνει πρὸς τὸ σαλονάκι. Βλέπεις; περιμένουν... Ἐμπρὸς τὴν πλερωμὴ μου.

ΝΟΝΟΣ. γελᾶ. Προπληρωτέα;

ΡΙΤΑ. Ναί, ναί... Δὲν εἶναι ἀστεῖο! Προπληρωτέα! χαχαχά! πνίγομαι, θὰ πεθάνω ἀπὸ τὰ γέλοια. Μὰ γρήγορα! περιμένουν. Δίνε μου νὰ σοῦ δίνω! Δίνε μου νὰ σοῦ δίνω! Ὁ νονὸς βγάζει ἀπὸ τὴν τσέπη του ἓνα τσέκ πού τὸ εἶχεν ἔτοιμο καὶ τῆς τὸ δίνει. Ἡ Ρίτα τὸ κυττάζει μὲ προσοχή!

ΝΟΝΟΣ. Βλέπεις; τὸ εἶχα ἔτοιμο!

ΡΙΤΑ. Δὲν εἶναι πλαστό; εἶναι καλὸ; Ἐγὼ δὲ ξέρω ἀπ' αὐτὰ ξέρεις εἶναι ἡ πρώτη φορὰ... Θὰ τοὺς τὸ δείξω νὰ δοῦν ἂν εἶναι καλὸ... τρέχει στὸ σαλονάκι' στὸ θεῖο πού στέκεται ἀνάμεσα Ρίτας καὶ συζύγου:

ΡΙΤΑ. Καλὸ εἶναι αὐτό; κάνει πενήντα χιλιάδες φροσγκα; Μὴ μᾶς γελᾶσει...

ΘΕΙΟΣ. Καλὸ εἶναι, καλὸ...

ΡΙΤΑ. Δὲν εἶναι πλαστό; Σὺ ὡς ταμίας πὰ θὰ ξέρεις ἀπ' αὐτὰ τὰ πράματα.

ΘΕΙΟΣ. Μὰ πῶς κάνεις ἔτσι καημένη Ρίτα. Τί ἔχεις;

ΡΙΤΑ. με μιὰ φριχτή συγκρατημένη αγωνία : Τίποτα, αλλάζει τόνο :
 Ἡ ὑπογραφή εἶναι γνησία ;

ΘΕΙΟΣ. Ναί, ναί.

ΡΙΤΑ. τρέχει στό νοῦ. Καλὸ εἶναι. Καλό. Περίμενε ἀγαπητέ μου
 νονέ... Βιάζεσαι ; νά, τώρα, τώρα. Θεέ μου ! Μοῦρχεται νὰ φωνά-
 ξω ! Μοῦρχεται νὰ σκίσω τὰ στήθια μου ! πονῶ ! Κουμπώνει τὸ
 πανωφόρι της, βάζει τὰ γάντια, μιὰν ἐσάρτα ἄσπρη.

ΝΟΝΟΣ. τηνὲ χαϊδεύει σὺγκορμα. Πόσο εἶσαι ὁμορφη Ρίτα μου !
 ἔτσι πὸν τρέμει ὄλο σου τὸ κορμί !

ΡΙΤΑ. Μὴ μὲ κυττάζεις ἔτσι. Μὴ μ' ἀγγίζεις ! Θὰ φωνάξω !
 αλλάζει τόνο. Βλέπεις νονέ μου, δὲ συνείθισα ἀκόμα. Μὰ θὰ συνη-
 θίσω. Θὰ δεῖς ! Αὔριο λιγότερο, μεθαῦριο ἀκόμα πὸν λίγο καὶ
 σ' ἓνα δυὸ μῆνες θὰ δεῖς... θάμαι ἤσυχη, τίμα κ' εὐτυχισμένη...
 Θὰ περνῶ στό δρόμο με τὸ μέτωπο ἀψηλὰ καὶ θάσαι δεξιά μου
 ἐσὸ καὶ ἀριστερά μου ὁ ἄλλος !! χαχαχά !

ΝΟΝΟΣ. τῆς μιλεῖ σιγά, σκυφτός...

ΡΙΤΑ. Ἔτσι θέλω ! Σὲ κανένα πιά δὲν ἔχω νὰ δώσω λόγῳ
 γιὰ τὴ ζωὴ μου... Θὰ γκρεμιστῶ, θὰ γκρεμιστῶ, σὲ ὅλα τὰ βουρκα
 τῆς χαρᾶς θὰ χωθῶ... ἴσα με τὰ στήθια, ἴσα με τὸ λαιμό ! Ἔτσι !

Ἔχει πιά βάλει τὸ παλτό του ὁ σύζυγος καὶ στέκεται. Ὁ θεῖος τρέχει
 στό σαλονάκι, ὅπου πιά σκοτεινά.

ΘΕΙΟΣ. Ρίτα !

ΡΙΤΑ. Τί τρέχει, θεῖε ;

ΘΕΙΟΣ. πολεμᾶ νὰ χαμογελάσει. Ἐξάσες ; Τώρα πάμε στοῦ
 Προέδρου.

ΡΙΤΑ. Ἔ, λοιπόν ; Τί ξέχασες ; Μὴ ντρέπεσαι... Ἔλα, μὴ
 ντρέπεσαι... χαχαχά ! Μυγιάγγιχτος εἶσαι θεῖε... Λοιπὸν λέγε...
 μὴ ντρέπεσαι !

ΘΕΙΟΣ. Ἐκεῖνο... τό... τό... τσέκ.

ΡΙΤΑ. χαχαχά ! Καὶ ντρέπεσαι νὰ τὸ πεῖς ; Φαντάσου λέει νὰ
 τὸ ξεχνούσαμε, ψάχνει στό τσαντάκι της, τὸ βρίσκει. Παραμερίζει τὸ
 θεῖο πὸν θέλει νὰ τὸ πάρει καὶ στό σύζυγο πὸν περιμένει.

ΡΙΤΑ. τοῦ ρίχνει κατάμουτρα τὸ τσέκ. Ὁρίστε ! ΚΑΙ ΠΡΩΘΠΟΥΡΓΟΣ !!

Γελᾶ νευρικά. Γελᾶ ἢ κλαίει ; σκίζεται.

Ὁ σύζυγος σκύφτει νὰ τὸ πάρει μὰ κλονίζεται.

ΠΕΤΡΟΥΛΑ ΨΗΛΟΡΕΙΘΗ

Τ Ε Λ Ο Σ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΧΡΗΣΤΟΜΑΝΟΣ¹

— Τί θὰ κάμετε στὰ 1911 ;

— Θὰ πεθάνω... .

Εἶναι ἴσως ἀνάγκη νὰ κάμωμε μιὰ μικρὴ αισθηματικὴ ἀνάλυση τῆς
 τραγικῆς αὐτῆς στιχομυθίας. Ἡ ἐρώτηση τοῦ ἀνταποκριτῆ τῆς ξένης
 ἐφημερίδας, μιὰ ἐρώτηση πὸν ἔγινε με τὸ ἴδιο πνεῦμα σὲ μιὰ σειρά ἐπι-
 λέκτων, θὰ μπορούσε νὰναλυθῆ :

— Ποιὸ εἶναι τὸ ἔργο τῆς τέχνης πὸν θὰ μᾶς δώσετε στό χρόνο, πὸν
 μᾶς ἔρχεται ;

Ἡ ἀπάντηση τοῦ Χρηστομάνου μένει πάντα ἡ ἴδια, στυγνὴ, λιτὴ, χωρὶς
 κανένα ἀπ' τὰ στολίδια, με τὰ ὁποῖα συνείθιζε νὰ ντύνη τὴν ἔκφρασή του.
 Μιὰ μαύρη εὐθεῖα γραμμὴ συμμένη ἐπάνω στό ἄγραφο λευκὸ χαρτί πὸν τοῦ
 παρουσίαζε μπροστά του ἡ Μοῖρα.

“ΘΑ ΠΕΘΑΝΩ”

Αὐτὸ θὰ ἦταν τὸ ἔργο του στὰ 1911. Μᾶς τὸ ὑποσχέθηκε καὶ ἀλλοί-
 μονο ! — μᾶς τῶδωκε. Ἔργο τέχνης ! Γιατί ὄχι ; Ἡ πρέπει νὰ κάνη κανεῖς
 τὸν ἑαυτὸ του καλλιτέχνημα, εἶπεν ὁ Ὄσκαρ Οὐάιλντ, ἢ νὰ τὸ φέρνη. Ὁ Χρη-
 στομάνος ἀπ' τὴ ζωὴ του πάσχιζε πάντα νὰ πλάσῃ ἓνα ἀριστούργημα. Ἀκο-
 λουθοῦσε ἴσως ἀσυναίσθητα τὸ δόγμα τοῦ ποιητῆ τοῦ «Ντόριαν Γκρέϋ.»
 «Τεχνητοὶ νὰ εἶμαστε εἶναι τὸ πρῶτο μας χρέος» τὸ δεύτερο δὲν τὸ ξέρουμε.»
 Κι ἂν ὄνειρευτῆκε τὴ ζωὴ του σὰν καλλιτέχνημα, αὐτοτελείωμα τοῦ ἑαυτοῦ
 μας, γιατί νὰ μὴν ὄνειρευτῆ καὶ τὸ θάνατο, σὰν τὸ ἀνώτερο τελείωμα τοῦ
 ἑαυτοῦ του, σὰν τὸ ὀριστικὸ καὶ τὸ μεγάλο του ἔργο ; Προνόμιο εἶτε φαντα-
 σιοπληξία τῶν δημιουργῶν, εἶναι ὅμως κάτι τι αὐτὸ πὸν φαίνεται σὰν παιγνίδι
 λέξεων καὶ πὸν τὸ νοιώθει βαθειὰ κάθε δημιουργός. Γιατί αὐτὸς πὸν δημι-
 ουργεῖ τὸ ἔργο τῆς τέχνης, δημιουργεῖ μαζὶ καὶ τὸν ἑαυτὸ του, τὴ ζωὴ καὶ
 τὸ πέραν τῆς ζωῆς. Τεχνίτης μαζὶ καὶ Μοῖρα τοῦ ἑαυτοῦ του.

Ἄς ξαναγυρίσωμε ὅμως στὴ ζωὴ. Ὁ Χρηστομάνος περισσότερο ἀπὸ κάθε
 ἄλλον ἐνοιῶθε τὴν ἀνάγκη νὰ συμπληρώσῃ ἀπάνω του τὸ ἔργο τῆς Δημιουρ-
 γίας. Μὲ ἀσυχώρητη ἀπροσεξία τὸν ἐπλάσεν ἡ Φύση. Ἐπῆρε τὸν πηλό του
 στὰ χέρια της, βιαστικὰ τὸν ἐζύμωσε καὶ ἄστοργα τὸν ἐπέταξε μέσα στὴ
 ζωὴ, τσαλαζωμένον καὶ ἀτέλειωτο. Ὅμως σὰ σὲ στιγμὴ δημιουργικῆς μα-
 νίας τὸ πνεῦμα τῆς ζωῆς πὸν τοῦ φύσηξε μέσα του ἦταν ἓνα πνεῦμα θερμὸ
 καὶ πλούσιο. Ἐνας ποιητῆς γεννήθηκε ! Ὁ δρόμος του ἦταν πρὸς τὰ περι-
 βόλια τῆς ζωῆς. Ἀκολούθησε τὸ δρόμο του. Μὰ μέσα στίς ἀρμονίες πὸν τὸν
 ἔσπρηνε ὁ προορισμός του, ἐνοιῶσε γρήγορα ὅτι ὁ ἴδιος ἦταν ἡ δυσαρμονία
 καὶ τὸ λάθος. Καὶ πλασμένος νὰ δημιουργῆ ὠραιότητες, εἶδε πὸς πρῶτα—
 πρῶτα ἔπρεπε νὰ δημιουργῆσῃ, νὰ ξαναδημιουργῆσῃ τὸν ἑαυτὸ του. Καὶ τὸν
 ἐξαναδημιούργησε. Ὅσοι εἶναι ἱκανοὶ νὰ βλέπουν τὰ θαύματα, τὸ εἶδαν. Ὁ
 Χρηστομάνος εἶχε γίνει ὠραῖος ! Καὶ ὁ γλύπτης πὸν θὰ τὸν ἀνάσταινε
 ἀπάνω στό μάρμαρο ψηλὸ καὶ ἀρμονικὸ καὶ καλλιγράμμο, σὰν τὸν Ἀντίνοο,

¹ Διάλεξη πὸν διαβάστηκε στὸν “Παρθασσό”.

μέ την περίφανη χειρονομία της πιο μεστής νειότης. Θα βρισκότανε περισσότερο κοντά στην αλήθεια, γιατί θα βρισκότανε κοντά στην αισθητική αλήθεια, που είναι η αλήθεια των αληθειών.

*

Υπάρχουνε ζωές, τόσο μεστές και τόσο πλούσιες σε σχέδιο και σε χρῶμα, που είναι μόνες τους ένα έργο τέχνης. Και υπάρχουνε πάλι έργα, με τόσο θερμή ανοή μέσα τους, που μοιάζουνε μόνα τους σά μιὰ ζωή, ξεχωριστή απ' τη ζωή που τὰ γέννησε. Και δὲν ξέρω πῶς, αὐτὴ τὴ στιγμή ἀντικρίζοντας τὴ ζωὴ και τὸ ἔργο τοῦ Χρηστομάνου, με τραβάει περισσότερο ἢ πρώτη. Ἴσως τὴ νοιώθω περισσότερο, ἴσως τὴν αἰσθάνομαι βαθύτερα, ἴσως με συγκινεῖ πλατύτερα αὐτὴ τὴ στιγμή, ἴσως ἢ «σχολή» της — γιατί και κάθε ζωὴ ἀνήκει σὲ μιὰ σχολή — βρίσκεται πιο κοντά στην ιδιοσυγκρασία μου, ἴσως δὲν ξέρω τι ἄλλο, μὰ ἡ ζωὴ αὐτὴ, σὰν πλούσια σύνθεση τοῦ ἀνθρωπίνου και τοῦ μοιραίου, με σταματάει σ' ἕνα παθητικὸ ἀντίκρουσμα και μιὰ ἰδεολογικὴ ἐνατένιση.

Πρὶν χυθῆ ἀκόμη μέσα στην Ἀθηναϊκὴ πραγματικότητα, πρὶν μᾶς ἀγγίξει και μᾶς διαγκωνίσῃ και πρὶν τὴ νοιώσουμε τόσο ἔντονη και τόσο δρμητικὴ κοντά μας, μᾶς ἔρχεται ἀπὸ μακριὰ σὰν ἕνας θρόλος. Οἱ ἀρμονίες τῶν «Ὀρφικῶν Τραγουδιῶν», φτάνουν στ' αὐτιά μας σὰν ἀόριστη και ἀμφίβολη μουσικὴ. Μαντεύομε κάποιαν ἀποκάλυψη και περιμένομε. Ἐπειτα ἔρχεται ἡ φήμη ἐνὸς νέου σοφοῦ, που ἀνεβαίνει με στερεὸ βῆμα τὰ σκαλοπάτια τῆς ἐπιστήμης, στολισμένος με τὰ Ἑλληνικὰ χρώματα κάτω ἀπὸ τοὺς αὐστηροὺς γοθτικούς θόλους ἐνὸς ξένου Πανεπιστημίου. Ἐπειτα ξεσπᾷ τὸ σκάνδαλο, τὸ εὐκολο ἐπαρχιώτικο σκάνδαλο τῆς ἀνελεύθερης πνευματικῆς ζωῆς τοῦ τύπου. Γίνεται λόγος γιὰ κάποιον ἐξωμότη, που ἀρνήθηκε τὰ «πάτρια» ἀπάνω στὸν τάφο τοῦ Βησαρίωνος, γιὰ νὰ χορτάσῃ τὴ δίψα τῆς σοφίας του μέσα στις ἀπόριστες βιβλιοθήκες τοῦ Βατικανοῦ. Ὁ πατέρας τοῦ ἐξωμότη, ἕνας σοφὸς βυθισμένος μέσα στις ὑψηλές φροντίδες τῆς ἐπιστήμης του, πληγώνεται ἀδιάκοπα ἀπὸ τὴν καταιραυγὴ και τὴν παρεξήγηση, στὰ βαθύτερα τῆς στοργῆς του. Τὸ σκάνδαλο σβύνει σιγά—σιγά, ἀφίνοντας πίσω του μιὰ παράξενη φαντασία Ἑλληνος καρδιναλίου, που προχωρεῖ, σὰν σὲ παραμύθι πρὸς τὸν παπικὸ θρόνο! Και ἐνῶ δὲν ξέρει κανεὶς καλὰ—καλὰ ἂν τὸ μυθικὸ αὐτὸ πρόσωπο, ὁ σοφὸς, ὁ ποιητὴς και ὁ ἐξωμότης εἶναι σκλάβος τοῦ Βατικανοῦ ἢ λιποτάχτης του, ἄξια τὸν βλέπομε νὰ περπατῆ στὸ πλαῖ τῆς τραγικῆς Αυτοκρατορίας, μέσα στοὺς παραδείσους τῆς Κέρκυρας και στὰ χιόνια τοῦ Σεμπρόν, ποιητικὸς ἀκόλουθος τῆς Ὁμορφιάς και τοῦ Πόνου, που ἀδελφώθηκαν στὸ πιο κρύοτο ἀνθος τῆς γενεᾶς τῶν Ἀτρειδῶν — Βιτελοβάχων. Δὲν εἶμαι βέβαιος ἂν κρατῶ τὴ χρονολογικὴ σειρά στὸ ἀντίκρουσμα αὐτὸ μιᾶς φανταστικῆς ζωῆς. Μὰ ἔχει τάχα καμιὰ σημασία ἡ χρονολογία μέσα στὸ παραμῦθι;

Ἐνα κτηνὸς σταλμένο ἀπὸ τὴν Εἰμαρμένη, που ἐφορεῖ τις ἀρχαίες τραγωδίες — εἶναι τὰ λόγια τοῦ Μωρίς Μπαρρές, — χτύπησε τὴν Αυτοκρατορίσα στην προκυμαία μιᾶς λίμνης. Μέσα στην ἐκκλησία που εἶναι ἀπλωμένο τὸ κεραυνόπληκτο κυπαρίσσι, ἕνας νέος σκυφτὸς και κακοκατωμένος — γράφουν οἱ ἐφημερίδες τοῦ τόπου — προχωρεῖ συντριμμένος ἀπὸ τὸν πόνο, σκίζει τὸ πλῆθος και φέρνει τις σπονδές τῶν δακρύων του στὸ βασιλικὸ πτώμα. Εἶναι πάλι ὁ Χρηστομάνος! Και σκυφτὸς φεύγει πάλι και κανένας δὲν

μαντεύει που πηγαίνει ὁ ἀπροσδόκητος αὐτὸς θλιμένος... Πηγαίνει νάναστήσῃ τὴ νεκρὴ βασίλισσα στὰ Ἠλύσια τῆς Τέχνης, Αὐτὴν, τὸν Πόνο της και τὸν πόνο τὸ δικό του. Ἀπὸ τὴν ἡλίθια μαχαίρὰ τοῦ Λουτσαίνου βγαίνει ἕνα βιβλίο, που ταράζει τὴν Εὐρωπαϊκὴ ψυχὴ, ὅσο και τὸ τραγικὸ βασιλικὸ τέλος. Και τὸ βιβλίο αὐτὸ, ὕμνος μαζῆ και ἱεροσουλία, σκορπίζει τὸ ὄνομα τοῦ Χρηστομάνου στὰ τέσσερα πέρατα τοῦ κόσμου...

Ἐνα πρωτὸ μιὰ σπιθαμὴ ἀνθρώπου πατεῖ τὴν προκυμαία τοῦ Πειραιῶς. Εἶναι ὁ ἀνθρώπος που ἔρχεται ἀπὸ τὰ παραμύθια τῶν «Χιλιῶν και μιᾶς Νυκτῶν». Εἶναι ὁ Χρηστομάνος. Εἶναι αὐτὸς; Οἱ Ἀθηναῖοι σκύβουν νὰ τὸν κοιτάξουν. Και ἐνῶ σκύβουν φαίνονται ὡς νὰ ὑψώνουν τὸ κεφάλι και ὡς νὰ σὺβῃ αὐτὸς συγκαταβατικὰ γιὰ νὰ τοὺς ἀναγνωρίσῃ.

*

Λίγοι τὸν ξέρουν ἀκόμη στην Ἀθήνα. Ὁ ἀριστοκράτης αὐτὸς, με τὸ ὕφος και τὴν ψυχὴ τοῦ ἀναχωρητῆ δὲ φαίνεται προωρισμένος γιὰ τὴ μεγάλη δημοτικότητα.

Ἐνα δειλιῶ — τις πρώτες ἡμέρες που τὸν γνώρισα, εἶμαστε καθισμένοι σ' ἕνα ἐρημικὸ καφενεδάκι τῆς Καστέλλας, μπροστὰ στὰ νήσους κύματα, που πλέκουν ἄσπρες γκιρλάντες γύρω ἀπὸ τὸ νησάκι τοῦ Κουμουνοδούρου. Αὐτὸς, ὁ ποιητὴς Πορφύρας κ' ἐγώ. Μιλεῖ λίγο, με τὴ ἴδια χαμηλὴ και ρυθμικὴ φωνή, αὐτὴν που ἀγαποῦσεν ἡ Αυτοκρατορίσα, τὴ φωνὴ που δὲν τρομάζει τις σκέψεις. Ἡ σκέψη ἡ δικὴ του φαίνεται νὰ ρυθμίζεται με τὸ χρόνο τοῦ κύματος. Σωπαίνει ὅσο χρειάζεται γιὰ νὰ κάμῃ μιὰ μελαγχολικὴ εἰσαγωγή σ' αὐτὰ που θὰ πῆ. Και ὕστερα ὑψώνει τὰ μάτια του μάτια Χριστοῦ προσευχομένου ἀπάνω στὸ σταυρὸ, και λέει:

— Θέλω ν' ἀγοράσω ἕνα ἐρημικὸ νησάκι. Θὰ πάω ν' ἀσκητέψω ἐκεῖ. Ἐνα κομάτι οὐρανοῦ, ἕνα κύμα, μιὰ πρασινάδα, νὰ ξέρω πῶς εἶναι δικὰ μου, ἐντελῶς δικὰ μου...

Πόσο μακριὰ ἀπ' τὰ πλήθη βρίσκεται με τὰ λόγια του αὐτὰ!

Ἐπειτα ἐν' ἀπόγεμα μᾶς προσκαλεῖ στὸ Παλιὸ Φάληρο. Τρεῖς ἀνθρωποὶ πάλι. Αὐτὸς, ὁ Καμπούρογλος, κ' ἐγώ. Κάτι ἔχει νὰ μᾶς πῆ. Κατεβαίνομε πάλι ὡς τὸ κύμα κ' ἐκεῖνος φέρνει ἕνα ὕφος τελετουργικὸ. Θὰ μᾶς μῆσῃ στ' ὄνειρο τῆς Νέας Σηνῆς. Ὅσοι γνωρίζουν τὴν ἱστορία τῆς Νέας Σηνῆς ἀπ' τὴν κόγχη τοῦ Διονύσου, δὲ φαντάζονται τὴν προϊστορία της αὐτῆ. Εἶναι ἡ μυθολογικὴ της ἐποχὴ. Μᾶς γοητεύει ὅπως ἤξερε νὰ γοητεύῃ. «Και ὁ Λόγος σάρξ ἐγένετο!» Ἐμπῆκε ὁ θεμέλιος λίθος.

— Αὐτὴ ἡ στιγμή εἶναι ἀξιωμακροῦσα! προσθέτει με προφητικὸν τόνο.

Ἐπειτα σκύβει, σηκώνει ἕνα δέμα ἀπ' τὴ διπλανὴ καρέκλα, τὸ ξετυλίγει μ' εὐλάβεια και μᾶς παρουσιάζει ἕνα πλούσιο λεύκωμα, ντυμένο με μαροκινὸ δέγμα. Ἐκεῖ στὴ μυστικὴ αὐτὴ ὥρα, μπροστὰ στὰ κύματα που ρουφούσαν τὸ τελευταῖο χρυσάφι τοῦ Πιλιου, ἔπρεπε νὰ ὑπογράψωμε οἱ τρεῖς τὰ ἐπίσημα πρακτικὰ. Ὑπογράψαμε, διπλώσε πάλι τὸ λεύκωμα, σὰν νὰ διπλώνε τὰ ἱερά του ἄμφια και σιωπηλοί, σὰ νὰ ἦταν ὀρισμένο, νὰ σφραγίσωμε με τὴν ἱερότητα τῆς σιωπῆς τὴ μεγάλη ἀπόφαση, ξεκινήσαμε νὰ φύγομε.

— Θὰ προσκαλέσω πέντε ἀνθρώπους στὸ Διονυσιακὸ Θέατρο γιὰ τὰ ἐπίσημα ἐγκαίνια.

Τοῦ φαινόντανε πολλοὶ οἱ πέντε. Κατῶρθωσε νὰ φθάσῃ στοὺς ὀκτώ. Στις 27 Φεβρουαρίου οἱ ὀκτὼ ἀνθρωποὶ ἄκουσαν τὸ εὐαγγέλιο τῆς «Νέας Σηνῆς»,

μετά φόβου Θεοῦ, πίστεως καὶ ἐλπίδος. Ἡ φωνὴ ποῦ χαϊδεύει τὸν ἥσυχον ἄερα τοῦ ἱεροῦ τόπου δὲν ταράζει τίς σκιές ποῦ πλανῶνται ἀπάνω στ' ἀρχαία μάρμαρα μὲ τὴν αὐθάδεια τῆς ζωῆς. Φαίνεται σὰν νάνεβραϊνὴ καὶ αὐτὴ ἀπὸ τὰ βάρη τοῦ ἀρχαίου λόγου, μὲ τὸ σιγαλὸ κίνημα τῆς Περσεφόνης, ποῦ προβάλλει ἀπ' τὰ ὑποχθόνια γιὰ νὰ φέρῃ τὸ μῦθημα μιᾶς Ἄνοιξης.

Καὶ μὲ ὑπέροχα λόγια ζωγραφίζει τὸ ἀρχαῖο δράμα καὶ ὄνειρεῖται τὴν ἀναγέννησι τοῦ νέου θεάτρου. Φεύγομε ὅλοι μὲ τὰ κεφάλια σκυφτά σὰν κατόπιν ἀπὸ ἱεροπραξία. Τὴν ἄλλη μέρα ὅλη ἡ Ἀθήνα μιλεῖ γιὰ τὸ ὄνειρο τῆς κόγχης. Οἱ ἐφημερίδες ὀργιάζουν, σατυρίζουν, εἰρωνεύονται, καλαμπορίζουν. Σὲ κάποια ἐφημερίδα δημοσιεύεται μάλιστα ἡ κωμωδία τῆς ἡμέρας, μὲ πρόσωπα τοὺς ὁκτώ ... μαλλιαροὺς.

Τί σημαίνει ὁμοῦς ; Ὁ Χρηστομάνος ἀφίνει :

Κάθε ἀκάθαρτο νερό
εἰς τὰ πόδια του νὰ χύνη
εὐκλόσβυστον ἀφρό.

Ἐνα πρωὶ μᾶς φέρνει τὸ σύμβολο τῆς «Νέας Σκηνης», σὲ μιὰ σφραγιδα ποῦ τὴν ἐσχέδιασε ὁ ἴδιος, ἀφοῦ κανένας ζωγράφος δὲ βρέθηκε, ἀρκετὰ μυστικοπαθὴς νὰ ἐνσαρκώσῃ μὲ γραμμὲς τὸ ὄνειρό του. Δὲν ὑπάρχει σήμερα Ἀθηναῖος, ποῦ νὰ μὴ γνωρίζῃ τὴ σφραγιδα αὐτὴ, ποῦ ἀπ' τὰ ἄδυτα ἐνὸς ναοῦ εὐρύθηκε μέσα στὴν πεζότητα τῆς ἀγορᾶς. Ἐνα χέρι προσφέρει κάποιον μυστικὸν λουλούδι σὲ μιὰ συμβολικὴ γυναικεῖα μορφή. Κανένας δὲν ἔμαθε ποτὲ ποῖα ἦταν ἡ μορφή αὐτὴ καὶ ποῖο τὸ λουλούδι. Ἄλλὰ μήπως εἶναι ἀνάγκη νὰ μάθῃ κανεὶς ἐκεῖνο ποῦ βαθεῖα αἰσθάνεται ;

Περπατούσαμε κάτω ἀπ' τίς πιπεριές τῆς δεντροστοιχίας.

— Ποῦ θὰ βρεθοῦν τὰ κεφάλαια κ. Χρηστομάνο ;

— Κεφάλαια ! Τί νὰ τὰ κάμωμε ; Μιὰ σάλα μᾶς φτάνει. Οὔτε σκηνές, οὔτε τίποτε. Ἄπλὰ καὶ λιτὰ ὅλα. Ἐνα λευκὸ βάθος μὲ δυὸ δωρικὲς κολόνες ζωγραφισμένες στὸ βάθος. Εἴκοσι ἐκλεκτοὶ θὰ εἶναι τὸ κοινὸ μας. Κανένας βέβηλος δὲ θὰ χωρῇ μέσα στὸ ἀριστοκρατικὸ αὐτὸ θέατρο. Καὶ οἱ εἴκοσι αὐτοὶ θὰ πληρῶνουν διπλᾶ καὶ τριπλᾶ ἀπὸ ὅσα πληρῶνουν στὰ ἄλλα θεάτρα. Μὲ τὸν καιρὸ οἱ εἴκοσι θὰ γίνουν τριάντα, σαράντα καὶ κάθε Ἀθηναῖος θὰ τὸ θεωρῇ τιμὴ νου νὰ ἔχῃ εἴσοδο ἐκεῖ μέσα, ποῦ θὰ παίξουντὰ μόνον ἀριστουργήματα !

Εἶναι ὁ Χρηστομάνος αὐτὸς ποῦ μιλεῖ ἔτσι, ποῦ ὄνειρεῖται τὸ ἀριστοκρατικὸ θέατρο τῶν ἐκλεκτῶν, μιὰ αἴθουσα ἱεροπραξιῶν τῆς μεγάλης τέχνης. Μὴν προσπαθῆτε τώρα νὰ γεφυρώσετε τὸ χάος ποῦ χωρίζει τὴν ὄχθην αὐτὴ τῶν Ἡλιούων μὲ τὴν ἄλλην ὄχθη, ὅπου ὑποκλίνεται ἐξωμὴ καὶ ἀνασηκώνει μὲ σατανικὴ χάρη τὴ φύστα τῆς ἡ Καρράλια καὶ Σία. Εἶναι σὰ νὰ θέλετε νὰ γεφυρώσετε τὸ χάος μεταξὺ τοῦ Χρηστομάνου τῆς κόγχης καὶ τοῦ Χρηστομάνου, ποῦ τοποθετεῖ μόνος του τὴν τελευταία καρέκλα στὸ κλειστὸ σαλόνι, κρατεῖ ἀκόμη μιᾶ ὥρα κλειστὴ τὴν αὐλαία γιὰ νὰ φρεσκάρῃ μὲ τὰ ἴδια του δάχτυλα τὸ τελευταῖο καπέλο τῆς Κυβέλης καὶ τὴ στιγμὴ ποῦ χωρίζεται σὲ δυὸ τὸ παραπέτασμα τὸ κρατεῖ μὲ τὸ ἑνα του χέρι, γιὰ νὰ διορθώσῃ μὲ τὸ ἄλλο ἓνα φιόγκο τῆς Εἰμαρμένης Ξανθάκη. Γιατί ὁ Χρηστομάνος δὲν εἶναι ἓνας. Τοῦ εἶναι λίγο νὰ εἶναι ἓνας. Εἶναι δυὸ ! Εἶναι ὁ Χρηστομάνος, ποῦ κατὰ τὸν ὁμιὸ χαρακτηρισμὸ τοῦ Περικλῆ Γιαννοπούλου μὲ τὸ ἓνα χέρι προσφέρει μιὰ δακρυδόχο σὴν θλιμμένη

Αὐτοκράτορισα καὶ μὲ τὸ ἄλλο ἀνακατεύει ἓνα τενεκὲ μὲ σκουπίδια. Δὲ θέλω, ἐννοεῖται, νὰ παραγνωρίσω τὴν ἐπίδραση τῆς «Νέας Σκηνης» στὴν ἐξέλιξη τοῦ νέου μας θεάτρου. Προσπαθῶ μόνον νὰ καταμετρήσω τὴν ἀπόσταση ἀπὸ τὸ ὄνειρο τῆς κόγχης, ὡς τὴν πραγματικότητα τῆς Πλατείας τῆς Ὀμονοίας. Τί σημαίνει ὁμοῦς ; Ἄν δὲν μᾶς δόθηκε τὸ ὄνειρευτὸ ἀριστοκρατικὸ θέατρο, μᾶς δόθηκε ἓνα θέατρο ποῦ μπορεῖ ἀξιόλογα νὰ τιμηθῇ μὲ τὸν τίτλο : «Μετὰ Χρηστομάνον» ! Τὸ κέρδος εἶναι πάντα μεγάλο. Οἱ φυσικοὶ γυρεύοντας ν' ἀνακαλύψουν τὸ πιεστὸν τῶν σωμάτων, ἀνακάλυψαν τὸ πορῶδες. Ἄλλο ἀντὶ ἄλλο, πάντα ὁμοῦς κέρδος γιὰ τὴ φυσικὴ καὶ γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

Ἄς προσπαθῆσουμε ὁμοῦς νὰ γεφυρώσουμε τὸ περιεργὸ χάος. Ἡ «Νέα Σκηνη» καὶ στὴ βιογραφία τοῦ Χρηστομάνου καὶ στὴ σύγχρονή μας πνευματικὴ ἱστορία πιάνει ξεχωριστὴ θέση καὶ ἀξίζει ὅλη τὴν προσοχή μας.

Οἱ τρεῖς τοῦ Παλαοῦ Φαλήρου, ἔγιναν πέντε στὴ ξεωφόρο Συγγροῦ, ὁκτὼ στὴν κόγχη τοῦ Διονύσου, δώδεκα στὰ γραφεῖα τοῦ «Ἀστεως», διακόσιοι δώδεκα στὴ ροτόντα τοῦ Ζαλπείου ! Ἡ σάλα μὲ τίς δυὸ δωρικὲς κολόνες ἔγινε τώρα ἑτερόρρυθμος μετοχικὴ εἰταιρεία. Οἱ ὁκτὼ ἰδρυτὲς χάνονται μέσα σὲ κεφαλαιούχους, νομομαθεῖς, συμβολαιογράφους καὶ περιεργούς. Ὁ Χρηστομάνος διαβάσει πάλιν, ἀλλὰ διαβάσει ἓνα καταστατικὸ γραμμένο ἀπὸ τὸν κ. Εὐκλείδη, ἂν δὲ μὲ ἀπατάη ἡ μνήμη μου. Μετοχὲς πρόκειται νὰ κυκλοφορήσουν καὶ κεφάλαια περιμένονται ἀπ' τὴν Πόλη καὶ ἀπ' τὴν Αἴγυπτο. Ὁρίσσια Βυζαντινῆς πολυτελείας μοιράζονται δεξιὰ καὶ ἀριστερά. Ἐπειτα— κανεὶς δὲν ξέρεῖ πῶς— ἡ ἐπιχείρησις ἐξατμίζεται. Ἀπὸ τοὺς τιτλόχους ἄλλοι φεύγουν, ἄλλοι παύονται μὲ ἀλεπάλληλα οὐκάλια καὶ ὁ Χρηστομάνος μένει μὲ πέντε ἀποστόλους. Τοῦ ἀρχοῦν αὐτοὶ ἡ μάλλον τοῦ εἶναι περιττοὶ καὶ αὐτοὶ, ἀλλὰ τοὺς κρατᾷ γιὰ νὰ τοὺς πάγη, ὅταν ἔλθῃ ἡ κατάλληλη στιγμὴ.

Προχωροῦμε βλέπετε ἀπὸ τὸ πιεστὸν στὸ πορῶδες. Ἐν τῷ μεταξὺ ἔχει σχηματισθεῖ τὸ νεφέλωμα τῶν μυστῶν τῆς Νέας Σκηνης. Κομμάτια πηλοῦ ἀπὸ τὰ ὅποια ὁ Χρηστομάνος θὰ πλάσῃ ἀνθρώπους καὶ θὰ τοὺς ἐμφυσησῇ «πνοὴν ζωῆς». Ἐνα ἀπόγεμα— ἴσως νὰ ἦταν καὶ πρωὶ— βλέπομε δίπλα μας ἓνα κοριτσάκι δειλὸ, ποῦ τουρτουρίζει ἀπὸ συγκίνησι μέσα στὰ κοντὰ του φουστανάκια. Εἶναι ἡ Κυβελίτσα !

— Τί ἔρχεται νὰ κάνῃ ἐδῶ ;

— Θὰ ἰδῆτε, θὰ ἰδῆτε ! ἅπαντὰ ὁ Χρηστομάνος.

Πέρνει τὸν πηλὸ στὰ χέρια του, τὸ ξημόνει, τὸν πλάθει, τὸν ξαναπλάθει, τοῦ κολλᾷ χέρια καὶ πόδια, τοῦ ἀνοίγει δυὸ φωτεινὰ μάτια, τοῦ χαράζει δυὸ χεῖλια ἐπαφροδίτα καὶ τοῦ φυσᾷ τὴν πνοή του. Ἐκαμε μιὰ κουκλίτσα. Νὰ ἰδοῦμε ἂν θὰ μιλήσῃ. Τὴ ζουλεῖ στὸ στομάχι καὶ ἐνῶ περιμένομε νὰ φωνάξῃ : Παπά ! Μαμά ! . . ἡ κουκλίτσα ἀπαγγέλλει στίχους ἀπ' τὸν «Ρωμαῖο καὶ τὴν Ἰουλιέττα». Ἐπειτα τὴ ντύνει, τὴ στολίζει, τὴ χτενίζει, τῆς τοποθετεῖ μὲ τὰ χέρια του τὸ τελευταῖο κουφελάνι τῆς τουαλέτας τῆς καὶ πρ ! allez ! passe ! τὴν πετᾷ ἀπάνω στὴ σκηνή. Εἶναι ἡ Κυβέλη !

— Πρέπει νὰ κάμωμε τὴν ἐμφάνισή μας !

Εἶχα βρῆ τὴν εὐκαιρία. Ἦταν ἡ ἀφιξὴ τῶν Ρωμούνων φοιτητῶν καὶ τὸ γνωστὸ πανδαμῖο. Ἄλλὰ τίποτε δὲν ἦταν ἔτοιμο ἀκόμη. Οἱ ἐνατομεῖναντες σύμβουλοι, γραμματεῖς καὶ Φαρισσαῖοι διαμαρτύρονται. Ὁ

Χρησιμοποιώντας επιμένει. Παύει τὸν γραμματέα τοῦ Τμήματος τῆς Δραματογραφίας, τὸν κ. Γ. Λαμπελέτ, πού ἐτόλμησε νὰ λιποψυχήσῃ, παύει καὶ δυο-τρεις ἀκόμη, προαναγγέλλει τὴν παράσταση, γίνεται ὁ ἴδιος ἕκατὸ κομμάτια, προοιμιάζει, υποβάλλει, τρέχει γιὰ προγράμματα, δανεῖζεται ρούχα, κουβαλεῖ ἐπιπλα ἀπὸ τὸ σπίτι του, μαλλώνει μὲ μοδίστρες, πιάνεται μὲ καπελοῦδες, μπατσιζεῖ λούστρους καὶ ἕνα τέταρτο πρὸ τῆς παραστάσεως ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι προβληματικὴ ἢ παράσταση. Ἐπρόκειτο νὰ δοθῆ στοῦ Δημοτικὸ Θεάτρο τὸ «Ὀνειρο» τοῦ Δ' Ἀννούτζιο καὶ μιὰ κωμωδία. Στὸ πρῶτο θὰ ἔπαιζε ἡ δεσποινίδα τότε Θεῶν Δρακοπούλου, στὸ δεύτερο ἡ Κυβελίτσα. Μέσα σ' ἕνα τέταρτο τῆς ὥρας ἔγιναν, ὅσα θὰ ἔπρεπε νὰ γίνουν σὲ δεκαπέντε μέρες. Ἡ αὐλαία ἀνοίγει καὶ τὸ κοινὸ χειροκροτεῖ μιὰν ἀποκάλυψη. Πού εἶναι ἡ στομφώδης ἀπαγγελία, πού οἱ δούλες οἱ μεταμορφωμένες σὲ μαρκησίες, πού τὰ τσαλακωμένα ρούχα, πού τὰ σκονισμένα παπούτσια, πού τὰ ἐπαρχιώτικα σαλόνια, πού τὰ καπελωμένα κεφάλια «ὑπὸ στεγνῶν», πού ἡ ξεμαλλίारा ὑπηρεσία, πού οἱ πυργοδέσποινες πού σαλιόνουν τὰ δάχτυλά τους γιὰ νὰ γυρίσουν τὰ φύλλα τοῦ βιβλίου, πού οἱ φτύνοντες στὸ πάτωμα jeunes premiers, πού τὰ μερικέτια τοῦ καλοῦ παλιοῦ καιροῦ. Ὅλα εἶχαν χαθεῖ καὶ εἶχαν χαθεῖ ἀνεπιστρεπτεῖ.

Ἡ «Νέα Σκηνή» εἶχε κάμει τὴν ἐπίσημη ἐμφάνισή της. Ἐμφάνιση, πού γιὰ ὅσους ἤξεραν τὰ πράγματα, ἦταν καθαρὴ ταχυδακτυλουργία.

Ἐτοιμασθῆτε τώρα γιὰ τὴν «Ἀλκηστη». Ὁ ἄφογος καθαρευουσιάνος τῆς κόγχης τὴ μεταφράζει ὁ ἴδιος σὲ σπαρταριστὴ δημοτικὴ, χωρὶς νὰ λογαριάζῃ τὸν κ. Μιστριώτη. Προικισμένος μὲ τὴν ἐξαιρετικὴ ἀντίληψη, καὶ τὴ μεγάλη μόρφωση πού τὸν ἔκανε νὰ προσανατολιζέται εὐκόλα σὲ ὅλα τὰ μεγάλα ζητήματα, μυήθηκε ἀπὸ μιὰ μέρα σὲ ἄλλη ὄχι μόνον στὴν ἔννοια τῆς γλωσσικῆς ἀλήθειας, ἀλλὰ καὶ γενικώτερα στὴν πλαυτέρη ἰδεολογία τοῦ γλωσσικοῦ κινήματος. Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν ἀριστοκρατικὴ ἰδιοσυγκρασία, πού μακρὰ ἀπ' τὴν Ἑλλάδα ἔχει τὴν καθαρῶστα του σὰν τίτλο καὶ οἰκόσημο, βλέπει πὼς οἱ τίτλοι αὐτοὶ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ γνωρίσματα ἀστικῆς, μπουρζουαστικῆς, πτωχαλαζονείας, νοιώθει ὅλον τὸ γλωσσικὸ Μπαβαρισμὸ καὶ θέλοντας νὰ μείνῃ ἀριστοκράτης γίνεται δημοτικιστῆς. Ἀπὸ τὴν «Ἀλκηστη», ὡς τὴ μετάφραση τοῦ βιβλίου τῆς Ἀυτοκρατορίσσης, ὡς τὴ μετάφραση τῶν «Ὀρφικῶν Τραγουδιῶν», ὡς τὰ «Τρία Φιλιά», ὡς τὴν «Κερένια Κούκλα» εἶναι καὶ μένει πιά ὁ ἴδιος — δημοτικιστῆς ἀπὸ πεποίθησι καὶ ἀπὸ καλλιτεχνικὴ ἀνάγκη.

Ἄς ξαναγυρίσωμε ὅμως στὴ «Νέα σκηνή». Ἡ ἐπίσημη ἐμφάνισή της καθ' αὐτὸ γίνεται μὲ τὸ θρίαμβο τῆς «Ἀλκήσιδος». Μὲ ὅλη τὴν ἀντίδραση πού γεννήσανε τὰ νέα δαιμόνια, ὅσοι βρεθῆκανε στὴν παράσταση αὐτὴ ἀντικρύσανε μιὰν ἀποκάλυψη. Πρῶτὴ φορὰ ἀρχαία τραγωδία, εἶχε παρουσιασθεῖ τόσο ζωντανεμένη, τόσο σπαρταριστὴ ἀπὸ τὴ ζωὴ, καὶ τὸ ἀρχαῖο τραγικὸ δαιμόνιο πρῶτὴ φορὰ βρισκότανε τόσο κοντὰ μας καὶ τόσο μέσα μας. Τὸ θαῦμα αὐτὸ ἦτανε ὀλόκληρο Χρηστομάνειο θαῦμα, ἀπ' τὸ λόγο τῶν ἡρώων ὡς τὸ τελευταῖο χλωρὸ κλαδί πού εἶχε στήσει ἐκεῖ μέσα ὁ Χρηστομάνος, ὡς τὸ ρόπαλο ἀκόμη τοῦ Ἡρακλῆ, πού τὸ εἶχε σκαλίσει μὲ τὰ χέρια του. Μιὰ ὥρα πρὶν ἀπ' τὴν παράσταση, θέλοντας νὰ δείξῃ πὼς ἕνας Ἡρακλῆς συγκόμει τὸ ρόπαλό του, τὸ ἀρπάζει ἀπ' τὰ χέρια ἐνὸς γιγαντόσωμου ἡθοποιοῦ καὶ ἐνῶ ὅλοι γύρω φοβοῦνται τὸ γελοῖο, ὁ πυγμαῖος αὐτὸς ἀνασηκώνει τὸ ρόπαλο μὲ Ἡρακλεία χειρονομία καὶ δύναμη καὶ τὰ σανίδια τῆς

σκηνῆς τρίζουν ἀπ' τὰ βήματά του. Δείχνει πὼς ἐνσαρκώνονται οἱ ρόλοι, ὅταν ἐνσαρκώνονται οἱ ιδέες. Κι' ἀπὸ μεγάλος δάσκαλος τῆς τέχνης τοῦ ἡθοποιοῦ, μιὰ στιγμὴ πρὶν ἀπ' τὴν παράσταση, φανερόνεται ἀκόμη μιὰ φορὰ ὁ σκηνοθέτης, μὲ τὸ ἴδιο τὸ ρόπαλο. Τὸ ξύλο τοῦ φαίνεται λεῖο καὶ μαλθακὸ στὴ λαβὴ του.

— Αὐτὸ εἶναι κουπί! ὀλολύζει. Δὲν εἶναι ρόπαλο...

Ἄρπάζει ἕναν κολοκοτρόνη, πελεκάει βιαστικά τὸ ξύλο, ὕστερα σκύβει, βρέχει τὰ δάχτυλά του, τὰ σέρνει ἀπάνω στὰ πόδια του καὶ πασσαλιβεῖ τὸ ρόπαλο μὲ τὴ μογιὰ τῶν παπουτσιῶν του.

— Ἀνοῖξετε τώρα!

Καὶ κρῦβεται εὐχαριστημένος στὰ παρασκηνία.

Τὰ ἴδια γίνονται ἀργότερα στὸ «Κράτος τοῦ Ζόφου», σὲ ὅλα τὰ μεγάλα ἔργα πού ἀνεβάζει ἡ «Νέα Σκηνή». Μόνος πιά ὁ Χρηστομάνος μὲ τὴ Σκηνή του, χορηγός, θεατρῶνης, μεταφραστῆς, δάσκαλος, σκηνοθέτης. Νομίζει κανεὶς πὼς εἶχε μαζέψει ἐπιτηδες τόσους ἀνθρώπους γύρω του, γιὰ νὰ δείξῃ κατόπι πὼς μοναχὸς αὐτὸς μπορούσε νὰ κάνῃ ὅ,τι δὲν ἔκαναν ὅλοι οἱ ἄλλοι μαζῆ. Καὶ τῷδεξε. Ἀπ' τὴν πλειάδα τῶν ἀνίδεων μυστῶν του, ὅπου καὶ δυὸ ποιητῆς ὁ Ἄγγελος Σικελιανὸς καὶ ὁ Σωτήρης Σκίπης, ἔβγαλε σὲ λίγο καιρὸ ἡθοποιοῦς, πού τιμοῦν ἀκόμα τὸ Ἑλληνικὸ θέατρο καὶ πού γίνηκαν δάσκαλοι στοὺς πῖο καινούργιους καὶ ἴσως ἀκόμα καὶ σὲ μερικοὺς ἀπὸ τοὺς παλιούς. Οἱ πρῶτοι ὅμως ἐνθουσιασμοὶ τοῦ κοινοῦ περνοῦν, τὸ ἀνώτερο δραματολόγιο τῆς «Νέας Σκηνῆς» δὲν τραβάει πιά τὸν κόσμο, τὸ ὄνειρο τῆς Κόγχης, μὲ ὅλη του τὴ σχετικὴν ὑποχώρηση πρὸς τὴν πραγματικότητα τῆς γύρω καλαισθησίας, κινδυνεύει νὰ χρεωκοπήσῃ. Ἡ στοργὴ τοῦ πατέρα πληγώνεται. Εἶναι ἔτοιμος γιὰ νέες υποχωρήσεις, ἀπίστευτες ἀλήθειαι. Ὁ Χρηστομάνος ὅμως ἤθελε μὲ κάθε μέσο νὰ σύρῃ πίσω τὸν δῆμον, νὰ κατεβῆ μαζῆ του ὅλα τὰ σκαλοπάτια τοῦ γούστου του γιὰ νὰ μπορέσῃ ἴσως ἔπειτα νὰ τὸν ἀνεβάσῃ πάλι μαζῆ του ὡς τὰ μάρμαρα τοῦ Διονυσιακοῦ Θεάτρου. Ἐδῶ ἦτανε τὸ λάθος του ἢ ἡ ἀδυναμία του. Ἡ «Κοραλία», ἡ «Χωριστὴ Κρεβατοκάμαρη» καὶ τὸ «Ξυνὸ Φροῦτο», μιὰ φορὰ κ' ἔκαμαν κατοχὴ τοῦ νέου θεάτρου, παρουσιάσθηκαν στὰ μάτια σὰν ἡ ἐπιθυμητὴ ἐξέλιξη τῆς «Νέας Σκηνῆς» καὶ σὰν ὁ ὀριστικὸς τύπος, τοῦ ἀριστοκρατικοῦ θεάτρου. Τὸ γλύστρημα εἶχε γίνε. Τὸ ἀνέβασμα πιά ἦταν δύσκολο... Ἀποσυρμένος ὁ Χρηστομάνος ἀπ' τὴ «Νέα Σκηνή» — δὲν εἶχε ἀπομείνει πιά ἀπὸ τὸ παλιὸ ὄνειρο παρὰ ἡ ἐπιχειρήσιμη — ξαναγυρίζει στὸ θεάτρο του, σὰν συγγραφέας τώρα, μὲ τὰ «Τρία Φιλιά». Ἐρχεται νὰ τὰ σφηνώσῃ μέσα στὸ ξεπεσμένο δραματολόγιο καὶ ὄνειρεύεται μιὰ μεταστροφή, μιὰ ἀποκατάσταση ἴσως κ' ἕνα θρίαμβο δικῶν του. Δὲν βρῖσκει ὅ,τι περιμένε. Τὰ «Τρία Φιλιά» ἀκολουθοῦν τὴν τύχη ὅλων τῶν ἔργων, πού δὲν εἶναι «Κοραλίαι» καὶ «Ξυνὰ Φροῦτα». Ὅλα τὰ τρῦς ἀκόμα τὰ σκηνικά, πού σκαρπίζετα ὁ δαιμόνιος θεατρῶνθρωπος, πηγαίνουν χαμένα. Κι' ἐτοιμάζεται πάλι νὰ κατεβῆ σκαλοπάτια. Τὸν ἄλλο χρόνον δοκιμάζει νὰ πετάξῃ κατὰμουτρα τοῦ Ἀθηναίου κοινοῦ, ἕνα ἔργο τῆς ἀρεσκείας του καὶ ἀφοῦ θριαμβέψῃ νὰ φτύσῃ τὸ θρίαμβό του στὰ πρῶτα θρανία τῆς πλατείας. Βυσσοδομεῖ τὸν «Κοντορεβιδούλη». Ἡ ὀρμητὴ του ὅμως τὸν ἔκαμε νὰ περάσῃ τὰ σύνορα τῆς ξεπεσμένης καλαισθησίας τοῦ κοινοῦ, νὰ φτάσῃ τὴν ἀηδία, καὶ τὸ κοινὸ, εἴτε γιὰτὶ ἐμάντεψε ἴσως τὴν πρόθεσιν του, εἴτε ἀπὸ φυσιολογικὴ ἀντίδραση, δὲν ἔπεσε στὴν παγίδα. Ὅλα τὰ μα-

ξιλάρια τῆς πλατείας βρεθίκανε μέσα στή σκηνή κι' ὁ Χρηστομάνος ἔφυγε νικημένος, γιὰ νὰ μὴν ξαναγυρίσῃ πιά στὸ θέατρο.

Κι' ἔτσι ἐγεφυρώσαμε τὸ χάος ἀνάμεσα τοῦ ὄνειρου τῆς Κόγχης καὶ τῆς περιπύστου Κοραλίας. Ὅ,τι ἔμεινε ἀπ' τὸ ὄνειρο τὸ γνωρίζουμε ὅλοι καὶ τὸ βλέπομε τριγύρω. Εἶναι πάντα κάτι τι καὶ εἶναι πολὺ καὶ εἶναι ἀρκετὸ γιὰ νὰ σημειώσῃ μιὰν ἐποχὴ στὴν ἱστορία τοῦ Νεοελληνικοῦ Θεάτρου. Ὁ Χρηστομάνος δὲν πέρασε ἀπὸ τὴν καινούργια μας σκηνή, χωρὶς νὰ φήσῃ κάτι τι. Καὶ μὲ τὴν ἱκανοποίησιν αὐτὴ κατέβηκε στὸν τάφο.

*

Αὐτὸς εἶναι ὁ σύντομος, θλιβερὸς καὶ γεμάτος ἀπὸ ἀντιθέσεις, περίπατος ἐνὸς γόητος ἀνάμεσα ἀπ' τὴν Ἀθηνεὶκὴ ζωὴ. Πέρασε, χιτίζοντας καὶ γκρεμίζοντας, ἀνάμεσα ἀπὸ θαυμασμούς, μίση, λατρεῖες, εἰρωνεῖες, τσακώματα, σκάνδαλα, κ. α. ν. κ. α. ν., γοητεῖες καὶ ἀπογοητεύσεις. Ἦτον ὁμως ἓνα πέρασμα ἰσχυροῦ. Ἡ φούχτα αὐτῆ τοῦ κακοπλασμένου ἀνθρωπίνου πηλοῦ ἐγένισε τὴν Ἀθῆνα μὲ τὸν ὄγκο τῆς, τὸ ἀνάστημά τῆς καὶ τὴ χειρονομία τῆς. Γιὰ πολὺν καιρὸ ὁμως θὰ αἰσθανόμαστε ὅτι κάτι μᾶς ἔλειψε ἀπ' τὴ ζωὴ μας καὶ ὅτι ἡ Ἀθῆνα, χωρὶς τὸ Χρηστομάνο, εἶναι ἄδεια ἀπὸ κάτι τι πλούσιο καὶ δυνατὸ καὶ ὄρατο.

Μὰ καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμα θὰ μείνῃ πίσω του. Τὸ Χρηστομάνειο πρόβλημα, ἡ περίπλοκη ψυχολογία τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ, τὸ μυστήριον τῆς ψυχῆς του καὶ τῆς σάρκας του. Ὁ ἀνθρώπος, ὁ ἀδύνατος καὶ ὁ δυνατός, ὁ ἀσχημὸς καὶ ὁ ὄρατος, ὁ κακὸς σὰν πνεῦμα πονηρὸ κι' ἀγαθὸς σὰ βρέφος, ὁ περήφανος κι' ὁ ταπεινός, ὁ ἀριστοκράτης κι' ὁ ἀστός, ὁ ἰδεολόγος κι' ὁ θετικιστὴς, ὁ ἀσκητὴς κι' ὁ ἀνθρώπος τῆς ἀγορᾶς, τὸ ἀγριολούλουδο τοῦ βουνοῦ καὶ ἡ τριμμένη δεκάρα, ὁ ἱερεὺς τοῦ Διονυσιακοῦ Θεαίτρου καὶ ὁ ταπεισιέρης τῆς «Νέας Σκηνης», ὁ λευκὸς ἄγγελος καὶ ὁ μαῦρος Σατανᾶς, θὰ μείνῃ πάντα ἓνα ἀπὸ τ' ἄλλα προβλήματα ποὺ μᾶς παρουσιάζει τὸ ἀνθρώπινο θαῦμα. Μιὰ ἐξήγησις θὰ χωροῦσε ἴσως : Ἡ γυναικεία του φύσις κι' ὁ ὕστερισμός του. Τὸ αἰώνιο γυναικεῖο πρόβλημα εἶναι καὶ τὸ Χρηστομάνειο πρόβλημα. Ὅταν οἱ γυναῖκες ἀποφασίσουν νὰ μᾶς ἐξηγήσουν τὸ αἶνιγμα τῆς ψυχῆς τους, τότε ἴσως θὰ λυθῇ καὶ τὸ Χρηστομάνειο αἶνιγμα. Ἀλλὰ οὔτε καὶ τότε ἴσως. Γιατὶ ὁ Χρηστομάνος ἦτανε κάτι τι συνθετώτερο ἀπ' τὴ γυναῖκα καὶ χρειάζεται ἴσως ν' ἀνατρέξουμε στὴν Ἑλληνικὴ Μυθολογία, γιὰ νὰ βοηθήσουμε τὴν ἐρευνα μας. Πολὺ φοβοῦμαι ὅτι ὁ γόης αὐτός, ποὺ βρέθηκε μεταξὺ μας, εἶναι ἓνα καθυστερημένο, πλούσιο δαίμονα τοῦ ἀρχικοῦ κράματος τῶν φύλων, ποὺ ἦτον ὁ μυθικός Ἄνδρόγυνος, πρὶν χωρισθῆ ἀκόμα τὸ ἄρρεν ἀπὸ τὸ θῆλυ, μὲ τὴν ὄρατα κατὰρα νὰ ζητῇ αἰώνια τὴν ξανασύνθεσίν του στὴν πρώτη του μορφῇ. Ἡ Μυθολογία δὲν μᾶς ἔδωκε βέβαια τὴν ψυχολογία τοῦ Ἀνδρογόνου. Ποιὸς ξέρει ἂν δὲν μᾶς τὴ δίνει ὁ Χρηστομάνος, μὲ τὸ πλούσιο αἶνιγμα τῆς ψυχῆς του.

Γιὰ τὴν ὥρα δὲν ἔχομε παρὰ τὰ φτωχὰ μέσα, μὲ τὰ ὅποια βολλίζοντα τὰ ἀνθρώπινα βῆθη. Ἄς ζητήσωμε τίς προγονικὰς ἐπιρροὰς, τίς influences ancestrales. Ὁ ἀγαπητός μου κ. Δ. Καμπούρογλους, ὁ μοναδικὸς Ἀθηναϊοδιδάχτης, ποὺ δίνει μερικὰς πολὺτιμες πληροφορίες γιὰ τοὺς προγόνους τοῦ Χρηστομάνου. Φρονεῖ ὁ κ. Καμπούρογλους, ὅτι τὴν ἐρευνητικὴν καὶ μελετητικὴν φλέβα τὴν ἐκληρονόμησε ἀπ' τοὺς Χρηστομάνους, καὶ πάλι τὸ δη-

κτικό, τὸ σατυρικό, τὸ ἐτοιμολόγο, τὴ μυστικοπάθειά του ἀκόμα, ἀπ' τοὺς Βενιζέλους, τοὺς μητρικούς του προγόνους. Δυὸ ἦσαν οἱ κλάδοι τῶν Βενιζέλων τῶν Ἀθηνῶν, οἱ ὅποιοι εἶχαν κι' ἀπάνω στοὺς τάφους των τὸ δικέφαλο αἰετό, ὡς ἀπόγονοι «ἐκ θηλυγονίας» τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀθηναίων Παλαιολόγων. Οἱ οἰκογένειες αὐτές, πρὶν διακλαδοῦν, ἔδωκαν στὴν Ἑλλάδα μιὰ σειρά λογίων καὶ μιὰν ἀγία, τὴν ἀγία Φιλοθέη. Ὁ Κωνσταντῖνος Χρηστομάνος κατεβαίνει ἀπ' τὸν Προκόπιον Βενιζέλο, ἄρχοντα καὶ δημογέροντα τῶν Ἀθηνῶν στὰ 1821. Ὁ Προκόπιος Βενιζέλος εἶχε δυὸ γιουὺς : τὸν Νικόλαον Κοδρικᾶν Βενιζέλον καὶ τὸν Γιαννακὸν Βενιζέλον. Καὶ τέσσερες θυγατέρες. Ἡ μιὰ, ἡ Ἄρτεμις, ἔγινε σύζυγος τοῦ Γεωργίου Γενναδίου, ἡ ἄλλη, ἡ Αἰκατερίνη, τοῦ Κυριακίδη, ἡ ἄλλη, τοῦ Γρηγορίου Σούτσου, καὶ ἡ ἄλλη, ἡ Ἀθηνᾶ τοῦ ἀρχιάτρου Λινδεργιάγου. Κόρη τοῦ Λινδεργιάγου εἶναι ἡ μητέρα τοῦ Χρηστομάνου. Ὁ κ. Καμπούρογλους στὴν ἀνάμειξη αὐτῆ, ποὺ ἔγινε μὲ τὸ ἀπὺ Ἀθηνεὶκο καὶ τὸ πρᾶο Μπαβαρικὸ αἷμα, στοὺς προγόνους τοῦ Χρηστομάνου βρίσκει τὴν ἐξήγησιν τοῦ ψυχικοῦ κράματος τοῦ Κωνσταντίνου. Βρίσκει ἀκόμη καταπληκτικὴ ὁμοιότητα τοῦ τελευταίου μὲ τὸν Ἀναστάσιον Γεννάδιο. Κάποτε, ποὺ στὴν ὑπογραφή τοῦ συμβολαίου τῆς «Νέας Σκηνης» ὁ Χρηστομάνος, πρῶτος ἐνδιαφερόμενος, ἔφτασε τελευταῖος στὸ συμβολαιογράφον, ὁ Καμπούρογλους τοῦ θύμησε τὴν ὁμοιότητά του αὐτῆ μὲ τὸν Γεννάδιο, ποὺ πάντα τοῦ ἄρεσε νὰ τὸν περιμένουν. Ὁ Χρηστομάνος θύμησε καὶ δὲ δέχτηκε τὴν ἀναλογία. Δὲν ἔχω πρόχειρον τὸ συναξάρι τῆς Ἀγίας Φιλοθέης, τῆς Ἀθηναίας ἀγίας ποὺ λατρεύεται στὸ συμπαθητικὸ ἐκκλησιδάκι τῆς Καλογραΐδας. Ἡ χαρακτηριστικὴ ὁμως μυστικοπάθεια τοῦ Χρηστομάνου, κάποια ἀσκητικὴ του τάσις, ποὺ τὴν νικοῦσε ἀπ' τὸ ἄλλο μέρος ἓνα δαιμόνιο ἐνεργείας, τὸ βλέμμα τοῦ ἀκόμα τὸ ἀπερίγραπτο, βλέμμα ὀσίου ὑψωμένου στὸν οὐρανόν, ἡ δίψα τοῦ μαρτυρίου μέσα στὴ ζωὴ, ποὺ ἦταν ἡ μεγάλη του δίψα, ἄφιναν νὰ πιστευθῇ, ἔστω καὶ σὰν ποιητικὸ πλάσμα, ὅτι σταγόνες μαρτυρικοῦ αἵματος κυκλοφοροῦσαν μέσα στὶς φλέβες του.

Ἀλλὰ μήπως καὶ ἡ δική του ζωὴ δὲν ἦταν ἓνα ἀδιάκοπο μαρτύριο, σκεπασμένο μὲ ρόδα, μὲ τὰ ρόδα, ποὺ ὁ ἴδιος ξεφύλλιζε ἀπάνω στὸ σταυρὸ του ; Ἄν δὲ μαρτύρησε γιὰ τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ, ὅπως ἡ μακρυνὴ του πρόγονος, μαρτύρησε γιὰ μιὰν ἄλλη γλυκειὰ καὶ αἰώνια θεότητα, τὴν Ὁραιότητα. Πλασμένος γιὰ τὴ λατρεία τῆς, ἦταν καταδικασμένος ἀπὸ τὸ φθόνον τῶν θεῶν, νὰ σέρνῃ μάζη του τὴν ἀρρυθμία καὶ τὸ λάθος. Ὁ ἐχθρὸς τῆς πίστεώς του ἦτον ὁ ἴδιος ὁ ἑαυτός του. Τραγικώτερη μοῖρα δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ, ἀλήθεια ! Καὶ ἡ ζωὴ του πῆρε τὸ μοιραῖο δρόμον, ποὺ τῆς χάραξε ὁ ἴδιος. Νὰ δημιουργῇ δηλαδὴ ἀδιάκοπα γύρω του ὁραιότητες, γιὰ νὰ λατρεύῃ μέσα σ' αὐτὲς τὸν ἑαυτό του. Ἐνας ἐγωϊσμός ἴσως. Ἀλλὰ τί μελαγχολικὸς καὶ δακρυσιμένος ἐγωϊσμός !

Μικρὰ ἀλλὰ πολὺτιμα στοιχεῖα ὄλα αὐτὰ γιὰ νὰ λυθῇ τὸ Χρηστομάνειο πρόβλημα. Ὁ ψυχολόγος ὁμως ποὺ θὰ τὸ ἐρευνήσῃ πλατύτερα μιὰ μέρα, ἀπ' αὐτὰ κι' ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ Χρηστομάνου, τὸ πνεῦμα τὸ σκορπισμένο τόσο ἄφθονα γύρω μας, θὰ μπορέσῃ ἴσως νὰ τὸν ἀναστυλῶσῃ στὴν τελειωτικὴν του μορφῇ.

Ὡ ! τὸ πνεῦμα αὐτό. Ἄς κατεβοῦμε λιγάκι στὸ ἀδαμαντωριχεῖο κι' ἄς ἀνεβάσωμε στὸ φῶς λίγα ἀπ' τὰ πλούσια διαμάντια του.

Μικρὸ παιδί ὁ Χρηστομάνος — ψυχούλα ρομαντικὴ καὶ τυραννικὴ ἀπὸ τότε — ἔχει δικὰ του παιγνίδια. Μαζεύει τὰ ἄλλα παιδάκια, φκιάνει ληστοσυμ-

μορίες και γίνεται άρχηγός τους. Αιχμαλωτίζουν άλλους μικρούς λόρδους. Ζητούν λύτρα και τα λύτρα δεν έρχονται. Τότε ο άρχηγός προστάζει να στάξουν άπάνω στα χείλια του αιχμαλώτου τρεις σταλαγματιές, όχι ζεστό λάδι, αλλά από ένα έξευτελιστικό ύγρό.

Ο Ιπποτισμός του μεγαλώνει με τον καιρό. Νέος τώρα, αισθάνεται πώς του λείπει ο μανδύας και το ξίφος. Όνειρεύεται ν' αγοράση ένα παλιό κάστρο της Πελοποννήσου, το κάστρο του Clairmont, το Κλωμούτσι, κοντά στις Πάτρας και να εγκαταστηθῆ εκεί, πυργοδεσπότης, με Ιπποτική ακολουθία, μέσα σε πανοπλίες και παλιά μεσαιωνικά έπιπλα. Δέ σταματάει όμως στη φαντασία του αυτή. Κάθε φορά που ταξιδεύει στη Βενετία, γυρεύει να μάθη ποιά δουκικά παλάτια βρίσκονται για πούλημα. Τα επισκέπτεται σαν αγοραστής, ζητεί πληροφορίες, κάνει διαπραγματεύσεις. Έπειτα φεύγει ευχαριστημένος.

— Έρετε γιατί το κάνω ; Θέλω νάχω για μιá στιγμή την αίσθηση πώς έγινα κύριος και αφέντης μέσα σ' ένα palazzo ducale !

Ο ρομαντισμός του αυτός — που κάποτε ή παρεξήγηση τον πέρνει για κενοδοξία — τον σπρώχνει να καταρτίση το Έλληνικό Άρχοντολόγιο, ένα libro d'oro της Έλληνικής ευγενείας και να μοιράση τίτλους στον έαυτό του και τους άλλους, πρώτα—πρώτα όμως να έπισημοποιήση τους δικούς του. Γυρεύει τη συνεργασία του κ. Καμπούρογλου και του Πλάτωνος Ροδοκανάκη κι' αρχίζουν μυστικά την ανάδιψη των άρχείων. Βρίσκονται στο Α. Υπάρχουν στο ψηφίο αυτό δογκαρέσσες Άργυροπούλου. Ο Χρηστομάνος στέργει να καταχωρηθῆ μαναχά μία άπ' αυτές. Την άλλη μέρα μετανοεί.

— Δεν τῆ σβύνουμε κι' αυτή, κύριοι ;

Και την έσβυσε.

— Πρέπει να περιορισθούμε, προσθέτει, στην ευγένεια του αίματος.

Άλλά είναι πασίγνωστο ακόμα και χαρακτηριστικό για την ειδική αυτή ψυχολογία του Χρηστομάνου, το μυστικό της κορώνας. Αγοράζει μια μέρα από το Δημοπρατήριο μιάν άρχαία κορώνα Φραγκοπαναγιάς. Την ντύνει με κόκκινα βελούδα και τη φορεῖ, κρυφά άπ' τα μάτια του κόσμου, για τη δική του πάλι ευχαρίστηση.

— Τῆ φορῶ, όταν εργάζομαι, και θαρρῶ πώς εἶμαι βασιλεὺς και μου κατεβαίνουν βασιλικές σκέψεις... Κ' εργάζεται «έστεμμένος». Κάθεται στη μεγάλη δρυῖνη πολυθρόνα του, με το ψηλό έρεισίνωτο, που άπάνω είναι στολισμένο, σε κόκκινο φόντο, με γαλάζιες γραμμές, το οικόσημό του με τα δυό λεοντάρια.

Έννοείται οτι το Libro d'oro έμεινε στο Άλφα. Του Χρηστομάνου του έφτανε ή ευχαρίστηση να αισθανθῆ για μιá στιγμή έπισημοποιημένη την ευγένειά του, όπως του έφτανε να διαπραγματεύεται μονάχα τα Βενετικά παλάτια.

Οι φιλολογικοί του καυγάδες είναι γεμάτοι θαυμάσια έπεισόδια. Ένας τόμος δέ θα μπορούσε να τους χωρέση. Ο άγαπητός μου Ξερόπουλος ξέρει κάτι και όλοι μας ξέρομε άλλο τόσο. Άλλά ο καυγάς του με τον κ. Πλάτωνα Ροδοκανάκη, ένα τάλαντο τόσο συγγενικό με του Χρηστομάνου, στο σενσουαλισμό και τη γλιδῆ του ύφους, ο καυγάς αυτός που έφτασε στην περίφημη και μοναδική στα χρονικά φιλολογική δίκη, κρατεί ώρισμένως τα πρωτεία. Ο κ. Ροδοκανάκης είχε διαβάσει κάποτε σε φιλικό κύκλο, όπου

καλεσμένος ἦτον και ο Χρηστομάνος, το «Βυσσινί Τριαντάφυλλο». Όταν παίχτηκαν τα «Τρία Φιλιά», ο κ. Ροδοκανάκης σπύδει να διαμαρτυρηθῆ προς φίλους του με ταυτόσημα γράμματα, οτι ο ευέλπις, τα τριαντάφυλλα και τα φιλιά του Χρηστομάνου είναι παρμένα από το «Βυσσινί Τριαντάφυλλο». Ο Χρηστομάνος μαίνεται. Φεύγει για το Βόλο να συναντήση τον ύβριστή του. Στη Χαλκίδα μαθαίνει, οτι έφυγε για την Άθήνα. Ξαναγυρίζει κι' αυτός. Αρχίζει ο πόλεμος στις έφημερίδες. Έρχεται ύστερα ή καταγγελία «έπι δυσφημίσει». Ο Χρηστομάνος πηγαίνει μόνος του στού αντίδικου του και τον οδηγεί στο Ειρηνοδικείο της Β. Πλευράς.

— Έλα να καταθέσης ! Έλα γρήγορα ! Πρόσεξε καυμένη τι θα πῆς. Άν τολμήσης να καταθέσης πώς σ' έκλεψα, θα σου άποδείξω, καυμένη, πώς όλο σου το έργο είναι κλεμένο από τα «Τρία Φιλιά».

Καταθέτουν όλοι. Ο Παλαμιάς επιτέλους με σοφά παραδείγματα πείθει τον άνακριτή, οτι κατηγορία λογοκλοπής, έστω και αν ύπάρχη κάποια μίμηση ή έπιροή, δεν μπορεί να σταθῆ και ή ύπόθεση τελειώνει εως εδῶ.

Άλλά ο Χρηστομάνος δεν τελειώνει με τον κ. Ροδοκανάκη. Ο τελευταῖος τυπώνει το «De Profundis» στον ίδιο καιρό με το «Βιβλίο της Αυτοκρατείας». Το «De Profundis» βγαίνει προτῆτερα με κίτρινα και πράσινα έξώφυλλα και μ' ένα δελφίνο για έμβλημα, σύμβολο της σκέψης που ανεβαίνει «έκ βαθέων». Μά το δελφίνο είναι και σύμβολο της Αυτοκρατορίσας κι' ο Χρηστομάνος το έχει έτοιμο για το δικό του έξώφυλλο. Το χρώμα πάλι του έξωφύλλου είναι το ίδιο με το δικό του, που τάχει παραγγείλει τηλεγραφικῶς στην Ευρώπη. Μεγαλύτερη συμφορά δεν μπορούσε να φαντασθῆ ο Χρηστομάνος. Τρέχει σαν τρελλός.

— Μ' έκλεψε, μ' έκλεψε αυτός ο άθλιος. Όλα μου τα κλέβει. Και τα έξώφυλλά μου ακόμα ! . . .

Και ύστερα με το μελαγχολικώτερο τόνο.

— Μόνο την καμπούρα μου δεν μου κλεψε ακόμα !

Γίνεται άλλοτε παιδάκι και γυναικούλα παραπονιάρια.

Ο κ. Γ. Λαμπελέτ του στέλνει το βιβλίο των στίχων του κι' αυτός του άπαντῆ.

«Μολονότι δεν εἶμαι από κείνους που άφιερώνετε τα ποιήματά σας, φαίνεται πώς εἶμαι ένας από κείνους, που θέλετε να τα διαβάσουν. Κι' αυτό μου άρχει ! »

Άπο τον ίδιον όμως, ύστερα από το μάλωμα της «Νέας Σκηνης» ζητεῖ, σαν κακιομένη έρωμένη, να του επιστρέψη ένα βιβλίο που του χάρισε.

«Σας παρακαλῶ να μου επιστρέψετε το βιβλίο μου. Δεν έννοῶ νάχουν βιβλία μου, παρὰ μόνο οι άνθρωποι, τους όποιους εκτιμῶ κι' αγαπῶ. Να μου επιστρέψετε μαζί και οτι άλλο σας έχω δώσει... »

Έννοείται οτι δεν του είχε δώσει τίποτε άλλο.

Άλλά τί είναι ή μαγία του με την τυπογραφικήν έντέλεια τῶν έργων του ; Έχει την αίσθηση των τυπογραφικῶν άρμονιῶν ἀλά Μαλλαρεμῆ κι' έχει ολόκληρο σύστημα στίξεως δικό του. Ένα κόμμα χαλασμένο τον κάνει δυστυχή.

— Αυτοὶ οἱ τυπογράφοι ! Έχετε ένα κόμμα, στο τύπομα του φεύγει ή ούριτσα του και γίνεται τελεία . . . Έρετε τί φοβερό πράγμα που εἶναι ;

Ο Βαλλέτ, ο διευθυντής του «Mercure de France», ξυπνῶ τρομασμένος στις τρεῖς άπ' τα μεσάνυχτα για να δεχτῆ ένα έπειγον τηλεγράφημα. Είναι

του Χρηστομάνου και ζητεί να διορθωθῆ ἓνα τυπογραφικὸ λάθος και νὰ τοῦ ἀπαντήσουν, ὅτι διορθώθηκε. Ἀπάντησι πληρωμένη!

Γιὰ τὰ πειράγματα τῶν Ἀθηναίων συναδέλφων του, λέει τὸ ἀμίμητο:

— Θαρρεῖτε, καῦμένοι, πῶς εἶμαι τὸ πετοῖ τοῦ ξουραφιοῦ και θέλετε ν' ἀκονίσετε ἀπάνω μου τὸ πνεῦμα σας. Ἄδικα ὁμως. Ὅσο και νὰ τρίβετε τὰ ξουράφια σας δὲν κόβουν.

Ἄλλὰ και τὶ ἀγγελικὸς στίς ὄρες του. Μὲ τὸν Περικλῆ Γιαννόπουλο εἶναι μαλλωμένος. Ἐνα πρωὶ τὸν βλέπει στοῦ Ζαχαράτου. Φωνάζει τὸ γκαρ- σόνι, παίρνει ἓνα τριαντάφυλλο ἀπὸ τὴ μπουτονιέρα του και παραγγέλλει:

— Δῶσε το σ' αὐτὸν τὸν ὄρατο κύριο ἐκεῖ κάτω. Πές του ὅτι τοῦ τὸ στέλνει ὁ κ. Χρηστομάνος.

Ὁ Γιαννόπουλος ἔτρεξε ἀπάνω του. Ἀγκαλιάστηκαν και φιλήθηκαν.

— Εἶναι μερικοὶ ἄνθρωποι, λέει ἄλλοτε, ποὺ ἐνεργοῦν ἀπάνω μου σὰν Ἴηλιοι. Φέρνουν μιὰν ἄνοιξη μέσα μου!

Γιὰ τὸν Ἀλέκο Μαυρουδῆ ἔλεγε πῶς ἔχει μάτια προβάτου. Κάποτε ὁ Μαυρουδῆς φόρεσε ἓνα πράσινο χνουδωτὸ ἐπανωφόρι. Τὸ συναντᾷ στὴν ὁδὸ Σταδίου και τοῦ λέει:

— Τώρα, καῦμένε Μαυρουδῆ, δὲ θάχης πιά ἔξοδα διατροφῆς. Εἶσαι μέσα στὸ λιβάδι!

Ὁ ἀσθενικὸς αὐτὸς ἀνθρωπάκος γίνεται κάποτε ἥρωας. Μιὰ νύχτα κατεβαίνει στὸ πρὸς το ο ν, ὅπως τὸ ὀνομάζε, τοῦ σπιτιοῦ του, νὰ προπέμψῃ τὸ Ροδοκανάκη. Ἀκούονται φωνές στὴ γωνιά τῆς ὁδοῦ Φειδίου. Ὁ Ροδοκανάκης διατάζει. Αὐτὸς ὀρμᾷ και κατορθώνει νὰ κατατροπώσῃ μοναχὸς του τοὺς κλέφτες ποὺ εἶχαν πηδήσῃ σ' ἓνα σπίτι, κατοικημένο ἀπὸ γυναῖκες.

— Δειλέ, δὲν τρέπεται, λέει κατόπιν στὸ Ροδοκανάκη. Ἐφυγες! Εἶδες τί ἔκαμα ἐγώ;

Και ὀπτασιαστής.

Μιὰ εὐγενικὴ κόρη τῶν Ἀθηναίων, ἡ ὀμορφιά και ἡ χάρη ἀδελφωμένες, μαραινεται στὴν ἄνοιξη τῆς ζωῆς. Ὁ Χρηστομάνος λείπει στὴν Εὐρώπη. Τίς ἡμέρες ἀκριβῶς τοῦ θανάτου της μιὰ ἄλλη ἐκλεκτὴ φιλενάδα τοῦ Χρηστομάνου, λαβαίνει ἓνα γράμμα του.

— «Εἶδα κακὸ ὄνειρο γιὰ τὴ δεσποινίδα Μ. Δὲν φαντάζεσθε πόσο εἶμαι δυστυχισμένος κι' ἀνήσυχος. Γράψτε μου σὰς παρακαλῶ γρήγορα μήπως συμβαίνει κἀνενα δυστύχημα. Μήπως πέθανε; Μήπως παντρεύτηκε;»

Ἄλλὰ και τί ὀμορφα, ποὺ παίξει τὸν ἀπογοητευμένο. Τοῦ στέλνω κάποτε μερικοὺς στίχους μου. Και μοῦ ἀπαντᾷ:

«Ἀγαπητὲ Νιρβάνα

Λησιμονημένον ἀπὸ τὰς Μούσας, ἤλθε νὰ μὲ ξυπνήσῃ, μὲ τὴ θλιμένη φωνὴ τοῦ νεροῦ ἢ «Παγὰ Λαλέουσα. Εὐχαριστῶ θερμότερα. Κ. Χρηστομάνος.» Και πῶς παραπονιέται! Ὑστερ ἀπ' τὴ διάσπαση τῆς «Νέας Σκηνῆς» γράφω στὰ «Παναθήναια» ἓνα χαρακτηρισμὸ του και θυμοῦμαι τὰ παλιά. Λαβαίνω μιὰ κάρτα του:

«Dr C. Christomanos — εὐχαριστεῖ θερμῶς γιὰ τὸ ὄρατο μνημόσυνο ἐνὸς φωτεινοῦ παρελθόντος. Διὰ τί ὁμως και εἰς τὴν καρδίαν ἐνὸς ποιητοῦ, ἢ ποιήσις νὰ μὴ συνταντίζεται μὲ τὴν πραγματικότητα και νὰ λατρεύῃ ὁ ποιητής, μόνον ὡς ποιητής, ὅ,τι μισεῖ εἰς τὴν πραγματικότητα».

Ἦτον ἡ ἐποχὴ ποὺ φανταζότανε ὄλους ἐχθρούς του. Κάποτε μὲ προσκαλεῖ γιὰ λίγες ὄρες στὸ περιγιάλι:

«Συμφώνησα μὲ τὸ φίλο Πορφύρα νὰ ἔλθω τὴν Πέμπτη, κατὰ τὰς 5 μ.μ. νὰ σᾶς πάρω ἀπ' τὸ σπίτι του και νὰ κάτσωμε λίγη ὄρα μαζὶ στὸ Πασσαλιμάνι ἢ τὴν πλατεῖαν Ἀλεξάνδρας. Ἐχω τόσον καιρὸ νὰ ξεκουνήσω ἀπ' τὰς Ἀθήνας, ὥστε ἡ ἐκδρομὴ αὐτὴ μοῦ φαίνεται τὸ ἄκρον ὤσιον τῆς ρομάντζας».

Καθὼς ἦταν βυθισμένος στὴν ἐνατένιση τῶν κυμάτων, μοῦ θύμιζε πάντα τὸ θλιβερὸ ἀποχαιρετισμὸ του, φεύγοντας ἀπ' τὴν Κέρκυρα και τὴν Αὐτοκρατορίσα:

«Και τὰ μικρὰ τὰ κυματάκια, ποὺ ὀλοένα χωρὶς τελειωμὸ τρέχανε νὰ ξαναπέσουν ἀπάνω στὴν ἀμμουδιά, σὰν νὰ μὴ μπορούσαν νὰ τὴν ἀποχωρισθοῦν, ἦταν ἀπ' τὴ λαχτάρα τους ὄλα βιαστικὰ κ' εἶχαν ἄλλοῦ τὸ νοῦ τους... και οὐτ' ἓνα δὲ γύρισε νὰ μὲ κυττάξῃ...»

Ἐκεῖνο ὁμως ποὺ εἶναι τραγικὰ παράδοξο, εἶναι ὅτι ἀποφασίζουν αὐτοκτονήσουν μαζὶ μὲ τὸν Περικλῆ Γιαννόπουλο. Ὁ ἓνας ὄρατος, γερός, πλούσιος προικισμένος ἀπὸ τὴ φύση. Ὁ ἄλλος ἀσθενικὸς, ἀδικημένος, βασανισμένος. Και ζητοῦν και οἱ δυὸ μαζὶ τὸ θάνατο. Τί εἶναι λοιπὸν τὸ μυστήριον τῆς ζωῆς; Ὁ Χρηστομάνος ἔχει ἀμφιβολίες γιὰ τὸν Γιαννόπουλο.

— Θὰ σὲ πυροβολήσω πρώτα κ' ὕστερα θὰ σκοτωθῶ ἐγώ.

Πρὶν τὸν πυροβολήσῃ, αὐτὸς χάνεται μέσα στὰ νερὰ τῆς Σαλαμίνας. Ὁ βασανισμένος, περιμένει μὲ καρτερία τὸ τέλος του. Ἡ ζωὴ τοῦ εἶναι γλυκειὰ ὡς τὴν τελευταία της σταγόνα...

Δὲ θάχε τέλος ἡ ἀνεκδοτολογία αὐτὴ. Ἀλλὰ κι' ἀπ' τὸ φτωχότατο μέρος ποῦ, χωρὶς τάξη και σειρὰ, προσπάθησα νὰ συγκεράτσω στίς σελίδες αὐτές, βγαίνει, σὰν παράξενη σιλουέττα, ἡ προβληματικὴ φυσιογνωμία ἐνὸς γόητος. Οἱ ψυχολόγοι ἄς κάμουν τὸ περισσότερο!

*

Ἡ μελέτη τοῦ λογοτεχνικοῦ ἔργου τοῦ Χρηστομάνου δὲν εἶναι θέμα τῶν σελίδων αὐτῶν. Ἀπαιτεῖ ξεχωριστὴ σπουδὴ και προσοχή. Ὁ Χρηστομάνος, πλούσιος ρομαντικὴ φύση, ἐπηρεασμένος ἀπ' τὸν Γερμανικὸ και τὸ Γαλλικὸ συμβολισμό, ἔμεινε στὸ βάθος ὁ φλογερὸς νεορομαντικὸς, μὲ μιὰ ἀνατολίτικη χλιδὴ στὸ ὕφος του. Τὸ «Βιβλίον τῆς Αὐτοκρατείας» ἀπομένει πάντα τὸ χαρακτηριστικώτερο ἔργο. Γιατί τὸ βιβλίον αὐτό, ἓνα ἐκτεταμένο λυρικό ποίημα στὴν οὐσία του, εἶναι περισσότερο «τὸ Βιβλίον τοῦ Χρηστομάνου» και εἶναι μιὰ ποιητικὴ αὐτοβιογραφία κ' ἐξομολόγησι. Ὁ θλιμένος ποιητής, ὕψωσε τὸν πόνο του ὡς τὸν πόνο μιᾶς αὐτοκρατορίσας και τὸν ἔβαλε νὰ μιλήσῃ μὲ αὐτοκρατορικά χεῖλια. Ποτὲ πόνος ποιητῆ δὲν ἔλαβε τὴν ἐξαιρετικὴ αὐτὴ τιμὴ και τὴ μοναδικὴ τύχη.

Τώρα πηγαίνει νὰ τὴ συναντήσῃ. Στὸν ἀσφοδελὸ λεμιῶνα, στίς ἡσυχες ὄχθες τῆς Ἀχερουσίας, ἢ Αὐτοκρατορίσα και ὁ ποιητής, πλάι-πλάι πάλι, πλανημένοι μέσα στίς νοσταλγικὰς σκιὰς, θὰ ξαναδέσουν τὴν πένθιμη σιγαλὴ συνομιλία, ποὺ ἄρχισαν μέσα στίς πρασινάδες τῆς Κέρκυρας και στὰ χιόνια τοῦ Σεμπροῦν.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΕΠΙΘΑΛΛΑΜΙΟ

Τρεῖς ἀδελφές τριπλῆ χαρά,
Τρεῖς ἀδελφές τριπλὸ καμάρι,
Κάποια καρδιά πού λαχταροῦ
Σᾶς βάφτισε : Ροδιᾶς κλωνάρι.

Κ' εἶπα τὴν πρώτην ἀνοιχτὸ
Τριαντάφυλλο μ' ἑκατὸ φύλλα
Γιὰ κάθε φύλλο ξενυχτῶ
μ' ἀπόκρυφην ἀνατριχίλα.

Στὸ ἴδιο ἢ δεύτερη κλωνί
εἶνε μπουμποῦκι διπλωμένο
κάθε καρδιά γι' αὐτὸ πονεῖ
κ' ἐγὼ νᾶνοῖξή περιμένω.

Κ' ἢ πιδὸ μικρὴ . . . — τί νὰ γενῆ !
μ' ὅσα ἢ καρδιά μου ἔχει πάθει ;
κ' ἢ πιδὸ μικρὴ ἢ μελαχρινή,
ἢ πιδὸ μικρὴ εἶταν τ' ἀγκάθι.

3 ΓΕΝΑΡΗ 1909*

Ι. Ν. ΓΡΥΠΑΡΗΣ

¹ Σύμφωνα με μίαν ἀπόφασή μας τὰ ποιήματα θὰ δημοσιεύονται με ἀλφαβητικὴ σειρά τῶν ὀνομάτων ἢ ψευδωνύμων τῶν ποιητῶν.

Η ΣΥΝΤ. ΕΠΙΤΡ.

ΕΛΕΓΕΙΟ ΣΕ ΚΟΡΗ

Ἄχ, τί χαλασμός ἐκεῖνος,
Τί χαμός !
Ἄσπρος τόσο, μήτε κρῖνος,
ὁ λαιμός,

Μήτε ρόδα δυὸ τ' Ἀπρίλη,
Ἐτσι ἄβρά,
Ἄσπρος τὰ γραμμένα χεῖλη,
Τὰ λαμπρά.

Στῶν μαλλιῶν της μπρὸς τὸ πλῆθος,
Ποιὰ νυχτιά,
Τόσο μαύρη, καὶ ποιὸ βύθος
Στὴ ματιά ;

Μὰ καὶ ποιὸ μαργαριτάρι,
Θὲ νὰ διεῖς,
Σὰν τὸ πρόσωπό της, χάρη
Τῆς ἀγῆς.

Ἔω μικρὸ ἓνα κυπαρίσι,
Θὰ δωθῆ,
Σὰν ἐκείνη, νὰ λυγίσει,
Νὰ σταθῆ,

Καὶ νερό, ποῦ κελαρίζει
Χαρωπό,
Τῆς φωνῆς της, νὰ θυμίζει
Τὸ σκοπό ;

Ἄχ, τί χαλασμός ! καὶ χόρια,
Ποῦ μπορεῖ,
Ταῖρι κ' ἢ ψυχὴ, ἢ πανώρια,
Νὰ μὴ βρεῖ ! . . .

ΠΑΡΙΣΙ, 10ΒΡΗΣ 1911

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

ΣΤΗΝ ΑΡΜΟΝΙΑ

ΣΤΟΝ ΑΓΑΠΗΤΟ ΣΥΝΑΔΕΛΦΟ
ΚΩΣΤΑ Ν. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ

Στόν ἔρχομό σου τὸ σεμνὸ τὰ ρόδα
Δὲ βγήκαν τὸ Μαγιάπριλο γιὰ σένα,
Οὔτε τ' ἀστέρια ἐπρόβαλαν στὰ ὕψη
Νὰ σὲ γνωρίσουν.

Κι' ἂν γίγαντες στὸ νοῦ πιστὰ παιδιὰ σου
Φανήκανε κ' ἐμεῖς γέρονμα' ἐμπρός τους,
Τοῦ τραγουδιοῦ σου τὸ σκοπὸ κανέναν
Ἐδῶ δὲν ξέρει.

Μόνο στῆς σφαῖρες πῶτρεξες καὶ τρέχεις,
Μεσ' στοὺς αἰῶνες κάποιον ἀφίνεις ἦχο
Ποῦ ἡ μάνα ἢ φύσι κυβερνᾷ τοὺς κόσμους
Καὶ ζωντανεύει.

Στὴν ἄβυσσο τοῦ χρόνου, μεσ' στὰ σκότη
Τῆς ἀγρίας τῆς φθορᾶς, χρώματα μύρια,
Πλάσματα μύρια ποῦ μιλοῦν μὰ γλῶσσα
Σ' ὄλο τὸ σύμπαν.

UGO FOSCOLO

ΣΤΗ ΜΑΚΡΥΝΗ ΦΙΛΗ

Λίαια, γιατί σ' ἀφῆκα, ὦ, δυστυχία μου!
Στὰ κύματα φωνάζω ποῦ χτυποῦνε
Τῆς Ἄλπειν, καὶ κουφοὶ τὰ δάκρυά μου
Τῆς Τυρρηνίας οἱ ἄνεμοι σκορποῦνε.

Ἐλπίζα, ἀφοῦ κι' ἀνθρώποι κ' εἰμαρμένη
Σ' ἐπίορκο πληθὸς μ' ἔσπρωξαν μακρὰ σου,
Μακρὰ ἀφ' τῆ χώρα ποῦ περνᾷς θλιμμένη,
Θυμῶντάς με, τὰ χρόνια τ' ἀνθηρὰ σου,

Ἐλπίζα πῶς ὁ χρόνος, οἱ ἔρμοι βράχοι,
Ποῦ βογγῶντας περνῶ, κι' αὐτὰ τὰ αἰῶνια
Δάση, ποῦ σὰ θεριὸ ζῶ σ' ἄγρια πάλη,

Γιὰ μὲ θὲ νᾶταν ἄνεσι μονάχη,
Ἦ, ἐλπίδα! Ἡ ἀγάπη μεσ' στὰ καταχθόνια
Θὰ μ' ἀκλουθᾷει ἀθάνατη, μεγάλη.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΑΡΤΙΖΩΚΗΣ

ΝΟΣΤΑΛΓΙΚΟΙ ΟΡΑΜΑΤΙΣΜΟΙ

I

Στὴν ἄκρη τοῦ παραθυριοῦ γυρτὸς
Μετρῶ τις ξελογιάστρες ὥρες,
Τὸ χέρι τὸ κεφάλι μου κρατεῖ
Κι ὄλο γυρίζουν οἱ ὥρες μαυροφόρες.

Στὴ λευκὴ θλίψη τῶν πεζοδρομίων
Ἦχουν τὰ βήματα, ἦχοι στρατακόποι,
Ἦχοι κλαψιάριδες, ἀργοὶ κι ἀργοί,
Καὶ πρόσχαροι ἦχοι χαροκόποι.

Στὴ λευκὴ θλίψη τῶν πεζοδρομίων,
Μέσα στῆς ἀντηλιάς τὸ θάμα,
θαρρῶ πῶς βλέπω τοῦ παλιοῦ καιροῦ
Κάποιες ἀγάπες: περπατοῦν ἀντάμα

Μ' ἓνα χαμόγελο σβυστό: ποιός, ποιός
Τῆς μνήμης τις παλιὲς τοιχογραφίες
Ἀνάστησε μέσ' στοῦ μεσημεριοῦ
Τὶς κάτωσπρες ὀλονυχτίες;

II

Ὅλες οἱ ἀγάπες, οἱ παλιές μου ἀγάπες,
Σὰν προικηπέσες τριγυροῦνε,
Φοροῦν μακριὰ φορέματα βυζαντινὰ
Τρικυμιστά,
Καὶ μὲ χρυσᾶ τακούνια περπατοῦνε.

Πέστε, ποῦ πάτε, ἀγάπες, ἀγαποῦλες;
Φέρνετε πάλι ὄ,τι θαμμένο...
Ποῦ πάτε, ὦ ταξιδευτρες μου, θαμπές
Μεσαιωνικές;
Σὰν τὸ ἔρημο τὸ σπίτι περιμένω...

Στὰ πλουμιστὰ λιθόστρωτα τῆς μνήμης
Πιασμένες τώρα χέρι χέρι,
Σέρνετε τὸν ἀτέλειωτο χορὸ
Κυκλοτερό,
Κ' ἢ μιὰ δὲν ἔχει μὲ τὴν ἄλλη ταίρι.

Ἄν τὸ συρτὸ χορεύετε δὲν ξέρω
Κι ἂν σέρνετε τὴ φαραντόλα.
Μὰ ἢ νοσταλγούσα μου καρδιὰ χτυπᾷ:
Τὸ ἴσο κρατᾷ
Καὶ κλαίει σὰν τὴ βαθύφωνη τὴ βιόλα.

ΛΕΑΝΤΡΟΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΘΕΑΤΡΟ

Πρὸ εἴκοσι ἐτῶν παίχτηκε γιὰ πρώτη φορὰ στὸ Παρίσι ἡ «Musotte» τοῦ Μοπασσάν καὶ Ἰακώβου Νορμάν.

Ἐπανελήφθη φέτος τὸν περασμένο Ὀκτώβριο στὸ Ὠδεῖον. Ὁ συνεργάτης τοῦ Μοπασσάν εἶπε μὲ μερικά ὠραῖα λόγια, πρὶν ἀπὸ τὴν πρώτη παράστασι ποῦ ἔγινε φέτος, πῶς γράφηκε ἡ «Musotte», κ' ἐδιάβασε τὸ διήγημα τοῦ Μοπασσάν ἀπὸ τὸ ὅποιο εἶνε παρμένη ἢ ὑπόθεσις τῆς. Θὰ δῆτε τι ἔμορφο ποῦ εἶνε καὶ πόσο μπορούσε νὰ τραβήξῃ ἓνα δραματικὸ συγγραφεὺς :

Τ Ο Π Α Ι Δ Ι

Ὁ Ἰάκωβος εἶχε ὀρκισθεῖ ὅτι δὲ θὰ παντρευότανε ποτέ. Καὶ διὰ μιᾶς, ἓνα καλοκαίρι στὰ λουτρά ἄλλαξε γνώμη.

Ἐνα πρωῖ ἐνῶ ἦταν ξαπλωμένος στὴν ἄμμο καὶ κυττοῦσε τῆς γυναῖκες ποῦ ἔβγαιναν ἀπὸ τὴ θάλασσα, παρετήρησε ἓνα μικρὸ νόστιμο ποδαράκι. Ἐσήκωσε τὰ μάτια του πειὸ ψηλά, καὶ ὅλη τὸν ἐγοήτεψε. Δὲν μπορούσε νὰ ἰδῇ παρὰ τὸν ἀστράγαλό τῆς καὶ τὸ κεφάλι ποῦ ἔβγαινε μέσα ἀπὸ τὸ φανελένιο λουτρικὸ ποῦ ἦταν τυλιγμένη.

Ἐλεγαν πῶς ἦταν γυναικᾶς. Ὡστε ἡ χαριτωμένη ὅλη τῆς μορφῇ τὸν ἐσαγίνεψε πρώτη, ἔπειτα ἡ γλύκα τῆς, τὸ πνεῦμά τῆς τὸ ἀπλὸ καὶ δροσερὸ σὰν τὸ μάγουλο σὰν τὰ χεῖλια, τὸν ἐγοήτεψαν.

Κατόρθωσε νὰ γνωρίσῃ τὴν οἰκογένεια τῆς Βέρθας, κ' ἔπειτα ἀπὸ λίγο τὴν ἀγαποῦσε τρελλά. Ὅταν τὴν ἔβλεπε ἀπὸ μακριὰ στὴν ἄμμουδιὰ ἔτρεμε οὐδέποτε καὶ ὅταν ἦταν κοντὰ τῆς ἔμενε βουβὸς χωρὶς νὰ μπορῇ νὰ πῇ λέξι ἢ νὰ σκεφθῇ. Τὴν ἀγαποῦσε λοιπὸν;

Δὲν εἴξερε, οὔτε καταλάβαινε, εἶχε ὅμως ἀποφασίσει νὰ τὴν πάρῃ αὐτὴ τὴ μικρή.

Οἱ γονεῖς, στὴν ἀρχὴ δὲν τὸν ἠθελαν, εἶχε κακὸ ὄνομα. Ἐλεγαν πῶς εἶχε μιὰ ἐρωμένη, μιὰ παλιὰ ἐρωμένη, μιὰ ἀπ' αὐταῖς τῆς ἀγάπαις ποῦ νομίζει κανεὶς πῶς πέθαναν καὶ ποῦ ζοῦνε πάντα ὅμως!

Τότε λοιπὸν τραβήχτηκε ἀπὸ κείνην, χωρὶς νὰ θελήσῃ νὰ ξαναἰδῇ οὔτε μιὰ φορὰ κἂν, αὐτήν, ποῦ εἶχε ζήσει μαζί του τόσον καιρὸ. Ἐνας φίλος ἀνέλαβε νὰ κανονίσῃ ἓνα εἰσόδημα σαυτὴν τῇ γυναῖκα. Ὁ Ἰάκωβος ἐπλήρωσε, μὰ δὲ θέλησε οὔτε νὰ τοῦ μιλήσουν κἂν γι' αὐτήν.

Ἐλεγε πῶς ὡς καὶ τ' ὄνομά τῆς τὸ εἶχε ξεχάσει. Δὲν ἀνοίξε ποτὲ τὰ γράμματά τῆς. Κάθε ἐβδομάδα ἀνεγνώριζε τὸ ἀδέξιο γράψιμο τῆς λησμονημένης καὶ κάθε ἐβδομάδα τὸ πείσμα του ἐναντίον

της εμεγάλονε· ἐξέσκιζε τὰ γράμματά της φάκελο καὶ χαρτὶ μαζή, χωρὶς νὰ τ' ἀνοίξη, χωρὶς νὰ διαβάσῃ μιὰ γραμμὴ. Τᾶξερε τὰ κλάματά της καὶ τὰ παράπονα!

Ἡ οἰκογένεια τῆς Βέρθας ἐπιφυλακτικὴ ἄφησε νὰ περάσῃ ὄλος ὁ χειμῶνας, γιὰ νὰ τὸν δοκιμάσουν, καὶ μόνο τὴν ἀνοίξει τοὺς ἀρραβώνιασαν.

Ὁ γάμος ἔγινε ἀρχὰς Μαΐου.

Εἶχαν ἀποφασίσει πῶς δὲ θάκαναν τὸ κλασικὸ ταξίδι τοῦ γάμου. Ἐπειτα ἀπὸ ἓνα χοροῦδάκι ποῦ θὰ βαστοῦσε, μετὰ ὅλους τοὺς κόπους τῆς ἡμέρας, τὸ πολὺ ὡς τῆς ἔντεκα, οἱ νεόπαντροι θὰ περνοῦσαν τὴν πρώτη τους βραδεῖά στὸ οἰκογενειακὸ σπίτι τῆς Βέρθας καὶ τὸ πρῶτ' ἀφαιρούσαν μόνοι τους γιὰ τὴν ἀγαπημένη τους ἀμμουδιά, ἐκεῖ ποῦ εἶχαν γνωρισθεῖ καὶ ἀγαπηθεῖ.

Εἶχε νυκτώσει οἱ ἄλλοι χόρευαν στὴ σάλα. Εἶσαν οἱ δύο τους μόνοι τους σὲνα λαπωνέζικο σαλονάκι, μόλις φωτισμένο ἐκεῖνο τὸ βράδυ, μ' ἓνα χρωματιστὸ φανάρι ποῦ κρεμότανε ἀπὸ τὸ ταβάνι σὰν μεγάλο αὐγὸ. Ἀπὸ τὸ μισάνοικτο παράθυρο κάπου-κάπου ἔμπαινε θερμὴ καὶ τοὺς ἐχάρει ὅλη ἡ ἀρωματισμένη ἀνοιξιὰτικὴ βραδεῖά.

Δὲν ἔλεγαν τίποτα, ἦσαν πιασμένοι ἀπὸ τὰ χέρια καὶ καμμιὰ φορὰ τὰ σφίγγανε μὲ ὅλη τους τὴ δύναμι. Κυττοῦσε μακρὰ τῆς, φοβισμένη λιγάκι, ἀπὸ τὴν ἀλλαγὴ ποῦ γινότανε στὴ ζωὴ τῆς, γελαστὴ ὅμως, συγκινημένη, ἔτοιμη νὰ κλάψῃ, καὶ κάποτε τρελλὴ ἀπὸ τὴ χαρὰ τῆς. Ἐνόμιζε πῶς ὄλος ὁ κόσμος εἶχε ἀλλάξῃ μαζὴ τῆς, ἦταν ἀνήσυχη χωρὶς νὰ ξέρῃ γιατί, καὶ αἰσθανότανε ὅλο της τὸ σῶμα, ὅλη τὴν ψυχὴ τῆς πλημμυρισμένα ἀπὸ μιὰν ἀγνωστὴ γλυκειὰ κούρασι.

Ὅταν, ἀνοίξε μιὰ πόρτα, καὶ ἓνας ὑπηρέτης ἔφερε ἓνα γράμμα, ποῦ εἶχαν φέρει βιαστικά. Ὁ Ἰάκωβος τὸ πῆρε τρομαγμένος ἀπὸ ἓναν ἀγνωστο καὶ ξαφνικὸ τρόμο, τὸν τρόμο τῆς ἀποτόμου συμφορᾶς.

Ἐκίτταξε τὸ φάκελο, χωρὶς νὰ τολμᾷ νὰ τὸν ἀνοίξη μὲ τρελλὴ λαχτάρια νὰ μὴ διαβάσῃ, νὰ μὴ μάθῃ, νὰ τὸ βάλῃ στὴ τσέπη του τὸ γράμμα καὶ ν' ἀποφασίσῃ: «αὔριο! αὔριο, θὰ εἶμαι μακρὰ! τί μὲ μέλει!»

Στὴν μιὰν ἄκρη ὅμως δύο μεγάλα λόγια: λίαν ἐπεῖγον τὸν ἐκίτταξαν καὶ τὸν ἐφόβιζαν, τὴ ρώτησε: «μιὰ στιγμὴ ἔ;» ἀνοίξε τὸ γράμμα καὶ ἐδιάβασε, ἐκιτρίνισε φορικτὰ, τὸ διέτρεξε ὅλο διὰ μιᾶς, καὶ πάλι, φάνηκε σὰν νὰ τὸ συλλαβίζῃ.

Ὅταν σήκωσε τὸ κεφάλι του τὸ πρόσωπό του ἦταν ἄνω κάτω. Ἐπιθύρισε «Βέρθα μου, εἶνε... εἶνε ὁ καλλίτερός μου φίλος... τοῦ συμβαίνει ἓνα μεγάλο δυστύχημα. Μ' ἔχει ἀνάγκη ἀμέσως... τώρα.

Πρόκειται γιὰ τὴ ζωὴ του. Δὲ θὰ λείψω οὔτε εἴκοσι λεπτά, ἔ; θὰ γυρίσω ἀμέσως;»

Μόλις μπόρεσε νὰ πῇ τρομαγμένη, χαμένη, «Ναί, πήγαινε.» Δὲν ἦταν ἀκόμη ἀρκετὰ γυναῖκα γιὰ νὰ τολμήσῃ νὰ τὸν ρωτήσῃ γιὰ ν' ἀπαιτήσῃ νὰ μάθῃ. Ἐφυγε. Ἐμείνε μόνη τῆς ἀκούοντας τοὺς ἄλλους νὰ χορεύουν στὸ πλάι.

Εἶχε πάρει ἓνα καπέλλο, ὅποιο τύχει, ἓνα παλτὸ καὶ τρέχοντας κατέβηκε τῆς σκάλας. Ἐκεῖ ποῦ πήγαινε νὰ πεταχτῇ στὸ δρόμο, στάθηκε κάτω ἀπὸ τὸ φανάρι τῆς αὐλῆς καὶ ξαναδιάβασε τὸ γράμμα

Νὰ τί ἔλεγε:

«Κύριε

«Μιὰ γυναῖκα, ὀνομαζομένη Ραβὲ παληὰ σας ἐρωμένη, φαίνεται, ἐγέννησε πρὸ ὀλίγου, καὶ λέει ὅτι τὸ παιδί εἶναι ἰδικό σας.»

«Ἡ μητέρα θὰ πεθάνῃ καὶ θέλει νὰ σᾶς ἰδῇ. Λαμβάνω τὸ θάρρος νὰ σᾶς γράψω καὶ νὰ σᾶς ἐρωτήσω ἂν θέλετε νὰ κάνετε αὐτὴν τὴν τελευταία χάρι σ' αὐτὴν τὴν γυναῖκα ποῦ φαίνεται πολὺ δυστυχῆς.»

«Πόθυμος

«Μπονάρ, Ἰατρός»

Ὅταν μπῆκε στὴν κάμαρά τῆς, ἡ ἀγωνία εἶχε ἀρχίσει.

Δὲν τὴν ἐγνώρισε στὴν ἀρχή. Ὁ Ἰατρός καὶ δύο νοσοκόμαι τὴν ἐπεριποιούντο. Δυὸ κερὰ ἐφώτιζαν τὴν κάμαρα πίσω ἀπὸ τὸ κρεβάτι σὲ μιὰ κούνια σὰν καλαθάκι, τὸ μωρὸ ἐφώναζε καὶ σὲ κάθε του φωνὴ ἡ μητέρα ποῦ ἐμαρτυροῦσε ἔκανε νὰ κουνιθῇ, παγωμένη ἀπὸ τὰ κρύα πανιά ποῦ τῆς ἔβαζε ὁ γιατρός... Ἐγνώρισε τὸν Ἰάκωβο καὶ προσπάθησε νὰ σηκώσῃ τὰ χέρια τῆς δὲν μπόρεσε, τόσο ἦταν ἀδυνατισμένα... καὶ ἀπάνω στὰ χλωμὰ μάγουλά τῆς ἄρχισαν νὰ τρέχουν δάκρυα.

Ἐπεσε γονατιστὸς κοντὰ στὸ κρεβάτι, ἔπιασε τὸ χέρι τῆς ποῦ κρεμότανε, καὶ ἔξω φρενῶν τὸ σκέπασε μὲ φιλιὰ... ἔπειτα σιγὰ-σιγὰ πῆγε πειὸ κοντὰ, κοντὰ-κοντὰ στὸ ἀδύνατο πρόσωπο ποῦ σκιοτοῦσε στὸ χᾶιδι του. Μιὰ νοσοκόμος ποῦ κρατοῦσε ἓνα κερὶ τοὺς φώτιζε, καὶ ὁ γιατρός ποῦ εἶχε παραμερίσει τοὺς κίτταξε ἀπὸ μιὰ γωνιά.

Τότε μὲ σβυσμένη φωνή, κομμένη ἀπὸ τὸ ἄσθμα, τοῦ εἶπε: «θὰ πεθάνω, ἀγαπημένε μου... πῆς μου πῶς θὰ μείνῃς ὡς τὴν τελευταία στιγμὴ. Μὴ μ' ἀφίσης πειὰ, μὴ μ' ἀφήσης τὴν τελευταία ὥρα», τὴν φιλοῦσε στὸ μέτωπό, στὰ μαλλιά τῆς, κλαίοντας μὲ λυγμούς. Τῆς ἐπιθύρισε «θὰ μείνω ἡσύχασε».

Κουρασμένη λιπόψυχη δὲν μποροῦσε νὰ τοῦ ξαναμιλήσῃ γρη-

γορα και πέρασε λίγος καιρός πριν του πει «Είνε δικό σου το μικρό. Στὸρκίζομαι στὸ Θεό, στὸρκίζομαι στὴν ψυχὴ μου, στὸρκίζομαι τὴ στιγμὴ ποῦ θὰ πεθάνω... Δὲν ἀγάπησα ἄλλον ἀπὸ σένα... ὑποσχέσου μου πῶς δὲ θὰ τὰφήσης πεντάρφανο...» Προσπαθοῦσε ν' ἀγκαλιάσῃ ἀκόμη, τὸ κοματιασμένο σῶμά της, τὸ ἀναιμικό. «Στὸ ὀρκίζομαι, θὰ τὸ ἀναθρέψω καὶ θὰ τ' ἀγαπῶ, θὰ εἶνε πάντα μαζί μου». Ἐκανε νὰ τὸν φιλήσῃ, δὲν μποροῦσε νὰ σηκώσῃ τὸ κουρασμένο της κεφάλι καὶ μόνο μὲ τὰ χεῖλη της καλοῦσε τὰ παλιὰ φιλιὰ... Ἐσκυψε τὸ στόμα του γιὰ νὰ πάρῃ τὸ χᾶιδι της ποῦ παρακαλοῦσε.

Ἦσυχασμένη λιγάκι τοῦ εἶπε σιγὰ «φέρ' το νὰ ἰδῶ ἂν τ' ἀγαπᾷς».

Τῆς τὸ ἔφερε. Τ' ἀκούμπησε ἑλαφρὰ ἐπάνω στὸ κρεββάτι μεταξύ τους· τὸ μικρὸ δὲν ἔκλαιε πειά. «Κάθισε τώρα» τοῦ εἶπε. Κ' ἐκεῖνος κάθησε κοντά της, κρατώντας τὸ χέρι της ποῦ ἔκαιε, τὸ χέρι της ποῦ ἀνεσῆκωνε τὸ ρίγος τῆς ἀγωνίας, ὅπως πρὸ δυὸ λεπτῶν κρατοῦσε ἐν' ἄλλο χέρι ποῦ ριγοῦσε ἀπὸ ἔρωτα... Κάπου-κάπου κνιτοῦσε χωρὶς νὰ θέλῃ τὴν ὥρα ποῦ περνοῦσε· μεσάνυχτα, ἔπειτα μιὰ ἡ ὥρα, ἔπειτα δύο...

Ὁ γιατρός εἶχε φύγει, ἡ νοσοκόμαις κουρασμέναις νὰ στέκονται κοιμόντουσαν τώρα. Τὸ παιδί κοιμότανε καὶ ἡ μητέρα μὲ τὰ μάτια της κλειστὰ φαινότανε κοιμισμένη κι' αὐτὴ.

Ἐξαφνα, κατὰ τὰ χαράγματα, ἐτίναξε τὰ χεῖρια της τόσο ἀπὸτομα μὲ τόση δύναμι, ποῦ τὸ παιδί κόντεψε νὰ πέσῃ ἀπὸ τὸ κρεββάτι· ἕνας ρόγχος βγήκε ἀπὸ τὸ λαιμὸ της κι' ἔπεσε ἀνάσκελα, ἀκίνητη, νεκρή.

«Ἐτελείωσε» εἶπαν ἡ νοσοκόμαις.

Ἐκύτταξε γιὰ τελευταία φορὰ τὴν γυναῖκα ποῦ εἶχε ἀγαπήσει, ἔπῃρε τὸ παιδί στὴν ἀγκαλιά του, κι' ἔφυγε τρέχοντας χωρὶς παλτό, ἔτσι ὅπως ἦταν μὲ τὸ φράκκο.

Ἡ γυναῖκα του, ποῦ τὴν εἶχε ἀφίσει μόνη της, τὸν ἐπερίμενε στὴν ἀρχή, ἡσυχὴ μᾶλλον, ἰστὸ σαλονάκι. Ἐπειτα, ὅταν εἶδε πῶς δὲν γύριζε, γύρισε στὴ σάλα μὲ ὕφος ἀδιάφορο, ἀληθινὰ ὅμως, τρομερὰ ἀνήσυχη. Ἡ μητέρα της ποῦ τὴν εἶδε μόνη της τὴ ρώτησε «ποῦ εἶνε ὁ ἄντρας σου;» «στὴν κάμαρά του» ἀπήντησε, «τώρα θᾶρθη.»

Ἐπειτα ἀπὸ μιὰ ὥρα ὅλοι τὴ ρωτοῦσαν, κι' ἀναγκάστηκε νὰ ὁμολογήσῃ, τὸ γράμμα, τὴν ἐντύπωσι ποῦ εἶχε κάνει στὸν Ἰάκωβο καὶ τὸ φόβο της μήπως εἶχε συμβεῖ δυστήχημα.

Ἐπερίμεναν ἀκόμη. Οἱ προσκαλεσμένοι ἔφυγαν, κι' ἔμειναν μόνο οἱ στενοὶ συγγενεῖς.

Στῆς πέντε τὸ πρωτὶ ἄκουσαν ἕνα μικρὸ θόρυβο στὴν εἴσοδο, μιὰ πόρτα ἀνοιξε κι' ἔκλεισε, κι' ἔπειτα μιὰ μικρὴ φωνὴ σὰν νιαούρισμα ἀντήχησε στὸ κοιμισμένο σπίτι.

Ὅλαις ἡ γυναῖκες πετάχτηκαν ἀπάνω, καὶ πρώτη ἔτρεξε ἡ Βέρθα. Στὴ μέση τῆς κάμαρας στεκότανε ὁ Ἰάκωβος γλωμός, χωρὶς ἀναπνοή, μ' ἕνα παιδί στὰ χεῖρια.

Ἡ Βέρθα διὰ μιᾶς ξεθαρεύτηκε καὶ μὲ τὴν καρδιά πνιγμένη ἀπὸ τὴν ἀνησυχία, τοῦ φώναξε : «τί εἶνε, τί τρέχει;»

Ἦταν σὰν τρολλὸς καὶ μόλις μπόρεσε ν' ἀπαντήσῃ. «Εἶνε... παιδί μου... ἡ μητέρα του πέθανε τώρα δά...» κι' ἐσήκωνε μὲ τ' ἀδέξια του χεῖρια τὸ μικρὸ ποῦ ἔκλαιε.

Ἡ Βέρθα χωρὶς νὰ πῆ λέξι πῆρε τὸ παιδί τὸ φίλησε σφιχτὰ κι' ἔπειτα κνιτᾶζοντας τὸν ἄντρα της μὲ βρεγμένα μάτια: «Πέθανε ἡ μητέρα του;» — «Ναί, τώρα δά... μέσα στὰ χεῖρια μου... Δὲν τὴν εἶχα ξαναἰδεῖ ἀπὸ τὸ καλοκαίρι... Δὲν εἶξερα τίποτα... ὁ γιατρός μ' ἐφώναξε...»

«Καλὰ», τοῦ εἶπε σιγὰ ἡ Βέρθα, «θὰ εἶνε δικό μας τὸ μικρούλι...»

«Κανεῖς σας» εἶπε στοὺς ἀκροατὰς του ὁ Νορμάν «δὲν θ' ἀπορήσῃ ὅταν σᾶς πῶ πόση αὐτὸ τὸ διήγημα μοῦ ἔκανε ἐντύπωσι.» Ὅχι, ἐγὼ τοῦλάχιστο, δὲν ἀπορῶ. Δὲν ἔχω σκοπὸ νὰ κάνω κριτικὴ ἀλλὰ δὲν μπορῶ νὰ τελειώσω χωρὶς νὰ συλλογιστῶ πόσο εἶνε κρίμα ποῦ ὁ Μοπασσάν πέθανε πριν ἀποφασίσῃ, πραγματικά, νὰ γράψῃ γιὰ τὸ θέατρο. Πόσο, ἂν αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, ποῦ κατορθώνει σὲ δύο τρεῖς σελίδες νὰ φτιάξῃ ἀνθρώπους ὁλοζώντανους, νὰ παρουσιάσῃ μιὰ πραγματικὴ, ἀληθινὴ εἰκόνα τῆς ζωῆς καὶ νὰ μᾶς συγκινήσῃ βαθειά, πόσο, μὲ τὴ μεγάλη του φαντασία, ἂν εἶχε ἀποφασίσῃ, μὲ τὴν καρδιά του, νὰ γράψῃ γιὰ τὸ θέατρο, τὸ γαλλικὸ θέατρο θὰ ἦταν διαφορετικὸ ἴσως σήμερα, ποῦ εἴκοσι χρόνια τώρα ψέλνει τὸν ἴδιο μασημένο καὶ ξαναμασημένο σκοπὸ!

B.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΡΙΣΙ

Σὰν τὴ γυναῖκα τὴν ὀμορφή, τὴν τσαχπῖνα, τὴν παιγνιδιάρη, ποὺ τὸ πέρασμά της σὲ θαμπώνει καὶ σὲ ταράζει σὰν τὴ μάγισσα τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ ποῦ, μὲ τὰ στολίδια, τ' ἀρώματα, τὰ λαμπερὰ πετροῦδια καὶ μὲ ὅλες ἀκόμα τὶς τέχνες τὶς μυστικῆς, τὸν ἄντρα παρασέρνει μὰ καὶ τὸν ἥρωα σκλαβώνει, ἔτσι εἶναι καὶ τὸ Παρίσι.

Σὰν τὴν τεχνίτριά του ἔρωτα ποὺ ἔχει χάρες κρυφῆς καὶ ἀπόκρυφες καὶ δὲν τὴς φανερώνει ὅλες μονομιᾶς, μὰ κάνοντας καθεμέρα καὶ ἀπὸ μιὰ καινούργια ἀποκάλυψη, μᾶς σέρνει δούλους στὰ πόδια της, γιατί ἔτσι μᾶς δείχνεται μέρα μὲ τὴ μέρα ὀμορφώτερη, πάντα ἀλλιώτικη, πάντα πὺ ἐπιθυμητή.

Τέτιο ξεδιπλώνεται στὰ μάτια μου τὸ Παρίσι. Εἶναι γιὰ ὅλα τὰ γούστα, γιὰ ὅλους τοὺς χαρακτήρες, γιὰ κάθε ἰδιοσυγκρασία.

Καὶ οἱ πὺ παράξενοι καὶ οἱ πὺ παράλογοι ἀπαιτητῆς θὰ μείνουν εὐχαριστιμένοι.

Καθένας βρῖσκει ὅ,τι ζητήσει καὶ συχνὰ ὅ,τι δὲ ζητήσει.

Κάθε ὄρεξη, κάθε πάθος, μὰ καὶ κάθε ἰδανικὸ θὰ ἐκπληρωθεῖ.

Τὸ Παρίσι χαρίζει καὶ στὸν πὺ ἀνίδεο ἕνα στοχασμὸ.

Πολλῆς ἀντιθέσεις ἐνωμένες πλέκουν ἀρμονικά, ἕνα σύνολο, μιὰ κίνηση, μιὰ Ζωή.

Καὶ νὰ ἡ ζωὴ ἡ πολυθόρυβη καὶ πολυκύμαντη, ἀκολουθεῖστε με, ἂν θέλετε, στὰ μεγάλα βουλευτάρια τὴν ὥρα ποὺ τὸ σούρουπο ἀπλώνεται καὶ μέσα στὰ λιγοστὰ ἠλεκτρικὰ φῶτα ποὺ τώρα ἀρχίζουν ν' ἀνάβουν, κάθε ἀντικείμενο τρεμοπαίζει σὰ σκιά, κάθε ἀνθρώπος σὰ φάντασμα.

Στοὺς ἐξῶστες τῶν καφενειῶν ἑκατοντάδες κόσμοι ρουφαίει τὸ ὄρεχτικό του καὶ βλέπεις ποτήρια νὰ ὑψώνονται καὶ νὰ βρέχουν χεῖλια ὠραῖα, χεῖλια βαμμένα καὶ χεῖλια ἀμαρτωλά· γιὰ μιὰ στιγμή νομίζεις πὺ ὅλον αὐτὸν τὸν κόσμον ποὺ τὸν ἀποτελοῦν στοιχεῖα τόσο διαφορετικά, ἄνθρωποι φερμένοι ἀπ' ὅλες τοῦ Κόσμου τὶς χῶρες, καὶ τοὺς ἔνωσε γιὰ μιὰ στιγμή, ἐδῶ στὴν ὄνειρεμένη χῶρα, καὶ ὅλοι μαζί σὰν νὰ ὑποκοῦν σὲ κάποιο ἐνστικτο κοινὸ, σὲ κάποια ἀπόκρυφη θρησκεία, κάνουν σπονδῆς σ' ἕναν ἄγνωστο Θεὸ.

Στὰ πεζοδρόμια ἄλλος κόσμος στριμώγνεται καὶ σπρώχνεται, ἄλλοι περπατῶντας βιαστικά σὰν νὰ πηγαίνουν κάποιον μὲ κάποιο σκοπὸ, ἄλλοι πάλι ἄσκοπα καὶ ἀφρόντιστα σέρνουν τὸ βῆμα τους ἀργὸ στὸ πεζοδρόμιο καὶ στριφογυρίζουν μάτια ἀχόρταγα στὸ καθετὶ σὰν νὰ μὴ θέλουν νὰ χάσουν τίποτα ἀπὸ ὅ,τι γύρω τους ζῆ καὶ κουνιέται· ἔχουν καὶ αὐτοὶ κάποιο σκοπὸ.

Οἱ περιπατητικῆς κυρίες μὲ τὸ σάκκο ριγμένο στὸν ὤμο, ὅπως τώρα τὸ θέλει ἡ μόδα, καὶ μὲ τὰ στήθια ἀφημένα καὶ τρεμάμενα, ὅπως τὸ ἀπαιτεῖ ἴσως ἡ ὑγιεινὴ, ἀνεβοκατεβαίνουν τὸ πεζοδρόμιο προσκαλῶντας τοὺς διαβάτες μὲ μάτια ψευτολιγωμένα.

Τὰ αὐτοκίνητα τρέχουν ὀρμητικὰ καὶ στὸ γοργὸ πέρασμά τους

ἡ ματιὰ σου δὲν προφταίνει νὰ συνεπάρει τὶς φευγαλέες μορφῆς, ποὺ κούβονται πίσω ἀπὸ τὸ θαμπὸ τζάμι. Μὰ ἂς στρίψουμε τώρα πρὸς τὴν ὁδὸ *Chaussée d'Antin* καὶ ἂς φτάσουμε ὡς τὸ σταυροδρόμι ποὺ σχηματίζει ὁ δρόμος αὐτὸς μὲ τὴ *Rue Lafayette*, ἐκεῖ ἀκριβῶς ποὺ βρίσκονται καὶ τὰ μεγάλα ἐμπορικὰ καταστήματα *Galleries Lafayette*.

Ἐδῶ πάντα κοσμοπλημμύρα, κόσμος ἀπ' ὅλα τὰ κοινωνικὰ στρώματα, ἀπ' ὅλες τοῦ κόσμου τὶς γωνιῆς.

Θὰ συναντήσεις τὴν κομψὴ μπουρζουάδισα μὲ τὸ ἰδιωτικὸ τῆς αὐτοκίνητο, τὴ φτωχὴ νοικοκυρά, τὴν πλούσια ἀμερικανίδα, τὴν ἐργάτινα, τὴν κόρη τοῦ δρόμου καὶ τὶς μεγάλες ὀριζόντιες. Ἐδῶ μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ μαγαζὶ εἶναι καὶ τὸ μεγάλο ἐρωτικὸ χρηματιστήριον.

Ἡ μιὰ ἀγοράζει, ἡ ἄλλη πουλάει.

Ὁ δρόμος γίνεται μαγαζὶ καὶ τὸ μαγαζὶ δρόμος.

Μέσα σ' αὐτὸ δίνονται ὅλα τὰ ἔνοχα ραντεβοῦ, μὰ γίνονται καὶ εὐκόλα οἱ γνώριμιες.

Κοντὰ στὰ ταμεῖα σεβαστοὶ κύριοι μὲ ἄσπρες γενειάδες παραμονεύουν· ἡ ὀμορφή κυρία ἀφοῦ τελειώσει τὰ ψῶνια τῆς ἔρχεται νὰ πληρώσει, μὰ ἔλα ποὺ λησμόνησε στὸ σπῆτι τὸ πορτοφόλι τῆς· ὁ σεβαστὸς κύριος ἐπεμβάίνει, ἀναλαμβάνει αὐτὸς νὰ κανονίσει τὸ λογαριασμὸ, ἡ κυρία δὲν τολμάει νὰ τὸν προσβάλλει καὶ δέχεται, ὅχι μόνον αὐτὸ, μὰ καὶ τραπέζι τὸ βράδι καὶ ἔπειτα συνέχεια.

Ἄν προχωρήσουμε τώρα πρὸς τὴ *Rue de la Paix*, ἄλλος κόσμος, ἄλλη κίνηση, ἄλλη τρέλλα.

Ἐδῶ εἶναι τὰ μαγαζιὰ τῆς πολυτελείας ποὺ ἐπιβάλλουν τὴ μόδα, ἐδῶ βλέπεις καὶ τὶς παραμυθῆνες βιτρίνες μὲ τὰ χρυσαφικά, τὰ μπριλάντια, τὰ διαμάντια καὶ τὰ ζαφείρια.

Εἶναι ὁ δρόμος ποὺ ψωνίζουν ὅλοι ὅσοι τὸν κόσμον κυβερνᾶνε.

Οἱ βασιλιάδες, οἱ παραλῆδες καὶ οἱ ὀμορφες γυναῖκες.

Τώρα πὰ ὅλα τὰ φῶτα ἀνάβανε καὶ τὸ Παρίσι ὀλόκληρο χάνεται μέσα σὲ φωτεινὰ κύματα.

Εἶναι ἡ ὥρα τοῦ φαγητοῦ καὶ ὁ κόσμος σκορπίζεται στὰ διάφορα ρεστοوران.

Ἐπειτα ἀρχίζει ἡ κίνηση στὰ θεάτρα, στοὺς κινηματογράφους, στὰ *cabarets* καὶ στὰ χορευτικὰ κέντρα.

Θέλεις νὰ συγκινηθεῖς, νὰ κλάψεις, νὰ γελᾶσεις, νὰ εὐχαριστηθεῖς, νὰ γοργαλισθεῖς, νὰ χορεύσεις, νὰ πηδήσεις, ν' ἀνάβεις, νὰ κορώσεις, ν' ἀπολαύσεις τὸ πνεῦμα τῆς Μονμάρτης, δὲν ἔχεις παρὰ νὰ διαλέξεις.

Καὶ ὅλα αὐτὰ ὡς τὰ μεσανύχτα, ὅπου οἱ φρόνιμοι τρέχουν νὰ κοιμηθοῦν.

Οἱ ἄλλοι σκορπίζονται στὰ διάφορα Μπάρ, θέλεις στοῦ Μάξιμ, θέλεις στοῦ *Bar Américain*, θέλεις στὰ ὀνομαστὰ Μπάρ τῆς Μονμάρτης, ὅπου ἕνα τριαντάφυλλο κοστίζει ἕνα ναπολεόνι καὶ ἕνα χαμόγελο πολὺ πὺ ἀκριβᾶ.

Κ' ἔτσι ἡ ζούρα κρατάει ὡς τὸ πρωῖ, γιὰ νὰ ξαναρχίσει τὴν ἄλλη μέρα μὲ περισσότερο θόρυβο, μὲ πλιότερη ζωὴ.

Μέσα σ' ἕνα τέτιο χαροκόπι, μέσα σ' ἕνα τέτιο χρυσὸ στριφογύρισμα, πολλοὶ μεθοῦνε δίχως νὰ πιοῦνε, ἡ τόση τρέλλα τοὺς συνε-

παίρνει τὰ λογικά, καὶ γίνονται ἥρωες, καὶ γίνονται κακοῦργοι.
 Ἐνας μεγάλος τραπεζίτης ἕνα καλὸ πρωτὶ γίνεται ἄφαντος ἕνας εἰσπράχτορας τραπέζης τὴν ἄλλη μέρα βρίσκεται σκοτωμένος καὶ ληστεμένος ἕνας ἀεροπόρος παίζοντας τὴ ζωὴ του, κερδίζει διακόσιες χιλιάδες φράγκα.

Μιά θεοσεβούμενη γυναῖκα ντύνει σὰ νυφοῦλα, τὸ δώδεκα χρόνων κορίτσι της, γιὰ νὰ τὸ πάει στὴν ἐκκλησιά, νὰ πάρει γιὰ πρώτη φορὰ τὴν ἅγια μετάληψη καὶ ἅμα μιὰ φορὰ τὰ θρησκευτικὰ καθήκοντα τελειώσουν, δὲν ὑπάρχει πιά λόγος νὰ στενοχωρηθεῖ τὸ πηγαίνει σ' ἕνα τίμιο τῆς Μονιάρτης σπίτι, ὅπου ἕνας σεβάσιμος βουλευτῆς ἀναλαμβάνει νὰ συμπληρώσει τὴ θρησκευτικὴ τῆς κατήχηση.

Μιά φτωχὴ ραφτροῦλα παιδαίνει ἀπ' τὰ μάτια της, οἱ γιατροὶ τῆς ἀπαγορεύουν νὰ ἐργάζεται στὸ φῶς, αὐτὴ λοιπὸν ἀπελπισμένη ἀπὸ τὴ φτώχεια καὶ τὴ δυστυχία, γράφει στὰ σκοτεινὰ τῆ ζωὴ της, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ βρεῖ σ' αὐτὸ παρηγοριά, θέλει κάπου νὰ ξεσπάσει, εἶναι ὀρφανὴ καὶ ἔρημη, δὲν ἔχει κανέναν πού νὰ τοῦ ἐξομολογηθεῖ τὸν πόνο της, πού νὰ τοῦ ἀνοίξει τὴν καρδιά της.

Κ' ἔτσι ἀνοίξε τὴν καρδιά της στὸν κόσμον ὀλάκαιρο καὶ ὅλοι μάθαμε τ' ἀπόκρυφά της μυστικά.

Ἡ φτωχὴ ραφτροῦλα σήμερα εἶναι ἡ μεγάλη συγγραφεὺς Marguerite Audoux.

Νὰ λοιπὸν μέσα σ' ὅλα αὐτὰ τὸ μεγαλεῖο νὰ καὶ ἡ κακομοιριά τῆς ζωῆς, νὰ ἡ Ζωὴ ὀλάκαιρη.

Κι αὐτὸ δὲν εἶναι παρὰ ἕνα κομάτι ἀπὸ τὴν κίνηση τοῦ Παρισιοῦ, γιὰτὶ δὲ σὰς μίλησα γιὰ τὰ μεγάλα ξενοδοχεῖα καὶ τὰ πλούσια μέγαρα πού βρίσκονται στὰ Ἡλύσια, ἐκεῖ πού κάθονται οἱ σημερινοὶ τοῦ κόσμου τύραννοι, δὲ σὰς εἶπα τίποτα γιὰ τὴν πολυτέλεια τους καὶ τὴ ζωὴ τους.

Δὲν εἶπα οὔτε λέξη γιὰ τὴν ἐργατικὴ κίνηση οὔτε μίλησα καθόλου γιὰ τὶς μακρονές λαϊκὲς συνοικίες ὅπου ὀ ἀπάχης ἐκεῖ εἶναι βασιλιάς καὶ στήνει τὴν ἀπαίσια ἐρωμένη του ξόβεργα στοὺς περαστικούς.

Ἄν τὰ ἄφησα ὅμως ὅλα αὐτὰ κατὶ μὲ σπρώχνει νὰ σὰς πῶ δυὸ λέξεις γιὰ κάποια ἡσυχὴ ζωὴ πού εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ Παρίσι τὸ τρελλὸ καὶ θορυβώδικο.

Θέλω νὰ παρατήσω τ' ἀφροισμένα τῆς θάλασσας νερὰ καὶ νὰ σὰς φέρω στὴ λίμνη τὴν ἡσυχὴ καὶ γαλήνια.

Θέλω νὰ σὰς δεῖξω μερικὲς γωνιὲς πού βέβαια δὲν μπορεῖ νὰ τῆς ξετροπώσει ὀ περιηγητῆς πού ἔρχεται γιὰ δεκαπέντε μέρες, οὔτε ἐκεῖνος πού θέλει νὰ ἀπολάψει ἐδῶ, τὴ μεγάλη ζωὴ, ὅπως τὴ λένε.

Εἶναι οἱ γωνιὲς πού θὰ μείνουν πάντα ἀπόκρυφες γιὰ τὸ βέβηλο, εἶναι σὰν ἐκεῖνα πού διαβάζει κανεὶς ἀνάμεσα στὶς γραμμὲς ἐνὸς ἀγαπημένου βιβλίου.

Ὅλος ὀ κόσμος τὸ καταλαβαίνει τ' ὄραϊο βιβλίον, μπορῶ νὰ πῶ καὶ πῶς τὸ νοιώθει, μὰ λίγοι εἶναι ἐκεῖνοι πού μποροῦν νὰ συλλάβουν τὴν ἀπόκρυφὴ τοῦ συγγραφέα σκέψη καὶ νὰ διαβάσουν μαζί μ' ὅσα ἔγραψε καὶ ὅσα δὲν μπόρεσε νὰ γράφει, γιὰτὶ οἱ λέξεις ἦταν ἀνήμπορες νὰ ζωντανέψουν μερικὲς ἀσύλληπτες μορφές, ἐκεῖνες πού ἦταν γι' αὐτὸν καὶ ὀμορφότερες.

Ἐλεγα παραπάνω πῶς τὸ Παρίσι ἦταν σὰ μιὰ γυναῖκα, σὰ μιὰ ἐρωμένη· μὰ γιὰ κείνον πού ἀποκαλύφθηκαν οἱ ἀπόκρυφες αὐτὲς γωνιὲς, τὸ πρῶμα ἀλλάζει.

Καὶ βέβαια βρίσκεται πάντα μπροστὰ σὲ μιὰ γυναῖκα, σὲ μιὰ ἐρωμένη ἂν θέλετε ἀκόμα, μὰ σὲ μιὰ ἐρωμένη καλὴ καὶ πονετικὴ πού ποτὲ δὲ θὰ τὸν προδώσει, σὲ μιὰ μητέρα, σὲ μιὰ βυζάστρα.

Εἶναι οἱ γωνιὲς ὅπου ὀ καλλιτέχνης θὰ βρεῖ ὅ,τι λαχάρησε ἡ ψυχὴ του, ὅ,τι πόθησε ἡ φαντασία του.

Γιὰ νὰ σὰς φανερωθοῦν στὰ μάτια σας, γιὰ νὰ τὶς δεῖτε ἀπὸ κοντὰ, πρέπει νὰ μὲ παρακολουθεῖστε στὶς συνοικίες πού ζοῦν οἱ καλλιτέχνες, ν' ἀνεβείτε μαζί μου στὰ ἔκτα πατώματα, νὰ μπεῖτε στὰ ἀτελιὲ τῶν ζωγράφων.

Κόσμος ὀλόκληρος ἀπ' ὅλες τὶς φυλὲς τοῦ Ἰσραὴλ: Ἀμερικάνοι, Ρῶσσοι, Ἀγγλοὶ, Γάλλοι, Γερμανοὶ, Τοῦρκοι, Ἑλληνας.

Αὐτοὶ ὅλοι προετοιμάζονται γιὰ τὸ μεγάλο τριξίμο. Πόσοι ἀπ' αὐτοὺς θὰ δοξαθοῦν, πόσοι θὰ γίνουν σπουδαῖοι ;

Αὐτοὶ λίγο φροντίζουν γιὰ τὸ θόρυβο καὶ γιὰ τὴν τρέλλα τοῦ Παρισιοῦ, αὐτοὶ ζητᾶνε κάπου νὰ φτάσουν, αὐτοὶ κυνηγᾶνε κάποιο ἰδανικό.

Δὲ λέω πῶς δὲ διασκεδάζουν καὶ αὐτοί, πῶς δὲν κάνουν καὶ αὐτοὶ τρέλλες, μὰ πάντα ἀναμεταξύ τους, στὴ συνοικία τους, μακρὰ ἀπὸ τὸ ἐπίσημο Παρίσι.

Μέσα στοὺς κύκλους αὐτοὺς θὰ βρεῖτε τὴ Ρωσίδα τὴ μηδενίστρια, νᾶναπνέει ἐδῶ τὸν ἀέρα τῆς λευτεριάς, ἐδῶ θὰ βρεῖτε καὶ τὴ γυναῖκα τὴ χειραφετημένη, ἐδῶ θὰ βρεῖτε καὶ τὴν ἐρωμένη, τὴν τίμια, γιὰτὶ παραδίνεται χωρὶς συμφέρον, ἐπειδὴ ἔτσι τῆς ἀρέσει καὶ δὲν τὸ κρύβει μὰ ἴσα - ἴσα, τὸ φωνάζει καὶ τὸ διαλαλεῖ, γιὰτὶ γι' αὐτὴν τὸ ψέμα μόνο εἶναι ἁμαρτία.

Ὅλες οἱ ἐκπλήξεις πού θὰ μᾶς παρουσιάσει στὸ μέλλον ἡ Τέχνη σ' ὅλα τῆς τὰ φανερώματα ἐδῶ προετοιμάζονται.

Ἄπὸ κατὶ τέτιους κύκλους βγήκε καὶ ἡ ρωμαντικὴ σχολή.

Στὸ σπίτι τοῦ Νοδιέρου μαζευόντουσαν πρὸ χρόνων μερικοὶ ἄγνωστοι νέοι καὶ ἀπάγγελναν στίχους, οἱ νέοι αὐτοὶ ἔτυχε νὰ λέγονται Οὐγκώ, Μυσσέ, Σαινμπέβ.

Πρὸ σαράντα, σαρανταπέντε, πάλι χρόνων, μαζευόντουσαν στὸ café guerbois, γύρω στὸ ζωγράφο Manet, μερικοὶ νέοι καὶ ἄγνωστοι συνάδερφοί του.

Σήμερα ὅλοι αὐτοὶ εἶναι οἱ μεγάλοι ζωγράφοι πού δημιούργησαν τὴν ἐμπροσσιονιστικὴ σχολή.

Καὶ ὅλα αὐτὰ βέβαια δὲν εἶναι σήμερα σὲ κανέναν ἄγνωστα, μὰ τὸ ὄραϊο εἶναι νὰ τὰ παρακολουθεῖ κανεὶς αὐτὰ πρὶν ἀκόμα φανερωθοῦν, νὰ βλέπει κανεὶς τὶς πέτρες μιὰ, μὴ, νὰ στήνονται πρὶν δεῖ τὸ οἰκοδόμημα ὀλόκληρο· ἡ ἀληθινὴ ἀπόλαυση εἶναι κανεὶς ν' ἀκούει ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ στόμα τοῦ καλλιτέχνη, τοὺς σκοποὺς καὶ τὰ ὄνειρά του.

Καὶ αὐτὸ ἐννοοῦσα ὅταν σὰς ἔλεγα πῶς πρέπει νὰ διαβάσει κανεὶς ἀνάμεσα στὶς γραμμὲς τοῦ ἀγαπημένου βιβλίου.

Τὶ θὰ εἶχε νὰ λέει κανεὶς σήμερα ἂν τυχὸν εἶχε παρακολουθήσει

τους εμπροσσιονιστές σ' όλες τους τις προσπάθειες, σ' όλες τους τις δυστυχίες και επί τέλους στη νίκη.

Αί λοιπόν δέν είναι ώραϊο όταν ακούει κανείς σήμερα τη Ρωσίδα να πλάθει τὰ ὄνειρά της για μιὰ μελλούμενη ἐπανάσταση στὸν τόπο της ;

Δέν είναι θαυμάσιο όταν ακούεις τὸ Γάλλο ζωγράφο, τὸν Cubiste νὰ σοῦ ἀναλύει τὴ θεωρία του καὶ νὰ σοῦ λέει πὼς κάθε γήινο ἀντικείμενο εἶναι συναρμογὴ ἀπὸ κύβους καὶ ἄλλα γεωμετρικὰ σχήματα ;

Καὶ δέν είναι ἀληθινὴ ἀπόλαυση ν' ἀκοῦς τὸ νέο συγγραφέα ποῦ δέν παραδέχεται μονωμένους καὶ ξεχωριστοὺς χαρακτήρες σ' ἓνα ἔργο, μὰ πρεσβεύει τὴ θεωρία τοῦ χαρακτήρα κάποιας ὀλότητος, ἐνὸς πλήθους, δηλαδή με ἄλλα λόγια, λέει πὼς καμιά φορά, τὶς περισσότερες φορές, ἓνα σύνολο ἀνθρώπων ἐνεργεῖ καὶ πάσχει σὰν νὰ ἦταν ἓνας ἄνθρωπος ;

Κι ἔχει ἀρκετοὺς ὁπαδοὺς αὐτὴ ἡ θεωρία : μυθιστορήματα καὶ δράματα γράφονται ἀπάνω σ' αὐτή.

Ἔνα ἀπ' αὐτὰ τὰ μυθιστορήματα εἶναι «Ἡ ἀνοιξὴ στὴν Πόλη».

Ὁ συγγραφέας φαντάζεται, μιὰ πόλη τὴ στιγμή ποῦ ἀρχίζει ἡ ἀνοιξὴ καὶ θέλει νὰ μᾶς παραστήσει τὸ μεθύσι ποῦ κυριεύει ὅλους τοὺς κατοίκους τόσο πολὺ, ὥστε ὅλοι μαζί ἐνεργοῦν σὰν νὰ ἦταν ἓνας, ὅλοι συναρμωμένοι ἀπὸ τὴν ἴδια αἰτία.

Ἔνα πάλι δράμα τῆς ἴδιας θεωρίας, δέν ἐδίστασε ὁ τολμηρὸς Antoine ποῦ ἀγκαλιάζει κάθε καινούργιο, νὰ τὸ παραστήσει στὸ Odéon.

Ἔνας στρατὸς μπαίνει σὲ μιὰ πόλη καὶ τὴν κυριεύει.

Ὁλος ὁ στρατὸς εἶναι σὰν νὰ ἦταν ἓνας ἄνθρωπος· τὸ ἴδιο πάλι ἐνεργοῦν καὶ οἱ νικημένοι.

Ποιὸς ξέρει ἂν ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἐπαναστάτες δέν κυριαρχήσουν μιὰ μέρα, δὲ γίνουν ἔνδοξοι ;

Κι ἂν γι' αὐτοὺς θὰ εἶναι αὐτὸ εὐχαρίστηση, δὲ θὰ εἶναι εὐχαρίστηση λιγώτερη γιὰ κείνον ποῦ τοὺς παρακαλοῦθησε ἀπὸ τὰ πρῶτα τοὺς βήματα.

Ὅταν οἱ εμπροσσιονιστὲς βριζόντουσαν ἀπ' ὅλο τὸν κόσμο, ὅταν δυστυχοῦσαν καὶ κανεὶς δέν ἤθελε ν' ἀγοράσει τὶς εἰκόνες τους, ἓνας μόνος ἔμπορος εἰκόνων ἀγόραζε ζωγραφιὰς τους, τοὺς ὑποστήριζε, χωρὶς νὰ τὸν νοιάζει γιὰ τὴν ὕλικὴ ζημία.

Ἦταν φαίνεται θαυμάσιος ἔμπορος καὶ θαυμάσιος τεχνοκρίτης, ἀπὸ τοὺς λίγους ποῦ ἐπρόβλεπαν τὸ μέλλον.

Σήμερα ὁ Durand - Ruel πουλάει τὰ τελάρια ποῦ ἀγόρασε ἑκατὸ δραχμὲς, ἑκατὸ χιλιάδες.

Στὴν ἐκθεσὴ αὐτὴ τοῦ Durand - Ruel θὰ ἤθελα νὰ ὀδηγήσω τοὺς ἀναγνώστες τῆς «Νέας Ζωῆς» καὶ νὰ τοὺς μιλήσω καὶ λίγο γιὰ τοὺς εμπροσσιονιστὲς.

Μὰ ἀρκετὰ ἐβάρυνα τὶς στήλες τῆς «Νέας Ζωῆς» γιὰ σήμερα καὶ ἂς μείνει αὐτὸ γιὰ μιὰ ἄλλη φορά, ὅπου θὰ ἔχω τὴν ἄνεση νὰ σᾶς μιλήσω με ὅλες τὶς ἀναγκαῖες λεπτομέρειες.

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΧΟΡΝ

ἼΕΡΜΑΝ ΜΠΑΓΚ : ΑΓΑΠΗ

Ἴσως ἡ ἱστορία αὐτὴ εἶναι πάρα πολὺ ἀσήμαντη καὶ δέν λέει τίποτε. Ἐδῶ οὔτε χαϊδευτικὰ χαμόγελα οὔτε φιλιὰ ἀγάπης οὔτε πόθοι δίνουνε ἀφορμὴ σὲ ρυθμικὰς λέξεις, ποῦ οἱ ποιητὲς τὶς ἔχουνε βρῆ γιὰ νὰ μιμοῦνται τὴ μουσικὴ καὶ τοὺς τόνους. Ἐχει γιὰ πρόσωπα μόνον δυὸ ἀδέρφια καὶ δέν κλείνει μέσα της κανένα δράμα. Κι' ὅμως μᾶς δηγᾶται γιὰ μιὰ ἡρωίδα, γιατί βρισκονται ἡρωίδες καὶ στὴν ἀσήμαντὴ ζωῆ, ποῦ ζοῦμε καθημερνά, — πολὺ μεγαλύτερες ἀπὸ τὶς θεᾶς τῶν μυθιστορημάτων καὶ τὶς βασιλισσες τῶν ἐρωτικῶν τραγουδιῶν . . . Καὶ ἡ νέα αὐτὴ γυναίκα ἦτανε μιὰ ἀπὸ αὐτὲς.

*

Τὰ δυὸ ἀδέρφια ἀγαπιόντουσαν σ' ἀπεριόγραφο βαθμὸ. Κάθε παιχίδι τῆς παιδιὰτικῆς τοὺς ζωῆς τῶχανε παίξει μαζί, τῆς κάθε μέρας τὰ μικρὰ ἐπεισόδια τὰ εἶχανε ζήσει μαζί. Ὅταν παίζανε «ἱπποδρομιο» στὴ μεγάλη σοφίττα, ἦτανε αὐτὴ ἡ «Μις Φλόρα» με τὶς χαριτωμένες στάσεις πάνω στὸ μεγάλο κουνιστὸ ἀλογάκι· ὅταν παίζανε βαπόρι, ἦταν αὐτὴ καὶ μάγεραι καὶ ναύτης. Εἶναι ἀλήθεια, πὼς φοβώτανε πολὺ νὰ κρεμιέται ἔτσι με τὸ ἓνα πόδι ἀπὸ τὴν κούνια τῆς γυμναστικῆς καὶ πὼς εἶχε κι' αὐτὴ τὴν ὄρεξη νὰ στέκεται με ἄσπρη ποδιὰ πίσω ἀπὸ τὸ μπουφφέ, ὅταν παίζανε ζαχαροπλαστεῖο, ἀντὶς πάντα νὰ ξεπλένη τὰ φλυτζάνια πίσω ἀπὸ τὸ ξύλινο διάφραγμα. Μολοντοῦτο ἔπρεπε καὶ νὰ κρεμιέται ἀπὸ τὸ πόδι καὶ νὰ πλένη τὰ φλυτζάνια: τ' ἀγόρια στὴν αὐτὴ χερσοκροτούσανε τόσο πολὺ ὅταν ὁ Ἐνρικ ἔκανε γυμνάσια μαζί της στὴν κούνια τῆς γυμναστικῆς· καὶ ὅταν παίζανε ζαχαροπλαστεῖο, δέν ἤξερε ὁ Ἐνρικ, σ' ἀληθινά, νὰ πλένη τὰ φλυτζάνια.

Ὅταν ὁ Ἐνρικ ἦτανε ταχυδαχτυλογόος, στεκότανε αὐτὴ με τὸ πιάτο, ποῦ μέσα σ' αὐτὸ τ' ἄλλα παιδιὰ ρίχνανε τὶς πεντάραι τους, καὶ ἄνοιγε καὶ ἔκλεινε τὴν «ἀλλαία», τραβῶντας τὴν κουρτίνα. Ἐκανε πάντα τὴν ταπεινότερη δουλειὰ καὶ μιὰ φορά, ποῦ παίζανε κομφουδία καὶ ποῦ εἶχε παίξει τόσο ὄραϊα, ποῦ ὅλοι οἱ προσκαλεσμένοι τῶν γονέων τους τὴν καλέσανε πάλι στὴ σκηνὴ καὶ μὲ ὄνο κείνη—βγήκε με δυσκολία, κρατῶντας ἀπὸ τὸ χέρι τὸν Ἐνρικ, καὶ με τὰ κλάματα στὸ λαιμὸ καὶ φλογισμένα τὰ μάγουλα τοὺς φώναξε :

«Μ' αὐτὸς ἐδῶ λοιπὸν εἶναι, ποῦ τὸ γράψε.»

Τὴν Κυριακὴ στὸ φροῦτο δέν ξεκολλοῦσε τὰ μάτια της ἀπὸ τὸ

¹ Γεννήθηκε στὰ 1857· ἓνας ἀπὸ τοὺς καλοὺς λογοτέχναι καὶ τοὺς καλὺς τερους conféranciers τῆς σύχρονης Δανίας, μὰ με πολλὰ ἀτομικὰ ἐλαττώματα.

γλυκό, όσο τὸ κόβανε, κι' ἀφοῦ ἔβρισκε τὸ μεγαλύτερο κομμάτι, τὼ δειχνε στὸν ἀδερφό της καὶ του ψιθύριζε :

« Ἀὐτὸ νὰ πάρῃς »

Ὅταν ὁ Ἔνρικ ἐμελετοῦσε γιὰ νὰ ξεταστῇ καὶ νὰ γίνῃ φοιτητής, ἀγρυπνοῦσε αὐτὴ τὴ νύχτα. — Καὶ ὅταν ἔβλεπε, πῶς τὸ κεφάλι του ἀρχίζε νὰ γνεύῃ καὶ νὰ γέρονῃ πάνω στὸ βιβλίον, ἐνικοῦσε αὐτὴ τὴ δική της τὴ νύστα καὶ ἀρχίζε νὰ τον ἐξετάζῃ μὲ τὸ βιβλίον στὸ χέρι καὶ γελοῦσε καὶ τοῦ δηγότανε ἱστορίες.

Ἔτσι ἀγαποῦσε ἡ Ἰγγεμποργ τὸν ἀδερφό της.

Μὰ τώρα ἦτανε ἀρρωστη, γιὰ θάνατο. Οἱ τρομεροὶ πόνοι τοῦ ἀρθριτικοῦ πυρετοῦ τὴν κατατρόωγανε καὶ ἡ ἀρθρίτιδα εἶχε φράσει κοντὰ στὴν καρδιά. Καμιὰ ἐλάφρωση τῶν πόνων δὲν ἦτανε δυνατή. Μὲ τὸ κεφάλι γεμμένο στὸ πλάι, ὠχρή, ἦτανε πλαγιασμένη καὶ βαρειανάσαινε σὰν μικρὸ πουλί.

Μόνον τὰ μάτια ζούσανε στὸ πρόσωπο αὐτό. Ἦτανε βαρειά, μὲ μιὰ λάμψη πυρετοῦ ἀπὸ τοὺς πόνους, καὶ ὅταν οἱ πόνοι σὰν χίλια διαπεραστικὰ σπιλέττα φαινότανε σὰ νὰ θέλανε νὰ σταματήσουνε τοὺς χτύπους τῆς καρδιᾶς μέσα σ' ἕνα ἀπίστευτο βάσανο, τρέμανε τὰ χεῖλια της.

Μὰ σπάνια μόνον ἐφώναζε. Ἐβγαίνει τότε πνιχτὴ ἢ φωνὴ τοῦ πόνου ἀπὸ τὰ χεῖλια της, καὶ ὁ ἰδρῶς τὴν ἔλουξε καὶ ψιθύριζε σιγὰ-σιγὰ :

« Δὲν θυμώνεις, ἔ ; — μὰ πονάει τόσο πολὺ ».

Καὶ ὅταν ἡ μητέρα της ἔγερνε ἀπὸ πάνω της, ρωτοῦσε σιγὰ :

« Ὁ Ἔνρικ εἶναι ἔξω, δὲν εἶναι ; »

Γιατὶ δὲν ἤθελε νὰ φωνάζῃ, ὅταν ἦτανε ἐκεῖ.

Ἦρθε μέσα κείνος, τρομαγμένος, καὶ εἶδε τὸ πρόσωπό της, ποῦ τὸ εἶχε σημειώσει ὁ θάνατος, καί, ἀγκαλιὰ καὶ κάθε λέξη ποῦ πρόφερε, τῆς ἔφερε πόνον, μολαταῦτα τοῦ εἶπε :

« ὦ, εἶμαι καλοῦτσικα ».

• Θὰ γίνῃς γλήγορα καλύτερα . . . »

Κ' ἔτσι ἦρθε ἡ στερνὴ νύχτα.

Ὁ γιατρός δὲν ἔδινε πιά καμιὰ ἐλπίδα. Θὰ τέλειωνε σὲ λίγες ὥρες.

Καὶ πάνω ἀπὸ ὅλο τὸ σπῆτι βασύλευε ἡ βαρειὰ σιωπὴ, ποῦ σκεπάζει ὅλα μὲ ἀγριο ζουλήγημα στὸ σπῆτι, ποῦ περιμένεται ὁ θάνατος.

Ἐξω στὴν μεγάλη κάμαρα, δίπλα, καθόντουσαν οἱ ἄλλοι. Ἡ μητέρα ἦτανε ἡ μόνη ποῦ ἀγρυπνοῦσε, στὸ πλάι τοῦ κρεββατιοῦ. Μέσ' ἀπ' ὅλες τὶς κάμαρες ἄκουγε κανένας τὸ ἀκατάπανστο τικτικ τῶν ρωλογιῶν καὶ κάθε κρότος ἔφερε τρόμον κι' ἀγωνία.

Ἡ Ἰγγεμποργ εἶχε σωριαστῇ πάνω στὸ στρώμα της. Κάτω ἀπὸ τὰ βλέφαρά της τὰ μάτια ἦτανε σκοτεινιασμένα, σὰν δυὸ κόσμοι, ποῦ σβύσανε, καὶ δὲν ἔβλεπε πιά. Μὰ πότε-πότε ἡ ἀγωνία τοῦ θανάτου ἐτράνταζε τὸ βασανισμένο της κορμὶ καὶ φώναζε δυνατά.

Ἔτσι περνοῦσανε οἱ ὥρες, ἐνῶ ἔφευγε ἡ ζωὴ.

Κατὰ τὸ πρωὶ σηκώθηκε ξαφνικὰ μ' ἕνα πήδημα στὸ κρεβάτι καὶ μ' ἕνα τρομερὸ οἴρλιασμα ἔρριξε τὸ χέρι στὴν καρδιά της — κ' ὕστερα ἔπεσε πάλι.

Ὁ Ἔνρικ ἔτρεξε μέσα. Ἐνόμισε, πῶς ἔτελείωσε. Μὰ ἐνῶ στέκοτανε στὰ πόδια τοῦ κρεββατιοῦ κ' ἔτρεμε, σὰν νὰ εἶχε ὁ ἴδιος ἀγχιτῆ ἀπὸ τὸν θάνατο, ποῦ περνοῦσε ἀπὸ μπροστά του, ἀνοιξε ἡ Ἰγγεμποργ τὰ μάτια της καὶ τον ἐγνώρισε.

Πρῶτα τοῦ χαμογέλασε, γιὰ νὰ νοιώσῃ, πῶς τὸν ἐγνώρισε. Μὰ ὕστερα εἶπε :

« Εἶσ' ἐδῶ ; γιατί δὲν πλάγιασες ἀκόμα ; πήγαινε, δὲν πρέπει νὰ με βλέπῃς ».

Κι' ὅταν ὁ Ἔνρικ ἔφυγε, ἀνασηκώθηκε κ' ἔγειρε στὸ στήθος τῆς μητέρας της καὶ της εἶπε :

« Γιατὶ δὲν μου τῶπες, πῶς ἦταν ἐδῶ ; Τοῦ κάνει τόσο κακὸ ὅταν φωνάζω. Πήγαινε μέσα καὶ πέ του, πῶς τώρα εἶμαι πολὺ καλύτερα ».

Ὁ σπασμὸς αὔξησε. Τὴν ἐτράνταζε τρομερά. Μὰ μὲ τὰ μάτια καρφωμένα στὴν πόρτα ἔμενε ἡσυχὰ πλαγιασμένη, χωρὶς νὰ φωνάζῃ. Καὶ τὸ μαρτύριο τοῦ θανάτου δὲν μπόρεσε νὰ της βγάλῃ οὔτ' ἕνα στεναγμό.

Αὐτὸ θὰ τον ἔλυποῦσε, κ ε ἰ ν ο ν .

Στὸ τέλος ἐζήτησε νὰ τον δῇ. Ἦρθε μέσα, μὰ δὲν μποροῦσε νὰ μιλήσῃ ἔσηκωσε τότε κείνη μὲ μιὰ στερνὴ προσπάθεια τῆς δύναμης της τὰ καμπουριασμένα της μπράτσα καὶ τᾶρριξε γύρω στὸ λαιμὸ του.

« Μὴν κλαῖς, εἶμαι καλά ».

Καὶ τότε σωριαστικῆ κατώ.

Ἦτανε πεσμένη νεκρὴ μὲ τὸ κεφάλι στὸ πλάι, σὰν λουλούδι, ποῦ το τσακίσανε. Εἶχε πεθάνει πάνω στὸ τελευταῖο του χάδεμα.

*

Γιατὶ τᾶχα οἱ ποιητὲς ἔχουνε πάντα τόσο λίγα νὰ δηγοῦνται γιὰ τὶς μικρὲς αὐτὲς ὑπαρξεις, ποῦ εἶναι τόσο μεγάλες — γιατί μιλᾶνε πάντα γιὰ πάθη καὶ ποτὲ γιὰ τὴν αὐταπάρνηση ;

Κι' ὅμως ἡ αὐταπάρνηση ζῆ καὶ ποτὲ δὲν θὰ πεθάνῃ — γιατί εἶναι τῆς ἀληθινῆς ἀγάπης ἡ κόρη.

Π. ΡΟΔΟΚΑΝΑΚΗ: Ο ΘΡΙΑΜΒΟΣ, ΠΕΖΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

ΟΜΟΡΦΟΥΤΥΠΩΜΕΝΗ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΑΠΟ ΤΑ ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ 1912. ΔΡΑΧ. 2.

Δίπλα στο Σολωμό τον ύμνητή της Έλληνικῆς Ἐλευθερίας ξερχεῖται σήμερα νὰ καθίσει πάνω σὲ θρόνο στημένο σχεδὸν σὲ ἴδιο ἐπίπεδο ὁ νέος ύμνητῆς τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πνεύματος, πού φοβισμένο, κοιμισμένο, κουρνιάζει στήν ἐσώτατη συνείδηση τοῦ σύγχρονου Ἑλληνικοῦ κόσμου.

Ἄς μὲ νομίσουν μερικοὶ ἱερόσυλο — πού κἀμνω τὴν παραβολὴ αὐτή.— Ἄλλὰ ὁ ἱερόσυλος ἐξυμνητῆς τοῦ ὠραίου Ἑλλαδικοῦ πνεύματος μόνον ἀπὸ ἱερόσυλους θὰ θαναμάξεται—ἱερόσυλος, ἂν ἱεροσυλία εἶνε ἡ ἱερῆ δύναμις πού πρέπει νάχει κανένας γιὰ νὰ τινάξει μακριὰ του τὴν ὑποκρισία τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ τῆς Δύσης καί, καθαρὸς, ἀγνός, ἕσπρος νὰ ἐξομολογηθεῖ στὰ πέρατα τὴν Ἑλληνικὴ του ὑπαρξή, τὴν ἰδεαλιστικὴ του εἰδωλολατρεία, τὴν ἀγάπη του σ' ὅτι Ἑλληνικὸ καὶ ὠραῖο.

Ἐπαναστάτης τοῦ πνεύματος ὁ Ροδοκανάκης μὲ τὸ Θ ρ ι α μ β ὀ τ ο υ, μὲ τὴν ξετσιπωσιά πού ἀρμόζει σὲ εὐσυνείδητο καὶ ἀνυπόκριτο ἄνθρωπο, ὑψώνει σὲ ὕψη ὀλυμπιακά τὴν Ἑλληνικὴ φιλοσοφικὴ σκέψη καὶ μέσα στὶς λαμπρὲς εἰκόνας τῆς ἀλήθειας πού πλημμυρίζει τὴν Ἑλληνο-ἀνατολίτικη ζωὴ ζητᾷ νὰ ἀποδείξει τὴν ἀκατανίκητη δύναμη πού κρύβει μέσα του τὸ Ἑλληνικὸ πνεῦμα μπρὸς στή σκοτεινὴ, τὴ πλημμυρισμένη ἀπὸ δράκαινες καὶ στρίγγλες καὶ λάμιες ψυχὴ τῆς Δύσης.

Μᾶς σφηνώνει στὸ κεφάλι ὁ ποιητῆς τὴν ἀλήθεια, πὼς οἱ δράκαινες καὶ οἱ στρίγγλες τῶν θολωμένων ψυχῶν τῆς Δύσης, τῆς παραδομένης χειροπόδαρα στὸν καταστροφέα κάθε ὁμορφιάς τοῦ κόσμου τῶν μαριάρων, θὰ ἐμποδίσουν τὴν ἐλεύθερη ἀνάσα πού λαχταρᾷ τὸ Ἑλληνικὸ πνεῦμα, τὸ μαθημένο ἀπὸ τὰ παλιὰ του χρόνια στή φωτεινὴ θεωρία τῆς ἁρμονίας τοῦ Πυθαγόρα καὶ τοῦ ἔρμα φροδίτου τοῦ Πλάτωνος.

Ἡ τεχντροπία τοῦ ποιητῆ εἶνε τεχνίτη εὐσυνείδητου καὶ διαβασμένου.—Ἡ γλῶσσα του γλῶσσα πού σὲ κτυπάει κατὰμεσα στήν καρδιά.— Σὲ πείθει, πὼς εἶνε δυνατό μὲ τὴ δημοτικὴ γλῶσσα τῶν μαννάδων μᾶς νὰ γράφει ἕνας τὸν ὠραιότερο ὕμνο πού γράφηκε τώρα σύγχρονα γιὰ τὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ ὁμορφιά, χωρὶς νὰ τῆς μολύνει τὴν ἱερατικὴ τῆς γαλήνη ἢ τὶς κλασσικὲς τῆς γραμμῆς.

Καὶ εἶνε ἀληθινὰ μιὰ ἀποκάλυψη τὸ πεζὸ αὐτὸ ποίημα—μὲ τοὺς στίχους του τοὺς λαξευτοὺς, τοὺς μελετημένους, πού δὲν μπορεῖ κανένας τίποτε νὰ προσθέσει οὔτε καὶ νὰ ἀφαιρέσει.—Μᾶς δείχνει στὸ πρῶτο του μέρος τὴν ἀδυναμία πού βρῖσκουν στὸ δρόμο τους οἱ εὐαγγελικὲς ἰδέες τῆς παρᾶξενης ἐπαγγελίας γιὰ νὰ ἀνυψώσουν τὸν ἄνθρωπο μακριὰ ἀπὸ τὸ Χρυσὸ Μοσκάρι τοῦ Σινᾶ ἢ τὶς γυναῖκες τῆς Μωάβ, μέσα στὸ σκοτεινὸ, τὸν γλωμὸ, τὸν συνεφιασμένο, ψυχικὸν ὀρίζοντα τῆς ξανθῆς Δύσης πού μᾶς ζωγραφίζει ἀπαράμιλλα ὁ ποιητῆς.

«Καὶ τὰ μικρὰ τ' ἀγόρια, τὰ παιδιά τὰ διαλεγμένα, τὰ προωρισμένα, κεῖνα πῶχουν μάτια πλάνα καὶ ξανθὰ μαλλιά, πού μεγαλώνουν λυπημένα δίχως νὰ

βγάλουνε μιλιὰ, τὴ νύχτα τὸ παράθυρο ἀνοίγουνε, κυτᾶνε κατὰ τὴν κορφὴ τοῦ μακρinoῦ βουνοῦ καὶ λαχταροῦνε. Ἀναστενάζουν βλέποντας νὰ λάμπη πάνωθὲ του τὸν αὐγερινὸ ἴδιο ἀγκάθι ἀσημένιο καὶ τὴ στιγμὴ πού οἱ καμπάνες σειδονται νὰ χτυπήσουν ὀρθον ἢ ἔσπερινό, ἀπὸ τὸ μάτι τους κυλάει δάκρυ μολυβένιο. Καὶ μεγαλώνοντας σὲ μιὰν ἀπαντοχὴ μεγάλῃ, περιφρονᾶνε τὰ καλὰ τοῦ Βασιλιᾶ καὶ τὰ χαρίσματα τοῦ Κράλη, ὅλοι μαζί, χωρὶς νὰ βγάλουνε μιλιὰ — οἱ νέοι μὲ τὰ κασσαρᾶ μαλλιά — ἀφίρουνε τὸν κᾶμπο πού βλαστήσανε καὶ φεύγουνε νὰ πάνε — παληκάρια μεστομένα —, κεῖ πού καρτεροῦνε — ρήγισες μὲ τὰ πέπλα τὰ βαριὰ στὰ πρόσωπα κατεβασμένα —, τῆς Μοίρας τὰ γραμμένα μυστικά.

«Ἐτσι κάθε προσπάθεια τῶν διαλεγμένων τῆς καινούργιας πίστεως, πού ἐπάλλισσε, μὲτὶς σκορπίση σ' ἕνα χέρι τὶς φλογόθωρες ζαρωματιῆς πού χύν' ἀπ' τὸ κοντάρι του τὸ λάβαρο τῆς τόλμης, βρῖσκει μπροστα του τὸ Χρυσὸ Μοσκάρι τοῦ Σινᾶ ἢ τὶς γυναῖκες τῆς Μωάβ, καὶ πέφτει, προσκυνᾷ, ὑποταχτικὸς τοῦ μέσου γίνεται ἢ τοῦ σκοποῦ, πῶ πέρα δὲ μπορεῖ νὰ πάη... Καὶ τὸ Παλάτι ἐρημο ξεχνιέται. Δὲ γρικιέται πουθενὰ τοῦ τολμηροῦ ἢ ἀετήσια διαμαρτυρία. Ἐκείνου πού θὰ ὑψωθῆ καὶ τὸ κεφάλι του μὲ τὴν κορῶνα θὰ στολίση, τὸν κόσμον νὰ ὀρίση καὶ μ' ἀγάπη καὶ μὲ λευτεριά νὰ τὸν κυβερνήσῃ. Προωρισμένους ὄντας νὰ νεκρώσῃ ὅσους ζωντανούς καὶ τῆς ζωῆς τὸ φῶς ν' ἀπλώσῃ πᾶν' ἀπὸ κείνους πού κοιμούνται ὑπνους μακρινούς...»

Καὶ ἀμέσως ὕστερα στὸ δεύτερο μέρος ἀρχίζει ὁ δελφικὸς ποιητῆς νὰ τονίξῃ μὲ τὴ λύρα του τὸ θριαμβευτικὸ παιᾶνα γιὰ τὴ θαλασσινὴ Ἑλλάδα.

«Ὅχτοι κατάφωτοι Ἑλλαδικοί, ὅποῦθε γέροντες ρουμᾶνι τῶν ροδοφρῶν κλαριά, γιὰ νὰ πιαστοῦνε ἀπ' τὰ ἀπολλῶνια λουλευδία τους καὶ ἀπαλὰ νὰ κουνηθοῦνε στὸ γαλάξιο κῆμα, οἱ νύμφες οἱ ὀρθόβυζες πού ἔχουνε ἀντὶς λαγόνες καὶ μεριά, οὐρὲς μὲ λῆπια κναυποράσινα γυαλιστερά, μαργαριτάρια στάζοντας βροχὴ μὲσ' στὰ νερά. Σεῖς, π' ὅταν ἀνθίζουνε στὴ δύση τὰ οὐράνια ματόβροχτα γεράνια, τὸ φᾶσμα τῆς Ἀργῆς τηράτε νὰ περᾶνῃ, ἴδιο γιγάντιο θαλασσοπούλι, μὲ φουσκωμένα τὰ πανιά στὴ μαγικὴ Κολχίδα ὅλο τρέχοντας νὰ πάη στὶς κόρδες τῶν ἀφρῶν πού φτιάνουνε κισθᾶρες στὸ ἀναίμεσα τῶν σκαλισμένων σὰς γιᾶλῶν, ἕναν παιᾶνα θριαμβευτικὸ γιὰ τὴ θαλασσινὴ Ἑλλάδα τραγουδήσετε.

Αὐτὴ ἀπ' τῶν βυθῶν σας τὴ διάφανη λαμπράδα νὰ βγαίνῃ εἶδε τοῦ Προωρισμένου τὸ μοναδικὸ κορμί, ἴδιο λωτοῦ μπουμποῦκι καὶ νὰ ἀνεβαίνῃ.»

Ὁ προωρισμένος—τὸ ἀνδρογόναικο εἶνε ξεπλωμένος πάνω σὲ ἀπεραντο κρεββάτι πού τὸ κρατοῦν ἐφτὰ κολῶνες ἀργυρῆς, οἱ ἐφτὰ τῆς Ἑλλάδας Σοφοί.

«Καὶ τὸ κρεββάτι σήκωναν στὸν ὄμο τους ὀλόγγυμα τῆς Σπάρτης παληκάρια, πού εἶναι τὸ κορμί τους σὸν τὸ κριθαρόψωμο, μαῖρο, ζεστό.»

Ἡ Συνοδεία προχωροῦει, γύρω τῆς ὁ ποιητῆς—σὸτο βόττος—σὲ βάζει ν' ἀκούεις ἀνατολίτικα τραγούδια—παντοῦ τὴν Ἑλληνικὴ ὁμορφιά τὴ στολίξει μὲ ἀτίμητα πετράδια παρμένα ἀπὸ τὸν μεγάλο πολιτισμὸ τῶν ἀνατολικῶν φυλῶν.

Κι ὅταν ὁ προωρισμένος φτάσει τὸ μαγικὸ παλάτι τοῦ παραμυθιοῦ—ἀφοῦ πρῶτα ξεστομίσει τὸ νέον ἄσμα τῶν ἁσμάτων γιὰ τὴν Ἀρμῶνια, τὸν Κύκλο πού εἶνε τὸ μεγάλο σχῆμα τῆς Δημοουργίας ἢ Ἀρχῆ καὶ τὸ Τέλος.

«...Τὴν πόρτα τὴ χαλκὴ ἀνοίγει γιὰ νὰ μπῆ. Μὰ πρὶν αὐτὴ προφτάσῃ τὸ κατόφλι νὰ περᾶσῃ, βῆχαν οἱ μοσκομύριστοι τῆς ἀνοιξῆς ἀερίδες πού ἦταν ἐκεῖ φυλακωμένοι ἀπὸ χρόνια τῶν χρόνων καὶ περιμεναν. Γι' αὐτοὺς κανεῖς ποτὲ δὲν εἶχε τίποτε ἀκούσει, οὔτε πὼς καθόντουσαν ἐκεῖ καὶ πρόσημαν. Τώρα κατέβηκαν σὰ μέλισσες μεγάλες κ' ἦταν τὰ πόδια τους βαριά ἀπὸ τὴ σκόνῃ τῶν ἀνθῶν παλαιῶν καλοκαιριῶν. Μόλις τὸ χλιαρὸ μουρμουρισμὰ

τους άκουσαν, βλάστησαν τὰ σπασμένα κιονόκρονα και στις μετώπες των ναών έσφoθη πάλιν ο άμίαντος κισσός της ζωοφόρου, όταν απ' τ' αυγά που λησμονήθηκαν πάνω στ' άρχαία σκαλισμένα μάρμαρα, οι Φοίνικες — τ' άθάνατα πουλιά — μεσ' απ' τὸ κλώσσιμα τόσων αιώνων ξυναβγαίνοντας, άρχίσανε νά κελαιδάνε τὰ παλιά τραγούδια του Διόνυσου και της μητέρας Δήμητρας.»

Ήλθε για τὸν ποιητή η ώρα της ελευθερίας—«ὁ νόμος καταλύθηκε τὸ οὐ τοῦ μή και κάθε απαγόρευσης».

«Πέρασαν οι ματωμένοι ψυχικοί μεγάλοι παραραμοί της χριστιανωσύνης, και είνε τὸ άλλετρι και είνε τὸ τιμόνι, τὰ μόνα τίμια άκουμπιστήρια των χειρών.»

Γυρίστε στη φύση μᾶς λέγει ὁ ποιητής.—Μεθύστε ἀπο τις μυρουδιές των Έλληνικῶν λουλουδιῶν της και κάμετε μίαν νέαν Ελλάδα άνυπόκριτη, ελεύθερη.

Γύρω σας

«Μέσα σὲ ἄρματα ὀρθόστατες άκολουθάνε οι πυθίες της Έλληνικής ψυχής.—Ή Έφεσος, η Σμύρνα και η Πέργαμος, αι Σάρδεις, τὰ Θυάτειρα κ' η Λαοδίκεια. Πανώριες, στιβαρές είναι γυναίκες και φαντάζοντε σάν Ήρες, των θεῶν μαγνάδες».

Μεγαλύτερη ἀνάληψη των ὀλίγων σελίδων του Θριάμβου, που κάθε του φράση έχει και μίαν εικόνα—κάθε του λέξη και ένα άποκρυστάλλωμα μελέτης και σκέψης, θά ζητούσε τόμον ὀλόκληρο ἴσως, πράγμα που ξεφεύγει ἀπο τὰ ὅρια του άπλου αυτού σημειώματος.

K. N. Π.

HEINRICH VON KLEIST

Στὸν καθένα ἀπο κείνους που παρακολουθοῦν τὰ Γερμανικά Γράμματα δέν φαίνεται πιστευτὸ πὸς τὴν 21 Νοεμβρίου 1911 ἦτανε κιδλας ἑκατὸ χρόνια που μιά μέρα βρήκανε τὸν Κλάϊστ σκοτωμένο μαζί με τὴν ἑρωμένη του σένα περιβόλι ἔξω ἀπο τὸ Βερολίνο.

Ὁ Κλάϊστ παροισιάζει ένα διπλὸ πρόβλημα, πρόβλημα για κείνους που τὸν μελετοῦν και ζητοῦν νά γνωρίσουν τὴ μυστηριώδη του ὑπαρξη, πρόβλημα ὁ ἴδιος για τὸν ἑαυτὸ του Ἐζησε σάν ἄνθρωπος που δέν ἤξευρε τί γύρευε, παραγνωρίζοντας τὸ σκοπὸ για τὸν ὁποῖον πολεμοῦσε, ἀλλάζοντας διαρκῶς ἐπάγγελμα, πρώτα στρατιωτικός, ἔπειτα φιλόλογος, άγρονόμος, ὑπάλληλος, δίχως νά σταματήσει σὲ τίποτα, ζώντας πάντα με τὴν ιδέα πὸς ἦτανε γεννημένος για ποιητής, ἀλλὰ χωρὶς νά έχει πεποίθηση στὴν ικανότητά του και τὴν ἀποστολή του.

Ήτανε φύση διαλεχτή και περιεργη, και για νά τὸν ἐκτιμήσει κανείς φτάνει νά σκεφθεῖ ὅτι αὐτὸς ὁ βασανισμένος πλανώμενος κατόρθωσε στὰ λίγα χρόνια της ζωής του, νά γράψει ἔργα που τὸν δείχνουν τὸν πρώτο διηγηματογράφου της Γερμανίας και τὸν τρίτο δραματικὸ συγγραφέα της πατρίδας του μετὰ τὸν Goethe και τὸν Hebbel. Ὅλα του τὰ ἔργα είναι ποτισμένα ἀπο τὸ αἷμα της παθητικῆς του ζωής, μέσα ἀπ' ὅλα φυσᾶ σάν ἀμείλικτος βοριάς, ἢ ἐνθουσιώδης πνοή της προσπάθειας του και τῶν ιδανικῶν του.

Γεννήθηκε στις 18 Ὀκτωβρίου 1717, 19 ἐτῶν ἦτανε ἄξιωματικός του πρωσσικοῦ στρατοῦ και πολέμησε στὸ Ρήνο. Νεώτατος ἄρραβωνιάστηκε

τὴ Βιλχελμίνα φὸν Τσέγγε, που τὴν ὑπεραγαποῦσε, και της ἐπέβαλε νά μείνουν ἄρραβωνιασμένοι πέντε χρόνια πρὶν παρθοῦν για νά τελειοποιήσουν τὴν ἠθική τους ἀνατροφή. Μετὰ δύο ἔτη ἡ Βιλχελμίνα παντρεύθηκε ένα καθηγητή και στὰ 1801 ὁ Κλάϊστ ἔφυγε στὴν Ἑλβετία, κληνηγώντας παντοῦ μιά ιδανική ὁμορφιά, ένα ιδανικὸ τέλειο, που δέν τοῦτανε γραφτὸ νά συναντήσει ποτέ του.

Τότε ἔγραψε ένα δράμα «τὴν Οἰκογένεια Σροφενστάιν», μιὰ κωμωδία «τὴν Σπασμένη Στάμνα», και κατόπιν ἀλληλοδιαδόχως τὸ «Ροβέρτο Γυσκάρδο», «τὴν Πενθεσυλαία», πολλὰ διηγήματα, ἴδρυσε φιλολογική ἐφημερίδα τὸν «Φοῖβο», και τέλος ἔγραψε τὰ καλλίτερα του δράματα τὴν «Λικατερίνη φὸν Χάιλμπρον» και τὸν «Πρίνσ φὸν Χόμπουργκ». Στὰ 1807 τὸν φυλακίζει ὡς ἐπικίνδυνον ἡ Γαλλική Κυβέρνηση και ἀφοῦ ελευθερώθηκε στὰ τελευταία του κατέληξε στὸ Βερολίνο, ὅπου μάταια γυρεύει νά βρεῖ καμμιά θέση νά ζήσει ἢ νά ἐπιβληθεῖ με τὰ δράματά του. Τὸν πνίγουν ὁμοσ ἢ ἀνέχεια και ἡ ἀποθάρρυνση, και στὰ 1811, αυτοκτονεῖ σένα περιβόλι στὸ Potsdam.

Εἶχε ὑποσχεθεῖ νά σκοτωθεῖ μαζί με κάποια Ἑρριέτα Φόγκελ, ἑρωμένη του, που νόμιζε πὸς ἦτανε ἀγιάτρευτα ἄρρωστη, και κρατώντας τὸ λόγο του τὴ σκοτώσε αὐτήνα πρώτη κ' ἔπειτα σκοτώθηκε μαζί της.

Παραπάνω σημειώθηκε ὅτι σὲ λίγα χρόνια πολλὰ ἔγραψε ὁ Κλάϊστ κρέπει ὁμοσ νά προσθέσουμε ὅτι σπάνια συναντᾶ κανείς συγγραφέα που νά ἔχει τόσες λίγες ἀδυναμίες και που ὀλάκερο τὸ ἔργο του νά είνε διαλεχτὸ, ὥστε είναι ἀπίστευτο πὸς μπόρεσε ὁ Κλάϊστ σὲ τόσο λίγο διάστημα νά γράψει τόσα και τόσο ὠραία. Στὸ βίο του ἦτανε νευρικός, ἄστατος, ἀναποφάσιτος, και θά ἦτανε φυσικὸ τὰ ἐλαττώματά του αὐτὰ νά βρίσκονται στὰ ἔργα του. Τὸ ἀντίθετο ὁμοσ συμβαίνει, τὸ βίο του τὸν ἀντικειμενοποιεῖ ὡς συγγραφέας, γίνεται διπλὸς, ἀπ' ἐνὸς ἄνθρωπος, ἀπ' ἑτέρου συγγραφέας, και δίχως νά ἐπηρεάζεται ἀπο τὰ ἐλαττώματα του ἀνθρώπου, ὁ συγγραφέας τὸν ἐκμεταλλεῖται, παίρνοντας ἀπο αὐτὸν τὴν πείρα και τὴ μεγάλη ἐμπάθεια και εὐαισθησία, και μαυτὰ πλάθοντας τὰ θάνατα του ἔργα, που είναι γραμμένα με μεγάλη συνέχεια και θετικότητα.

Ἔτσι ἡ ἄγνοια του ἴδιου ἑαυτοῦ, ποῦπαμε ὅτι ἦτανε χαρακτηριστικὸ του Κλάϊστ, ἔγινε ἀφορμή σὲ πολλὰ του δημιουργήματα (Familie Schrockenstein, Penthesilea, Hermannsschlacht, Prinz von Homburg, Michael Kohlhaas), και ὅλοι του οι ἥρωες, διαφορετικοὶ στις λεπτομέρειες, ἔχουν κοινὸ σημειο τὸν ἀδάμαστο χαρακτήρα, και τὴν ἀκατανίκητη ὀρμή των φυσικῶν παθῶν.

Σὸλα του τὰ ἔργα φαίνεται ὁ ἴδιος ρεαλιστικὸς ἀτομικισμός, στὸ δράμα, στὸ διήγημα, δίχως ρητορείες και περιζήτητες τεχνολογίες, παντοῦ μικρές φράσεις, μόνον τὰ γεγονότα πρόκειται νά κίνουν ἐντύπωση δίχως φτιασιδία και περιττὰ στολίδια.

Ὁ Κλάϊστ ἀνήκει σὲ κείνους τοὺς ποιητὰς λέγει ὁ Wassermann που ζυμωμένοι με ὀμηρικὴ ἢ σεκπηριακὴ δύναμη, ἀντιπροσωπεῦν ἕναν καινούργιο τύπο, ὥστε ὁ ποιητής μοναχὸς του νάντιπροσωπεύει ένα ὀλόκληρο κόσμο ιδεῶν, ένα ὀλόκληρο λαὸ, σὲ κείνους που δημιούργησαν μέσα ἀπο τὴν ἀκαταστασία του βίου τύπους αἰωνίους, κ' ἔτσι ὁ Michael Kohlhaas είναι ἡμίθεος για μᾶς ὅπως ὁ Ὀδυσσεὺς και ὁ Don Quixote.

Ἡ ψυχὴ του Κλάϊστ ἦταν πάντοτε ποτισμένη ἀπο μιὰ περιεργη, ἄορατη ἐτοιμασία για τὸ θάνατο, και ἔζησε πάντα με τὸν πόθο γιατὶ δέν πέτυχε τὸν σκοπὸ του, με τὴν θλίψη για τὸ ριζικὸ του ποῦτανε ἄμετρα τραγικὸ.

Και πέθανε όταν κατάλαβε πώς ή λευτεριά του είχαν εκπνεύσει, και δέν του άπόμεινε πλιά παρά νά ζήσει την μετά θάνατο ζωή. Έννοούσε νά ζήσει ελεύθερα, και πέθανε όταν κατάλαβε ότι τίποτε πλέον σαυτό τόν κόσμο δέν μπορούσε νά τό βοηθήσει.

Η ψυχή του Kleist είναι ή ψυχή τής Πενθησιλαίας, σαυτήν μέσα ό Kleist έβαλε όλο του τόν διάπυρο πόθο για κάτι τι άγνωστο, όλη του την άδυναμία νά ζήσει σαυτό τόν κόσμο «τόν κομματιασμένο, στόν όποιο οί θεοί από καιρό σέ καιρό μονάχα μιά ματιά ρίχνουν».

(Από όσα γραφτήκαν για την ευκαιρία τής εκατονταετηρίδας του παράβαλε τά εξής :

Max Lederer, Heinrich von Kleist, Schöne Literatur 18 Nov. 1911. Kleistgedenkbblätter, Das literarische Echo, 15 Dec. 1911. Jakob Wasserman, Heinrich von Kleist, Neue Freie Presse, 21 November 1911. Herbert Eulenberg, H. v. K. Frankf. Ztg. 19 Nov. 1912. Hermann Bahr, Brahms Kleist, Neue Freie Presse 9 Nov. 1911. Dr. Hanna Hellman, Kleists Penthesilea. Frankf. Ztg. 25 Nov. 1911. Reinhold Steig, Kleist als Politiker, Frankf. Ztg. 14 Nov. 1911.

Τά έργα του Kleist είναι τά εξής: α'. Δράματα Familie Schrockenstein (1803) Penthesilea, Kathchen von Heilbrom, Der Prinz von Hombourg (τό καλλίτερο όλ'όλα), Hermannsschlacht (1809). β'. Κωμωδίες, Amphitruon, Der Zerbrochene Krug (1811), γ'. Διηγήματα μεταξυ αυτών τά καλλίτερα είναι τά "Erdbeben in Chile" "Verlobung auf San Domingo" και ιδιαίτερα τό άριστούργημα του ό Michael Kohlhaas, πού άξιζε νά μεταφρασθεϊ και στα έλληνικά, δ'. όλίγα λυρικά ποιήματα.

x.

ΑΠΟ ΤΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Στή Revue du Temps présent ό κ. Albert Gayet κάμνει έκκληση προς όσους ενδιαφέρονται για τούς θησαυρούς πού φυλάει ακόμα κρυμμένους στα βάθη της ή Αιγυπτιακή γη. Με τάρδευτικά έργα πού θα μεταβάλουν την ερημο σέ εύφορα χωράφια, δέ θα μείνει πιά, σέ δέκα χρόνια, τίποτε από την Αίγυπτο τών Φαραώ. Πάπυροι και έργα Τέχνης πού ίσαμε σήμερα διατηρήθηκαν εξ αιτίας τής ξηρασίας, θα καταστραφούν σέ λίγο πριν προλάβει ή Έπιστήμη νά τά φέρει στο φως. Ό κ. Gayet έλπίζει νά συγκινήσει την Ευρωπαϊκή γνώμη και νά σταματήσει τις άξιοθρήνητες αυτές γεωργικές έπιχειρήσεις.

Στά τελευταία «Παναθήνια» (τεύχος 269—270) δημοσιεύει ό κ. Δημοσθένης Δημακόπουλος μερικές στοφές από τούς «Ρυθμούς» του. Είναι γεμάτες δροσιά και γραμμένες με δύναμη και δεξιοτεχνία. Τους άναδημοσιεύοιμε μ' ευχαρίστηση, όχι μονάχα γιατί άξιζουν την τιμήν αυτή μ' και γιατί ακόμα ό ποιητής τους είναι από τούς λίγους νέους τής νέας γενεάς, πού έτράβηξαν την προσοχή μας ευθύς από τά πρώτά τους βήματα, και μ' δίνουν περισσότερες έλπίδες για μιá μελλοντική άνθιση πρώτης γραμμής.

I

Άντρα σκιερά, άνθοστόλιστα, πηγές ώραιες, πόσον καιρό
Σ' άσ λαχταρούσα, ώ δάση,
Πού τό πυκνό σας φύλλωμα του ήλιου τό φως τό φλογερό
Δέν φτάνει νά περάσει.

Άπό ευτυχία θανατερή και λύπη, πού βαθειά κρατώ
Σάν μιá χαρά μεγάλη,
Στους θρόους τών φύλλων, στους κρυφούς άόριστους ήχους σας ζητώ
Νά λησμονήσω πάλι.

Αίώνια φύση, κράτα με, σάν τούς θεούς σου, σιωπηλό
Σ' άτέλειωτη γαλήνη,
Μπροστά σου ή τρικυμία μου, ώσάν παράπονο άπαλό,
Στά χείλη μου άργοσβύνει.

II

Σ' άντικρύξω άλύπητος και σάν τό θάνατο σκληρός,
του κόσμου ώ μάταια πάθη,
Σ' έμέ δέ θάβρετε καρδιά, σ' άβυσσο μαύρη — πάει καιρός,
την πέταξα κι' έχάθη.

Η Μούσα μου, άδιάφορη στους πόνους τών θνητών, νικη
Με μ' άς την ύπαρξή μου,
Μόλις τά μάτια της θωροώ νά λάμπουν τόσο ξαφνικά
Στην ήρεμη έμπνευσή μου.

III

Με πόθο άκατανίκητο για πάντα θα σέ καρτερώ
Χωρίς νά με κουράσεις
Στή θλιβερή μου ύπαρξη, στερνή φορά, πάθος σκληρό,
Νά μου χαμογελάσεις.

Έτσι άνυπόμονα, καθώς τό κούφιο δέντρο ξάγνου άνθεί
την άνοιξη κι' έλπίζει,
Κι' ακόμα όσον ή σκέψη μου βαθειά τό θάνατο ποθει
Και στη ζωή γυρίζει.

Τη Σύνταξη τής Νέας Ζωής

προσωρινώς ανέλαβαν οί :

ΚΩΣΤΗΣ Ν. ΠΑΠΠΑΣ
Β. Ε. ΠΑΥΛΙΔΗΣ
Γ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑΡΙΑ

Ἀποφασίσαμε νὰ βάζωμε κάθε τόσο μερικά μαργαριτάρια παρμένα ἀπὸ ὄλες, δίχως ἐξαιρέση, τὶς Αἰγυπτιακῆς ἑφημερίδες, χωρὶς καμμιά κακία, ἀλλ' ἔτσι ἀπλῶς γιὰ γούστο.

Τὰ μαργαριτάρια αὐτὰ ἐπλήθυναν τόσο πολὺ τώρα τελευταῖα πού θὰ ἦτο ἀληθινὸ ἀτύχημα νὰ μὴ διασωθῶν χάριν . . τῆς ἱστορίας.

Ἀπὸ ἓνα κύριο ἄρθρο τοῦ «Βοσπόρου» :

... «*Κόψατε, ὡς ὁ πρόγονός μας Μέγας Ἀλέξανδρος, διὰ τῆς μαχαίρας σας τὸν Γόρδιον δεσμόν τῆς ὑπεραρόγου στάσεώς μας, ρίψατε ἐπὶ τῆς πλάστιγγος τῆς παγκοσμίου πανόπλου εἰρήρης τὸ ζωνάρι (sic!) καὶ κραγάσατε ὡς ὁ Ἀννίβας «Ὅναι τοῖς ἠττημένοις.»*

Καλὸ θὰ ἦταν ὁ συντάκτης τοῦ «Βοσπόρου» νὰ ξανάνοιγε ἀπὸ καιροῦ σὲ καιρὸ τὴ Ρωμαϊκὴ του ἱστορία.

Ἀπὸ τὸν «Βόσπορον» τῆς 17]12]11.

... «*Καὶ μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν διαφόρων μουσικῶν τεμαχίων ὑπὸ τῆς ὀρχήστρας καθὼς καὶ τοῦ κινηματογράφου*»

Βέβαια ἦτο ἄξιο ἀναγραφῆς ἓνα τέτοιο πρᾶγμα: Ἐνας κινηματογράφος πού ἐκτελεῖ μουσικὰ τεμάχια !

Ἀπὸ τὶς γραμμὲς τῆς «Ἐφημερίδος».

... «*Μὲ τὴ χθεσινῇ λάσπη καὶ τὴν μεταροπὴ τῶν δρομίων μας σὲ πατινάς, ἔβλεπε κανεὶς ὅλα τὰ παράξενα καὶ τὰ ἀπροόπια πού ἐν μικρογραφίᾳ (sic!) βλέπει εἰς τὸν περιορισμένον κύκλον ἑνὸς σκαίτιγκ.*

Ἀρκετὰ ξαπλώματα παιδιῶν μέσα *στὴ λάσπη καὶ συγχρὸ παίσιμον ἀλόγων στὴν ἄσφαλτο . . .*»

Δὲν ξέρουμε γιὰ ποῦ σκαίτιγκ γράφει. Ἐμεῖς τοῦλάχιστο στὸν κῆπο τῆς Ρωζέττης δὲν εἶδαμε ἀκόμη ἄλογα νὰ πατινάρουν. Ἐκτὸς ἂν ἔννοη

Ἀπὸ τὴν «Ἐφημερίδα» ἀφορμὴ ἢ αὐτοκτονία τοῦ Α. Ζερβουδάκη.

... «*Ὁ κόσμος γενικῶς δὲν σννειθίζει νὰ εἰλαβῆται τὴν ὀδύνην τῶν κολοσῶν διὰν προέρχεται ἀπὸ μίαν πτώσιν, ἀπὸ μίαν τραγωδίαν τῆς ὁποίας μάλιστα ὁ πρόλογος ἐγγράφη ἀπὸ ἓνα περίστροφον!*» . . .

Ἐνα περίστροφο πού γράφει ! Καὶ μεῖς πού μεταχειριζόμεθα ἀκόμη πέννες καὶ μολύβια !

Καὶ πάλιν ἀπὸ τὴν «Ἐφημερίδα» ἐξ ἀφορμῆς τῆς αὐτοκτονίας τοῦ νέου Σαλίνα.

... «*Αὐτὴ εἶνε ἡ διαρκῶς κοροϊδεύουσα μύτη τῶν νιμὶ — μονταῖν, ἡ ὁποία ἐσνήθησε νὰ κτυπᾷ ἑκατοστάρικα μετὰ τὴν ἰδίαν εὐκολίαν μετὰ τὴν ὁποίαν κτυπᾷ τὸ χέρι τῆς (!) εἰς τὸ τραπέζι, διατάσσουσα εἰς τὸ γκαρσὸν μίαν σαμπάνιαν!*»

Φαντασθεῖτε τι ἀξιοπεριεργὸ θέαμα. Μιὰ μύτη πού κτυπᾷ τὸ χέρι τῆς στὸ τραπέζι, καὶ ζητᾷ μάλιστα καὶ σαμπάνια ! Πόσο θὰ κέρδιζεν αὐτὸ τὸ ἄρθρο ἂν ἦταν εἰκονογραφημένο !